

GODOFREDI GVILIELMI
L.B. DE LEIBNITZ,
NOVA METHODVS
DISCENDÆ
DOCENDÆQVE
IVRISPRVDENTIÆ,
EX ARTIS DIDACTICÆ PRINCIPIIS
IN PARTE GENERALI PRÆPRÆMISSIS,
EXPERIENTIÆQVE LVGE,

CVM
PRÆFATIONE
CHRISTIANI L. B. DE WOLF,
DYNASTÆ IN KLEIN - DOELTZIG,
VNIVERSITATIS HALENSIS
CANCELLARII.

LIPSIAE ET HALÆ
EX OFFICINA KRUGIANA,
MDCCLXXXVIII.

REVERENDISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO
D O M I N O
IOHANNI PHILIPPO,
SACRAE SEDIS MOGVNTINAE
ARCHI-EPISCOPO,
SACRI ROMANI IMPERII PER
GERMANIAM ARCHI-CANCELLARIO
ET PRINCIPI ELECTORI,
EPISCOPO HERBIPOLENSI
ET WORMATIENSI,
FRANCIAE ORIENTALIS DVCI,
DOMINO SVO CLEMENTISSIMO.

A V T O R.

Meditantem me, RE-
VERENDISSIME
DOMINE, quem
opellæ, non invi-
dendæ quidem, invidiosæ
tamen (sic enim nova omnia
excipiuntur) Patronum
quærerem; Tui non locus
magis, quam res ipsa admo-
nuit. Ad TE ire decet quic-
quid per Germaniam bono
publico destinatur: Hic TIBI

DEDICATIO.

confiliorum finis, huc omnes machinas per tot annorum spatia direxisti. A quo TE tramite neque novitatis illecebræ deducunt, neque vetustatis facer horror absterret. Debet TIBI Germania Pacem inter primos; debebit Ecclesia prope inter nullos, si consiliis cœlum accesserit. Majus profecto opus est pennas, quam arma pacare: pennas, inquam, illas, quæ pro atramento nobis sanguinem fuderunt, sed nihil impossibile est conspirantibus Principum animis; indigent tamen Duce quodam & velut Insti-

DEDICATIO.

Instigatore. Cumque TE primo in loco Virtus, inprimis vero fortuna, id est. Providentia, collocaverit; perge uti sapientia tua viribusque in hoc negotium divinitus destinatis. Favet coelum, optimi quique utrinque applaudunt, reliquorum pertinacia bonis pro incitamento est. Viam vero straverere viri incomparabiles, moderatisque consiliis tumores dissentientium complavarunt.

*O mihi tam longe maneat pars ultima
vitæ:*

donec videre liceat coëuntia Germaniæ ulcera, Principum.

DEDICATIO.

cipumque concordiam inter mutuos amplexus exultantem. Tum vero redibit honor templis, charitas animis, virtus genti, exteris terror, salus omnibus: Venerabitur Canos tuos omnis posteritas, & *pulcherrimos bonorum fontes ex Familia tua*, futurorum seculorum Poëtæ canent. Et his quidem rebus, (ut Symbolo meo utar.)

*Fata viam invenient adieritque vocatus
Jova.*

Interea vero a minoribus TE non avertunt tantæ curæ; nec piget ad literarum
humi-

DEDICATIO.

humilia descendere hunc Imperii Solem. Neque enim ignoras quantum arbori in radice, quantum flumini in fonte, quantum Reipublicæ in Educatione situm sit. Nihil de Seminariis dicam, quæ Tua cura conservata, propagata, partim & exstructa sunt; nihil de Templis per TE splendentibus; nihil de disciplina Ecclesiastica per TE restaurata. Illud tacere non possum, quod hæc propius attinet, quantum in reparatione Universalis Studii Erphordiensis per TE laboritur. Juliæ per Germaniam duæ sunt Academiæ:

DEDICATIO.

una Herbipolensis, altera Helmstädiensis, utraque a Fundatore: quis dubitet illam Philippinam dici debere, quæ jam altera vice per TE vivit? Nomen illi familiæ tuæ coævum: τῶν καλλιπηγῶν pro Hippocrene erit: nec jam amplius a rivulo suo se Geranam dicet, inquam aliud flumen ex *pulchro* hoc fonte derivatum est. Has igitur curas versanti TIBI, meditationes hæc meas non intempestivas fore credidi, sed argumento magis quam elaboratione, quæ inter itineris incerta, & diversorum strepitum,

D E D I C A T I O.

pitum, & absentiam librorum prope nulla esse potuit. Ego cum non raro de anfractibus discendi docendique vulgaribus differuissem, contenderunt a me sæpe præclari quidam juvenes & supra vulgi genium erecti, ut hæc publice proponerem. Sed eorum odia timui, qui quod vetustissimum, idem optimum esse putant, credo, quia in vino experiuntur. Nunc vero tanti Principis Nomen & illos placabit, & me teget: quæ sola spes animum fecit prodeundi. De cæteris autem disciplinis alii differant, ego Ju-

DEDICATIO.

risprudentiæ sæpe indolui. Non quod desint viri summi, qui meliora & sciant & faciant; sed quia illi suffragiis vulgi obruuntur, nec quæ privatos inter parietes in paucis discipulis moliuntur, introducere in publicum possunt. Nec spes superest, nisi velut ex machina appareant egregii Principes & vel malitiam, vel ignaviam vel invidiam denique obnitentium disturbent. Tu vero, bono publico nate Princeps, primam securim imegisti excindendo publico malo. Det tantum Deus egregiis con-

DEDICATIO.

confiliis spatium, & annorum tuorum auctaria precibus Germaniæ donet. Videbit orbis TE Imperii Archi-Cancellarium, Jure Proponendi Tuo optima quæque confecisse. Tum vero in tanta in laudum tuarum materia.

*Non me carminibus vincet vel Thracius
Orpheus,*

*Vel Linus; huic mater quamvis, atque
huic Pater adfit:*

Orphei Calliopeia, Lino formosus Apollo.

Interea Reverendissime Domine has a me primitias sereno vultu cape; volumus prodesse publico, an possimus in favore Tuo situm est,

DEDICATIO.

est, qui si aspiraverit licebi-
vel ingenii nostri promont
toria superare. TE vero
DOMINE fervet Deus pa-
triæ, Familiæ, subditis, &
si hoc quoque addere fas
est, mihi. Dabam Mogun-
tiæ Anno MDCLXVII.

P R Æ F A T I O
AD LECTOREM.

Nescio an præfationem Tibi debeam, Benevole Lector, cum tantilla Scheda Præfationis instar prope tota habere videatur. Sed tamen mos mori publico gerendus est. Ehdum inquires, cur ego tu nova libro moliris, cum nolis forma libri? Quia, inquam, hæc ad decus; argumentum scripti ad necessitatem pertinet. Sed sunt hodie nonnulli, qui caligant in tanta luce mundi, maluntque inventa fruge glandibus vesci; horum odia omnibus imminent qui meliora moluntur. Ac jam olim Laurentium Vallam, quod Dialecticam ac moralem Philosophiam reformasset, contra furorem Sophistarum vix potuit favor regius tutari, quemadmodum in Apologia ad Pontificem Maximum ipse narrat. Petrum Ramum, professorem Regium, qui Aristotelem examinare, quam sequi maluerat, omnium tota Gallia Germanique Pædagogorum odia exercuerunt, donec in Parisiensibus illis nuptiis Aristotelis Manibus

PRÆFATIO.

nibus immolaretur. Quis Galilæi, quis Th. Campanellæ fata ignorat, quorum alteri exilio minati sunt, alterum lento carcere invidi presserunt. Nicodemus Frischlinus a Collegis suis ad mortem usque passus est persecutionem, & tamen de Grammaticis tantum quæstionibus certabatur. Nec minus Gaspar Scioppius novis suæ Grammaticæ Philosophicæ regulis, ad compendium tamen discendi mire accommodatis, odium omnium per Italianam pueritiæ ductorum in se concitavit. Nihil de Renato Cartesio, Philosophiæ; nihil de Guilielmo Harveo Medicinæ reformatore dicam, quorum nullus invidiam æqualium, nullus odia vulgi effugit, donec emicuit veritas, & in ipsis sæpe calumniatorum animis triumphavit. Nos nihil ad tanta nomina, si proprias tantum meditationes, non magnorum Virorum reperta proferremus, quorum nullus est, qui non meliorem docendi rationem desideret, quam & nonnulli in liberorum suorum ingenii experti sunt. Reperias enim hoc tempore pueros plurimos, doctissimorum plerumque filios, ad miraculum usque in prima ætate eruditos, non tam ingenii magnitudine, quam arte institutionis. Judicium enim, etsi ante annos non veniat, potest tamen

P R Æ F A T I O.

men & in pueritia interrogando excitari; hoc enim voluit Platonis reminiscencia, exhibitumque specimen in Menone, ubi puerum Socrates a primis sensuque manifestis, nihil docens, interrogando tantum ad ea deducit quæ vel subtilissimo cuique negotium faceffant: incommensurabilitatem scilicet diagonii & lateris in quadrato. Hæc non desunt qui fateantur, sed singulares quasdam in contrarium rationes habent, scilicet doctos esse jam tum nimis multos; & præmaturam institutionem obtrudere juvenes officiis, autoritate experientiaque carentes; surrecturam sciolorum segetem, cavillatorumque rudioris senectutis; secutura præcipitia consilia, & quæcunque sunt mala Juvenum Senatorum: Sed hi consilia nostra aliorsum accipiunt, neque enim id agimus ut cito juvenes ad munera publica veniant, sed ut digni. Quia enim vita brevis, ars longa est, non potest nimis institutio accelerari. Erit hoc manifestius, si de tota studiorum ratione, (etsi Ictum inprimis formandum suscepimus) in limine ad majorem sequentium lucem disseremus. Nam & Hugo Grotius in egregia de Studio Politico ad Benjaminem Auberium Legatum Regium Epistola, &

Chri-

PRÆFATIO.

Christophorus Colerus *in alia ejusdem argumenti*; & Gisbertus Voëtius Meyerusque *Bremensis in Bibliothecis Theologicis, ac Michael Havemannus in Amusio*; tum etiam Henricus Moreelse *in dissertationibus de Studio Juris: a tota studiorum ratione rem repetiere, perque omnes se disciplinas diffudere: quarum in Corpore Juris vestigia reperiri demonstratum a nobis est in Specimine Quæstionum Philosophicarum ex Jure collectarum. Sicubi labimur, Benevole Lector, cogita quam sæpe utilia suadeamus, & compensatione facta errorum obliviscere. Denique sic habe, nos quæ facienda discendaque dicemus, minime gentium omnia ipsos fecisse vel didicisse; absit hæc a nobis jactantia, quia olim hæc a nobis rerum cognitio absuit; sed nos crede fungi vice cotis acutum reddere quæ ferarum solet, exfors ipsa secandi. Ita vale, & nostra sive placent, sequere; sive displicent, perficere.*

PRÆFA-

PRÆFATIO

CHRISTIANI L. B. DE WOLF.

Antea sunt LEIBNITII in rem literariam universam merita, ut non modo totius Germaniæ, verum etiam orbis eruditi universi lumen & ornamentum magno suo merito celebretur. Vastam eruditionem & scientiam cum virtute, sine qua gloria vera, gravi & solida nemo excellere potest, arctissimo vinculo copulans æternam gloriam consecutus, ut qui nefando ausu eam imminuendo ventosam gloriam quærit nullam nanciscatur. Adolescens studio Iuris potissimum se consecraverat, sed more minime vulgari se eidem dedit, cum non modo scripta Clarissimorum Ictorum, verum etiam Autorum quorumcunque Græcorum & Romanorum, Philosophorum & Mathematicorum tam veterum, quam recentiorum, ipsorum etiam Theologorum, omni assiduitate & diligentia perlegeret atque omnia perscrutaretur, ita ut vix juvenis factus eruditione altissima & scientia inter viros doctissimos emereret. Non opus est verbis, ubi rerum testimonia adsunt. Etenim vix annum ætatis vigesimum primum compleverat, cum in lucem publicam proferret libellum mole exiguum,

PRÆFATIO.

sed doctrina subtiliore ac uberrima gravem de nova methodo discendæ docendæque Jurisprudentiæ, quam in itinere omni librorum apparatu destitutus ita conscripserat, ut in bibliotheca instructissima confectus videatur & acre ac subtile autoris acumen spiret. Diu libellus hic desideratus & a multis frustra quæsitus fuit. Merebatur itaque, ut denuo recederetur. Sunt tamen nonnulla, quæ moneri consultum duco. Scripsit, quemadmodum dixi, hoc opusculum LEIBNITIVS, vix juvenis factus. Quoniam vero per omnem ætatem, quamdiu vixit, in omni studiorum genere indefessus hæsit, & veritatis amore nihil unquam antiquius habuit atque carius; mirum sane videri minime debet, quod in nonnullis, quæ juvenis olim statuerat, postquam ea severiori examini subjecerat, sententiam suam mutaverit. Ita e. g. in Theoria motus concreti, quam sibi juveni excidisse ipse confessus est in Actis Eruditorum, quæ Lipsiæ eduntur, admittit vacuum & materiæ non tribuit nisi simplicem extensionem ad motum atque quietem prorsus indifferentem, nec alia agnoscit corporum elementa, quam particulas mole ac figura differentes: quæ tunc temporis communis erat Philosophorum sententia, antesignanis eorum CARTESIO atque GASSENDO approbata. Enimvero ubi iudicio magis limato & polito perpenderat inextricabiles difficultates, quæ hypothesis ista affert, & quam ea abhorreat ab omni ratione
evi-

PRÆFATIO.

evidenter perspexerat, missam eandem fecit, cumque omni animi contentione in naturam corporum inquireret, ea sine vi activa concipi non posse, nec sine vi, qua omni mutationi resistunt, quæ aliunde venit, didicit, tandemque agnovit, phænomena ista intelligibili modo explicari minime posse, nisi admittantur substantiæ simplices, quas monades appellavit. In eo autem sibi adeo satisfecit, ut mihi dixerit, se suum de monadibus systema eodem rigore demonstraturum, quo **EVCLIDES** ac veteres Geometræ theoremata sua demonstrarunt, si animum huc appellere per alia vacaret, nec se propterea a multis jam annis amplius legere quicquam, quod de principiis rerum materialium in lucem ab aliis editur. Videant ergo, quo jure **LEIBNITIUM** præcipitantiæ cuiusdam in judicando & nescio cuius defectus acuminis accusent, qui in iis, quæ nondum satis explorata olim juveni placuerant, sibi reperisse videntur non quod pueri in faba & iis audacter tanquam ipsi ignorata obiiciunt, quæ solidiore discussione facta animum sciendi cupidum exsatiaverunt. Quod si cui gloriosum videatur perspicacia æquiparari **LEIBNITIO** juveni, annon is famæ suæ melius consuleret, si acumini suo diffidens hebetudinem ingenii sui agnoscere mallet, quod ea perspicere nondum posset, quæ **LEIBNITIO** viro innotuerunt, postquam omnes ingenii sui nervos in ea exploranda intenderat, publice tamen magis indica-

PRÆFATIO.

vit, quam sufficienter explicavit, ut, quemadmodum dicere solebat, fungeretur vice cotis? Sane si LEIBNITIO juveni hæc excidissent, dum nimia ac multivaria lectione obrutus omnia concoquere non poterat; excusator erat factus, quo quis eodem acutior videri affectat. Verum enimvero non opus est, ut exempla e longinquo petamus, quibus probetur LEIBNITIVM maturiori ætate in nonnullis mutasse sententiam suam, & a vulgaribus opinionibus, quas juvenis amplexus fuerat, discessisse. Occurrunt talia quoque in præsentī libello. Certe quæ de infusione diabolica part. I. §. 9. tradit, ea cum systemate harmoniæ præstabilitæ, quod postea demum invenit, minime consentiunt, consequenter dubitandum non est, eum in ætate provec̃ta infusionem diabolicam in mancipia sua tanquam opinionem nullo fundamento nixam rejecisse. Huc etiam pertinet, quod §. 35. animum nostrum causam motus corporis pronunciet, ut ideo juvenis falso sibi persuaserit, se in Pnevumatica & Philosophia præctica propriis meditationibus ad certitudinem mathematicam pervenisse: neque enim illo tempore eos adhuc fecerat in Matheſi progressus, quos postea demum fecit, ubi Parisiis degebat & consilio HUGENII, Mathematici consummatissimi, usus in ima adyta scientiæ penetrabat. Quamobrem quoque nullus dubito, LEIBNITIVM ætate maturiori minime probasse rationem, quam reddit part. 2. §. 19.,
cur

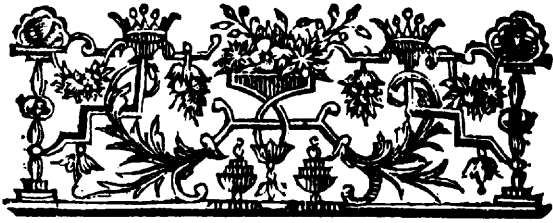
PRÆFATIO.

cur & quatenus testamenta sint juris naturalis, quippe quæ magis ingeniosa, quam solida est. Hæc ideo moneri non abs re esse duxi, ne quis **LEIBNITIVM** sibi adversarium constituat in iis, quæ ipse tanquam a veritate aliena, mutata sententia reiecit, & ne quis contradictiones fingat, aut inscitiam accuset in illis, quæ accuratiori examine facto ad errores vulgares retulit. Alterum, quod bene notandum, hoc est. In præsentî opusculo **LEIBNITIVS** multa promittit ab aliis neglecta, quæ dare voluit. Exempli loco esto Theatrum legale & Historia Juris Romani specialior, seu liber de Autoribus Juris Romani, de quibus vide §. 28. *part. 2.* Inprimis huc facit Catalogus desideratorum in Jure libello huic in fine adiectus, & ex eodem excerptus, quem proxime minuere pollicitabatur. In nullo tamen stetit promissis, etsi vitam satis longam in solo otio literario confecisse videatur. Cum enim hæc scriberet, ad Professionem quandam Juris in aliqua Academia adspirabat. Quod si votis, quæ tunc ipsius erant, respondisset eventus, nullus amplius foret Catalogus desideratorum & alia opera egregia prostant, quibus Jurisprudentia fuisset ad id perfectionis fastigium elevata; a quo adhuc tam procul abest, quam illo tempore, quo Catalogus desideratorum condebatur. Quoniam vero longe alia fuerunt **LEIBNITII** fata, quam prævidere potuerat; cum unus homo omnibus non sufficiat, deficiente tempore, si vel maxime non deficient vires,

res,

PRÆFATIO.

res, a Jurisprudencia ad alia prorsus studia avocatus, de iis, quæ ad Jurisprudenciam perficiendam tendunt, cogitare haud quaquam potuit. Non est quod objicias, LEIBNITIVM quoque maturiori ætate multa promississe, quorum nihil perfecit, veluti Scientiam dynamicam, Scientiam infiniti, Geometriam situs, commercium epistolicum, commercio epistolico Anglorum opponendum, aliaque non minoris ponderis ac utilitatis. Cum enim nihil magis curæ haberet quam scientiarum incrementa, & ea promovendi cupidine inextinguibili flagaret; si qua occasione ferente ipsi incidebat cogitatio de iis, quibus perficiendis vires suas pares noverat, ea quoque perficere sibi proposuit. Ast quoniam tempus non est res venalis, quod volunt vota, tollunt fata, nec homo sese obligare potest ad id, quod hæc reddunt impossibile. Ceterum etsi præsens libellus a LEIBNITIO juvene fuerit conscriptus, & quamvis ipse in nonnullis, quæ rem ipsam non contingunt, mutaverit postea sententiam suam; hoc tamen non obstante in illo reperient etiam seniores Jcti, quibus eorum conatus in perficienda Jurisprudencia juvari poterunt, & ipsum hoc opusculum monumentum excelsi ingenii est, quo inter primi ordinis eruditos eminent LEIBNITIVS. Faxit Deus, ut publica utilitas, quam se quævisse in fine profitetur Autor, promoveatur! Halæ, d. 24. Aprilis, Ao. 1748.

METHODI NOVÆ DI-
SCENDÆ DOCENDÆQUE
JVRISPRVDENTIÆ

PARS I.

Generalis, cæterisque Facultatibus
communis.

De ratione Studiorum in universum.

§. I.

Studiorum ratio est species
quædam *Rationis Status*, id
est, modus perveniendi ad
statum actionum perfecta-
rum.

§. 2. Status autem iste
dicitur *Habitus*, quem definitio: Agendi
promptitudinem acquisitam permanentem.

§. 3. *Subiectum*. *Habitus* est, quicquid
actionis capax est. Nam & *inanimata* cer-
tis actionibus assuefieri posse, constat: Ita

A

Chy.

Chymici multis circulationibus spiritum vini volatiliſſimum reddunt, & multis diſtillationibus ac cohobationibus cum menſtruo, ipſa metalla ſupra alembicum itura communi conſenſu docent. Laminas etiam multis flexionibus habitum certo modo reſiliendi acquirere, docuit in Elementis de corpore *Th. Hobbes*.

§. 4. *Bruta* docilia eſſe, dubitare non poteſt, qui vel *Hier. Rorarii* libellum, quod bruta ratione utantur melius homine, vel *Pliniana* elephantis funambuli miracula, vel elephantis canisque Panegyricos in *Lipſii* Epistoſis legit. Quæ omnia credibilia fecit Viennense nuperum choreas ducentium equorum ſpecimen.

§. 5. Cumque infantes extrinſeco rationis uſu primis annis a brutis parum differant, informatores eorum a brutorum doctōribus nonnulla non incommode mutabuntur. Habent enim peculiarια ſua artificia magiſtri equorum, canum, avium; in loquendo, canendo, venando.

§. 6. Generale autem instrumentum eſt, eſcæ, cum parent, copia; cum abnuunt, denegatio.

*Quis expedit Pſittaco ſuum
Corvos quis olim concavum ſalutare,
Picasque docuit noſtra verba conari?*

Ma-

*Magister artis, ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.*

Ita Bâlearica gens narratur non prius cibum pueris præbuisse, quam propositum scopum tetigissent. Et

pueris dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima.

Ab hoc more restat in nonnullis scholis convictum habentibus, pœna jejunii, das cariren.

§. 7. Licebit hoc artificio ad infantes uti, non vero in liberalia ingenia jam ratione utentia, quibus pro pabulo corporis obijciendum pabulum animi, id est, honor. Unde ortus est classium locationumque in scholis trivialibus, & promotionum in Academiis mos. Et olim qui egregie steterant, a cæterorum puerorum corona cum laude domum deducebantur, quod exemplo Ciceronis constat.

§. 8. Tantum de subiecto habitus *causa* vel modus acquirendi est vel supernaturalis *infusio*; vel naturalis *assuefactio*, quæ in sentientibus, qua talia sunt, dicitur *doctrina*.

§. 9. *Infusio* est vel divina, vel diabolica. *Divinæ* exempla habemus in dono linguarum Apostolico, etsi quidam ultra illam Ecstasin durasse non putent, quo sensu

non esset habitus, quia non permanens. In Historia Ecclesiastica simile habemus exemplum de *S. Ephraem Syro*, qui precibus *Basilii Magni* subitam linguæ Græcæ cognitionem obtinuit. Nostris temporibus infusionis *diabolice* in mancipia sua, exempla non desunt. Nec hodie omnis infusio divina abesse putanda est, hoc enim sine Divinam studiis nostris benedictionem implo-ramus.

§. IO. Ab infusione properamus ad *assuefactionem*, quæ fit per actionis imprimantis quantitatem. Quantitas autem est vel extensiva, vel intensiva: Extensiva consistit in *actionum multitudine*; Intensiva in *magnitudine*, seu ad habitum imprimendum fortitudine. Prius requisitum etiam vulgo notum est, cum dicunt: Habitum comparari crebris actionibus; de posteriori silent.

§. II. *Multitudinis* seu crebritatis in agendo, efficacia confirmatur vulgari illo:

*Adde parvum parvo, magnum cumulabis
aceruum.*

Et Ovidius canit:

*Gutta cavat lapidem, consumitur annu-
lus usu,*

Et teritur pressa vomer aduncus humo.

Quo pertinet *Æsopi* testudo, aquila celerior,
&

& germanorum proverbium: *Wer langsam geht, komt auch nach.* Hinc fluxit illud generis humani artificium, rem, si tota oppugnetur, insuperabilem, per partes aggrediendi. Lima marmora scindimus, montes corribus avehimus, situla lacus exhaurimus. Ita in Arithmeticis ingentes summas per partes computamus, & in Geometricis campos in triangula partimur.

§. 12. Nata est ex hoc principio repetendi necessitas, a qua præcipue ultimum habitus requisitum: *Permanentia* dependet. Usu enim compertum est, alios figuras celeriter accipere & amittere, ut tabulam æream; alios utrumq; tarde, ut æneam. Quemadmodum alii flammam irarum celeriter accipiunt & amittunt, ut stipula; alii utrumque tarde, ut ferrum ignitum. Hinc Pythagoræi negabant quenquam somnum capere debere, antequam

Omnia totius repetiverit ætæ diei.

Repetitionem enim nocet esse nimis dilatam in annum usque, ut vulgo in scholis fit: Sed decet sub noctem diurna studia, exitu septimanæ summam dierum, exitu mensis summam septimanarum, & fine anni summam mensium repetendo, summari, & ex singulis gradibus notatu dignissima ruminari. Quod nescio an hætenus observatum sit a quoquam.

§. 13. Ex eodem fonte insignis didacticus *Wilhelmus Schickardus* mirabile hebraicam linguam docendi derivavit artificium, quod in horologio suo ipse exponit, scilicet 12. pueros simul instituit, in hos Grammaticam sic partitus est, ut alii regulas nominis, alii pronominis, &c. alii partem hanc, alii aliam Syntaxeos tribueret. Lexicon etiam suum breve in eos distribuit, alii א, alii ב, alii ג, &c. assignando. Ita factum est, ut uno recitante aut respondente, cæteri attendentes portionem ejus tandem ludendo discerent. Et hac ratione hodieque in scholis deceret non pluribus idem assignari, sed lectionem in singulos distribui, qui simul juncti egregiam tandem harmoniam constituent.

§. 14. Et tantum de multitudine actionum, sequitur earum intensio seu *magnitudo*. Nam sæpe una actio singulari, quadam vi imprimendi facta, plus efficit multis repetitionibus, v. g. facti alicujus singularis, joci inexpectati, actionis cum singulari nostra fortuna conjunctæ, v. g. quæ laudem vel pudorem nobis peperit, facile meminimus. Ex hoc principio infra §. 23. ubi de Mnemonica ostendemus notas quo sensibiliores sunt, hoc plus ad memoriam efficere.

§. 15. Consultissimum autem est, *multitudinem magnitudinemque temperare*. Quod fit
egre-

egregie, si a minimis incipiendo, continue per gradus ad summa crescat actio. Quod & Chymici circa regimen ignis in assuetudine inanimatorum jubent. Milo Crotoniata memorator tali artificio sibi robur comparasse : Vitulum quolibet die semel ad certum usque locum portabat, ita crescente vituli pondere, crescebat insensibiliter quoque robur Milonis: Donec ad extremum grandem taurum in Olympicis ludis, spectante tota Græcia, gestavit. Eadem ratione possit & ars bibendi disci, si mensura quot septimanis per vitra augeatur. Ita conjecit Gallus ille, qui cum in Acidulis Sualbacensibus cerneret Germanos aquæ bibendæ magis magisque continua auctione assuescere; credidit hunc esse ludum potatorium, eine Sauf-Schule, ubi germani in aqua discant, quod in vino sint præstituri. Infantes quoque a literis per syllabas ad voces tandem legendas veniunt; & in Arithmeticis quanto magis numeri sinistrorsum recedunt, tanto magis in decupla ratione crescunt. De gradibus repetitionis vide quæ §. 13. diximus. Idem in oratione aliqua verbotenus ediscenda commodissimum: Si primo recitetur primum comma, deinde primum & secundum, denique primum secundum & tertium &c. Quod & in non-

nullis muliercularum ludicris usitatum est. Qua ratione mirum, quam facile totum memoriz imprimatur. Ignoscat mihi severus Lector, quod harum nugarum exemplo utar, quando constat nos in nugis quam seriis docendis ingeniosiores esse.

§. 16. Et hæc de assuefactione seu causa habitus etiam sensu carentibus communi. Veniendum est ad *Doctrinam*. *Docere* enim est habitum efficere in sentiente, qua tale est, seu per sensum. Unde tota hæc ars dicitur *Didactica*, nam & qui sponte discunt, se docent, hinc iis *αὐτοδιδάκτων* nomen.

§. 17. Quemadmodum autem Medicina se habet ad animalis corpus, ita doctrina ad animam: Cumque Medici sit curare, 1) tuto, 2) cito, 3) jucunde; consequens est, idem & in cura animæ requiri, nempe ut doceatur 1) solide, 2) cito, 3) jucunde. Ex quibus primum facit ad esse, reliqua ad bene esse; primum ad ipsum habitum, reliqua ad modum commode introducendi. Primum autem duo continet, tum ut *vera* doceantur, tum etiam ut *firmiter* implantentur, ne cito elabantur, nam & Medicis recidiva cavenda est.

§. 18. Et illud quidem, ut bona doceantur, pertinet ad objectum habitus, de quo infra dicemus. Ut vero *firmiter* implanten-

rentur, efficit actionum multitudo, ut *cito* efficit magnitudo, quæ sunt causæ habitus inanimatis communes, de quibus §. 10. *seqq.* satis dictum est.

§. 19. Ultimus vero scopus, ut *jucunde* doceatur, proprie hujus loci est, qui in animalia tantum cadit. In animalibus enim singularis quædam ratio est ipsa ita assuefaciendi, ut sponte sese ad doctrinam recipiendam capaciora reddant, quod fit voluptatem iis præstando, cum discunt, dolorem cum aures obturant. Idque in brutis fit esca & blanditiis; in homine utilitate (tanquam esca) & honore (tanquam blandimento.) De quo jam præoccupavimus dicere §. 6. 7.

§. 20. *Jucunde* autem discunt, tum si *finis* jucundus ipsis proponatur, tum si *media* discendi sint jucunda. De fine §. 19. dictum est. Media discendi jucunda sunt, si ludendo docentur. Quo mirifice faciunt Comædiæ & Fabulæ. Hoc fine confectæ sunt Chartulæ Lusoriæ Geographicæ, Astronomicæ, Historicæ, Chiromanticæ, &c. & tesseræ Alphabetum continentes, quarum meminit Hieronymus ad Paulinam. Item Sales, Epigrammata, Picturæ, Carmina, Memorialia. Quo pertinet *Ethiopia* egregia, Principi Juventutis Altenbur-

butgico, quem fata terris tantum ostenderunt, destinata: Emblemata *Alciati*, *Saavedraeque* Politica; & *Hutteni* Theologica in schola cordis, & ludus ille artificiosissimus, cuius meminit *Fr. Christ. Rosencreuz*, in Nuptiis; ubi ad modum Ludi Latrunculorum virtutes in albo, vitiaque in nigro habitu, mira in se invicem arte pugnabant.

§. 21. Diximus primum de causa habitus inanimis, brutis & hominibus communi nempe *Assuefactione*, a §. 10. ad §. 15. utrinque inclusive, deinde de causa habitus brutis & hominibus tantum communi; *Doctrina* a §. 16. huc usque. Restat, ut dicamus de causa habitus hominibus propria: *Institutione*.

§. 22. Habitus hominibus proprii sunt vel *Memoriae*, vel *Inventionis*, vel *Judicii*; unde & *Didactica* istorum habituum triplex: *Mnemonicæ*, *Topicæ*, *Analyticæ*. Possumus enim propositiones (quippe quæ soli homini propriæ sunt,) memorare, facere, judicare. Topicæ autem & analyticæ una *logica* voce comprehenduntur, ex quo patet *Logicam* & *Mnemonicam Didactica* partes esse. Quibus denique *methodologia* non immerito addetur. Mnemonica præstat materiam, methodologia formam logica applicationem materiæ ad formam.

§. 23.

§. 23. *Mnemonicæ* fundamentum est res aliqua sensibilis, quæ dicitur *Nota* cum re memoranda certa relatione junctâ, quæ est vel comparatio: Similitudo nempe & dissimilitudo; vel connexio, qualis est totius & partis, partis & compartis, causæ & effectus, signi & signati. Unde verba inventa sunt, alioqui fuisset hominibus difficillimum, rerum meminisse. Verba enim non tantum signa sunt cogitationis meæ præsentis ad alios, sed & notæ cogitationis meæ præteritæ ad me ipsum, ut demonstravit *Th. Hobbes* principio *Elementorum* de corpore. Ex notis autem illæ maximæ mnemonicæ sunt, quæ sensibillissimæ, ut sic dicam, adde §. 14. Uti verba, quæ non audiuntur tantum, sed & cum voluptate, v. g. carmina, termini, ut vulgo vocant, clappantes, quales conjunguntur non sine magna discipulorum commoditate in nonnullis vocabulariis: Item Allusiones, quo artificio *Schickardus* in Horologio hebraico ad imprimendas discipulis radices, usus est. Et mirum est, quantum tota harmonia linguarum, & vocum congruitas hanc rem juvet. Non tantum autem notæ auditus, sed & multo magis notæ visus ad memoriam pertinent. Huc pertinent Hieroglyphica veterum Ægyptiorum, & ho-

hodiernorum Sinensium, de quibus multa *Kircheri* Oedipus: Item dispositiones rerum per cellulas, in obvia conclavis parte, & reliquæ in certa loca distributiones, de quibus Autores Mnemonici consulantur, inprimis *Job. Henr. Alstedius* in 'Thesauro Mnemonico, & *Janus Cæcilius Frey*, in via ad scientias & artes; addanturque *Winkelmannianæ* historiarum adumbrationes per picturas, non utique spernendæ.

§. 24. *Topicæ* seu artis inventivæ fundamentum sunt loci, id est, relationes transcendentes, ut totum, causa, materia, simile, &c. Et ex rebustali aliqua relatione nexis fiunt propositiones per artem combinatoriam, ut fuse diximus in nostra de *arte combinatoria* dissertatione. Nec contemnenda sunt, quæ in hanc rem contulere *Raym. Lullius* in operibus variis, & *Job. Henr. Bislerfeldius* in epitome artis meditandi.

§. 25. *Analytica* seu ars judicandi, mihi quidem videtur duabus fere regulis tota absolvi: 1) Ut nulla vox admittatur, nisi explicata, 2) ut nulla propositio, nisi probata. Quas arbitror longe absolutiores esse, quam quatuor illas *Cartesianas* in prima Philosophia, quarum primaria est, quicquid clare distincteque percipio, illud est verum: Quæ infinitis modis fallit. §. 26.

§. 26. *Methodologia* seu ars disponendi versatur circa methodum. *Methodus* autem est vel *naturalis*, cujus hæc est regula, quicquid sine altero cognosci potest, non vero alterum sine ipso, illud alteri præponi debet; vel *occasionalis*, cujus nulla generalis regula tradi potest, sed variat infinitis modis: Qua de re plura differunt *Jacobus Acontius* in libello de methodo, & epistola stratagematis Satanæ addita; & *Joh. Neldelius*, & *Abrahamus Calovius*.

§. 27. Et hætenus de causis habitus tam generalissimis: Actionum multitudine & magnitudine, & generali: Jucunditate; quam specialibus: Arte mnemonica, topica, analytica, methodologia. Sequitur habitus *objectum* seu ipsa actio, cujus est habitus.

§. 28. Cujus ratione habitus est vel *corporis* vel *animi*. Habitus corporis vel sunt circa actionem relinquentem, ἀποτέλεσμα vel sunt facti transeuntis. *Artes opus relinquentes* vel *naturam promovent*, applicando agens & patiens, & deinde cessando, ut agricultura, horticultura, ars pastoritia, antiquissimæ artium; ars item medica, chymica, veterinaria: vel suum solæ peragunt, totumque opus exequentur, ut omnes illæ, quæ res tamdiu jungunt, separant, vel transfor-

formant, donec prodeat certa ipsis optata figura. In *conjunctione* consistit v. g. ars pictoria, in *separatione* statuaria, in *transformatione* omnes, quæ rebus primum liquidis, deinde consistentibus certam formam imprimunt, ut Metallivela Vitrifusoria, Pistoria, Typochysia. Ut nunc non persequar infinitas pro objectorum varietate ex his actibus mixtas, quas fusius explicuit *Cl. Erhardus Weigelius* in *Analyfi Euclidea*. Interea certum est, omnes in applicatione agentis naturalis; vel conjunctione, vel separatione, vel transformatione rerum, vel his inter se mixtis consistere.

§. 29. *Artes facti transeuntis*, seu opus non relinquentes, dicuntur vulgo *Exercitia*, & consistunt vel in promotione alterius, vel simpliciter in motione mei. In *promotione* consistit ars navigandi, currum agitando, equitandi, chartas pictas artificiose miscendi, tesseras ita iactandi, ut quod velis, cadat; ars jaculandi, parvæ pilæ vel majoris, ludus conorum, ludus tabulæ betulinæ, &c. *Motio* simpliciter est vel totius corporis, vel partis tantum. *Totius corporis*, ut in arte saltatoria, saliendi, currendi, funambulæ, & si hæc quoque addi posse videtur, ars volandi, cui proportione respondet ars natandi. *Partis certæ* motio pro partium varia-

ria-

riatione varia est, ut in oculis ars flendi cum velis, in lingua ars distincte eleganterque loquendi vel canendi, ars item discernendi sapores vinorum aliarumque rerum; in gutture ars bibendi, & in stomacho (etsi alioqui viscerum interiorum non datur ars) nonnullorum promptitudo hausta cum velint re-effundendi. Ita in labiis, ut alter ex eorum formatione velut sermone intelligat, de quo *Helmontius Junior* in edita nuper dissertatione de alphabeto naturæ. Taceo de nonnullorum artibus digitos articulosque aut alia membra singulari aliis inconsueta ratione flectendi; item de arte præstigiatoria, von der Gauckel-Tasche, quo pertinet & crumenifecarum celeritas. Ex eodem fonte est ars musica organica, quæ vel immediate digitis aut pedibus vel plectro aliquo mediante fit. Denique omnium inter se & cum re præsentis membrorum harmonia comparatur arte gestuum, de qua præclare scripsit *Scipio Claromontius*. Quo pertinet ars histrionica, quæ etsi olim contempta, hodie tamen etiam apud magnos viros non immerito in pretio habetur.

§. 30. Et hi sunt habitus corporis, etsi inter eos magnum discrimen observari debeat. Quanquam enim mediante corpore, omnes exercentur; nonnulli tamen habitus

in ipso corpore, ut ita dicam, ita siti sunt, ut etsi animus omnes regulas pernoverit, artem tamen exercere non possit, nisi accedente corporis assuefactione, v. g. in ludo pilæ, in saltando, in arte musica tam vocali quam organica, &c. Et hi proprie sunt *habitus corporis*. *Habitus* vero alii proprie sunt *in animo*, & corpus tantum dictanti animo paret, nec ipsum quicquam artis contribuit; ut in artibus plerisque ἀποτέλεσμα relinquentibus, & in ludo latrunculorum vel aggerario, aliisque in ingenio sitis, & in potestate artificis existentibus.

§. 31. *Habitus animi* nunc sequuntur. Omnis autem actio animi est cogitatio, nam est velle nihil aliud est, quam cogitare rei bonitatem. Omnis porro cogitatio est alicujus propositionis. Meri enim termini simplices tantum apud bruta reperiuntur hominis imaginatio nunquam est sine aliqua reflexione.

§. 32. Propositio omnis est vel singularis, hinc *Historia* v. g. Magnes in Mecha Arabiæ sursum trahit loculum ferreum Mahumedis, fingamus enim exempli gratia, hoc ita esse, vel universalis contingens ex inductione singularium pendens, hinc *observatio* v. g. *Magnes trahit ferrum*; vel universalis necessaria ex ipsis terminis demonstrabilis,

bilis, hinc *Scientia*, v.g. Quicquid movetur, ab alio movetur; vel, si magnes trahit ferrum, necesse est corporea effluvia ex magnete in ferrum ire.

§. 32. Historia igitur est mater observationum. De cujus natura, constitutione, partitione egregie *Fr. Baconius de Verulamio* in tractatu incomparabili de augmentis scientiarum, nec minus præclare in novo suo scientiarum organo. Quia vero in eadem materia dantur historiarum, observationes, & theoremata (ex quibus scientia conflatur,) v.g. *Historia*: Fabii Maximi, qui sub Cæsare Augusto vixit, uxor fuit garrula; *Observatio* seu chria: mulieres sunt garrulæ; *Theorema* seu gnome: garrulo nihil arcani committendum: Ideo jam propositiones in universum, non ratione copulæ & signi ut §. 31. sed ratione terminorum, partiemur.

§. 33. *Termini* porro aut sunt simplices aut compositi. *Simplices* sunt, qui sunt indeclarabiles per terminos notiores, quia immediate sensui objiciuntur, ipsæ nempe qualitates sensibiles. Quicquid autem habet qualitates sensibiles, seu quicquid est sensibile, illud dicitur *Ens*. Et hæc est perfectissima entis definitio: quoties enim probare volumus, aliquid esse, probamus ex eo quia nos vel alii senserint, aut ipsimet, sen-

sione immediata; aut saltem aliud, quod sine ipso esse non potest, quæ est sensio mediata. Et qualitates simul sumptæ (seu imaginabilitas) constituunt *Essentiam*, sensibilitas *Existentiam*, ex cogitatione autem plurium entium simul, oriuntur *Relationes*, seu affectiones entis. Nam ex coimaginabilitate seu coessentia oritur *comparatio*, huc idem, diversum; simile, dissimile, contrarium: genus, species; universale, singulare. Ex consensibilitate seu coexistentia oritur *connexio*. huc totum, pars; ordo, unum, plura; necessarium, contingens, connexum, causa, &c. Hinc fluit *Metaphysica* universa.

§. 34. *Qualitates* porro *sensibiles* in specie, aliæ *mente* tantum percipiuntur; aliæ & *phantasia*, seu mediantibus organis corporeis. *Mente* percipiuntur duæ tantum qualitates sensibiles: 1) *cogitatio*, 2) *causalitas*. *Cogitatio* est qualitas sensibilis intellectus humani seu nescio cuius rei in nobis, quam animadvertimus cogitare. Etsi, quid sit hoc ipsum: *cogitare*, explicare non magis possumus, quam quid sit albedo, aut quid sit extensio. Hanc qualitatem etiam Deo & angelis inesse, demonstratione colligitur. Circa hanc igitur qualitatem sensibilem, quæ dicitur *cogitatio*, versatur *Logica*,

ca, post Metaphysicam nobilissima scientiarum, ab Aristotele ad Mathematicorum formam demonstrative tradita.

§. 35. Altera qualitas sola mente sensibilis est *causalitas*, quando ex effectu per demonstrationem colligitur, esse aliquam ejus causam, etsi latentem. Et hæc qualitas, præcis aliis qualitatibus, v. g. motu, figura, &c. inest causæ mundi, seu *Deo*; tum causis mirabilium quorundam factorum in mundo, seu *angelis*; & denique *animo* nostro, tanquam causæ motus corporis: Etsi modum causandi explicare non possumus. Et hæc est doctrina *Pneumatica*, quæ agit de entium incorporeorum actionibus ad extra; quemadmodum Logica agit de eorum actione ad intra seu cogitatione: (quo pertinet & *Philosophia practica*, seu doctrina de jucundo & utili, & justo seu eo quod communiter utile est.) Hujus loci est *demonstratio existentie Dei* & attributorum ejus, angelorum item; & mentis incorporeæ in nobis, seu *immortalitatis anima*. In quibus rebus propriis meditationibus mirabili ratione ad mathematicam certitudinem pervenimus, quod nos longe majoris æstimamus ad tranquillitatem mentis, & fiduciam æternitatis, quam si vel perennem motum vel quadraturam circuli invenissemus.

§. 36. *Qualitates organis corporeis sensibiles* sunt vel *communes* pluribus organis, nempe: *numerus*, (qui omnibus sensibus externis percipitur) huc *Arithmetica*: & *extensio* ejusque varii modi, (quæ visu solum & tactu percipitur) hinc *Geometria*. Porro quicquid præter extensionem & numerum aliam adhuc qualitatem sensibilem habet, id dicitur *Corpus*. Quicquid non habet, dicitur *Vacuum*. Hic jam oritur *Physica*. Sensus autem simplicissimus est tactus, quo percipitur: *motus*. Quæ explicare, est generalis physicæ: quia, ut deinde demonstrandum est, in cæteris qualitatibus nihil aliud est quam subtilis motus, per quem, assumpta extensione, cæteræ omnes explicari possunt. Sunt & qualitates tactus speciales: soliditas, fluiditas, tenacitas, glabricies, &c. Quarum, ut & lucis colorumque, tum sonorum, odorum, saporum historia diligentissime colligenda est, ut tanto facilius causa per materiam & motum reddi possit.

§. 37. *Philosophiam abstractam* de qualitatibus sequitur *concreta* de rebus, in quas hæ qualitates coierunt. In qua nihil aliud fit, quam quod historice rerum qualitates recensentur, & nihil denuo demonstratur, sed subsumentio tantum fit ex prædemonstratis in *Philosophia abstracta*. Hic agitur de
Deo,

Deo, angelis, mente nostra; igne, vaporibus, meteoris, aqua & speciebus liquorum variis; terra speciebus variis terræ seu mineralibus; plantis; denique animalibus. Hic igitur non qualitatum connexio inter se & cum subjectis, sed subjectorum connexio cum qualitatibus recensetur. Potest hæc Philosophiæ pars dici, *εἰδογραφία*; quemadmodum præcedens, *ποιογραφία*.

§. 38. Concludat denique *Cosmographia*, in qua exponitur subjectorum connexio inter se, quomodo révera in mundo disposita sunt: historia motuum cælestium sphericæ & theoricæ; Astrognoſia, observationesque recentiorum, breviter Historia mundi universi rerumque inde usque a creatione ejus memorabilium. Quo pertinet Chronologia, Historia universalis & certarum regionum, nationum, Statuum, generum vitæ &c. Hac mea Disciplinarum partitione certus sum omnia exhausisse; ipsaque scientiarum elementa breviter, sed solide adumbrasse.

§. 39. Postquam a §. 27. *huc usque* de *discibilibus* diximus: excerpamus jam ex iis *discenda*, modumque studiorum summam delineemus. *Primum*, quod infanti discendum, est *lingua*. Hic detur opera, ut eadem celeritate per usum *Latinam*, qua patriam

triam imbibat, etsi opus non sit, in nominibus simplicium, v. g. stirpium, animalium, &c. latinis, nimis distineri, raro enim occurrunt. Hoc fiet, si certa diei parte, v. g. mane, sit inter pædagogum & condiscipulos latine; a meridie inter ancillas & conjugem, vernacule loquentes. Hac arte *Albericus Gentilis* filium suum infantem tres linguas simul docuit. Ipse cum eo loquebatur Latine, conjux Gallice, domestici Anglice, quæ ipsi vernacula erat lingua. Alterum hoc tempore studium sit *gestuum*, veniat igitur quotidie inter homines moratos cultosque, ita facile spectando proficiet. Tertium sit *historiæ*, tum universalis, tum in specie sacræ & status mundi præsentis.

§. 40. Cum vero *sextum annum* attigerit, mittatur *in ludum publicum*, quæ res conversationem & tandem amicitias per vitam duraturas præbet; vivat parum apud parentes, ut discat ad propriam prudentiam refugere; assuescat exercitiis, arti musicæ, saltatrici, gladiatoria, jaculatoria, pictoria, aliisque in vita necessariis vel decoris; inprimis vero elegantia verborum. Accedat vero & *historiarum veterum* specialior cognitio, & diligentissima *Matheseos* cura, Arithmeticæ scilicet, & Geometriæ, & Opticæ, & Staticæ, & Astronomiæ. Ad-

dan-

dantur ex *Physica* nomina tantum herbarum, mineralium, arborum, animalium, instrumentorum mechanicorum; quo pertinet *Comenii orbis sensualium pictus*, sed diligentius pingendus, & coloribus convenientibus illustrandus. Addatur *exercitium styli*, non literis tantum, sed & sermone & quidem extemporaneo: ostendantur ei loci discurrendi, memorandi, inveniendi per artem combinatoriam.

§. 41. *A duodecimo ad decimum octavum*: Liberalius tractetur, præceptoribus non subit, sed amicis. Monstrentur ei naturæ artisque arcana majora, fundamenta *artium mechanicarum*, ut ex iis saltem, materiam, instrumenta, regulas principales & pretia sciat; item rationem *commerciorum* per orbem, ut dignoscat inter merces, sciat pretia, loca unde veniunt. Jam discat *medicinæ* rudimenta, anatomiam, vires simplicium rationes præparandi pharmacopœorum & chymicorum. Optandum enim, quemlibet hominum esse aliquatenus Medicum, imo Ictum & Theologum; scilicet ut elementa, & Theologiam saltem Jurisprudentiamque positivam pernoscat. Igitur sciat statuta suæ reipublicæ & leges regni, sed & aliquo modo aliorum, ut possit tanto melius peregrinari. Discat *linguas*

Gallicam & Italicam : utque Scripturam ipsam audire possit, Hebraicæ Græcæque tantum, ut intelligere ipsi vetus novumque Testamentum liceat. Declamet publice & in comœdias prodeat. Nam, ut recte H. Grotius, *Rhetorica* aliarum artium coronis, non nisi haustis plerisque disciplinis accedit. Sit autem exercitium hoc non in latina solum, sed & vernacula. Sed primario exerceatur in ea professione, in qua suas aliquando dotes explicaturus est. Habeat quoque & *librorum cognitionem*, quæ mirum quantum & ornamenti & utilitatis præstet. Vivat hoc tempore non in schola, sed academia vel aula & alioqui loco celebri, in quo in magnorum virorum notitiam familiaritatemque venire liceat, quod est fundamentum hodie promotionis. Neque enim amplius facile quisquam ex academiis ad officia vocatur? Olim mos erat scribere ad Universitatem, & egregit alicujus juvenis denominationem ab ea petere; hodie aliis artibus emergendum: unde non decet, academias esse in locis minutis & obscuris.

§. 42. Tempus omne vero a *decimo octavo anno*, vel si tardius ingenium sit, vigesimo, usque ad promotionem *peregrinationi* tribuatur. In qua curet valetudinem,

nem, quo pertinet medici Augustani, cujus nomen non succurrit, elegans tractatus *de medicina peregrinantium*: Observet notetque commoditates in cibo, potu, ædificiis, vestibus, agricultura, mechanicis, quas apud aliquem populum invenit. Observet & leges & consuetudines singulares. Ambiat noticiam magnorum virorum, quæ peregrinis magis quam domesticis patet, in primis secretariorum & ministrorum status. Si quas etiam memorabiles historias, si qua singularia naturæ & artis audit, diligenter notet. Ita obtinebitur finis peregrinationum, ut a regione ad regionem non solum mercimonia, sed & artes deportentur. In primis vero, si regio aliqua in certis manufacturis excellit, det operam ut artes eorum expiscetur. Plura non est hujus loci dicere, summi viri præoccuparunt. Hæc sunt, quæ de *ratione studiorum* in universum, ex veteribus nostris dudumque conceptis meditationibus inter diversoria, sine libris in chartam conjicere deproperavimus. Unde nec licuit multarum allegationum pompa margines stipare. Si non pervulgata, nec inutilia, attulimus, & exscriptorum & novatorum crimen effugimus.

METHODI NOVÆ DISCENDÆ DOCENDÆQUE IVRISPRVDENTIÆ

PARS II.

Specialis, ad solam Jurisprudentiam restricta.

§. I.

J*urisprudentia* est scientia juris, proposito aliquo casu seu facto. Cujus tradendæ methodum cum moliamur, necesse est ut duo agamus: 1) in idea delineemus *ICtum perfectum*, & quicquid ad ejus consummationem pertinet, quemadmodum *Cicero* fecit in libris de oratore; 2) *vias* designemus *ad perfectionem grassandi*, aut sicubi placeret, in secundis tertiisque consistendi. Quemadmodum *Plato* in libris de republica, ideam; in dialogis vero de legibus, quod assequi cuique liceret, expesuit.

§. 2. Quicquid ad *ICti perfecti* eruditionem pertinet, dividi potest ad instar Theologiæ in partem *didacticam* seu positivam, ea continentem quæ in libris authenticis expresse extant, & certi juris sunt; *historicam*,
ori-

originem, autores, mutationes, abrogationesque legum enarrantem; *exegeticam*, ipsos libros authenticos interpretantem & denique apicem cæterarum; *polemicam*, seu controversiarum, casus in legibus indicatos ex ratione & similitudine definientem.

§. 3. Ex his *didactica* & *polemica* proprie sunt partes Jurisprudentiæ, *historica* vero & *exegetica* sunt requisita tantum. Hæc *theorica*, illa *practica*. Ictus enim qua talis satis habet, si sciat, quid in proposito casu sit juris, quod potest etiam mere pragmaticus assequi, imo qui ne latina quidem novit, sed difficulter, imo inutiliter; nam si quis negare audeat, non poterit ex historia legibusque demonstrare: ideo empyrici magis nomen merebitur, quam ejus qui veram in jure Philosophiam sit affecutus.

§. 4. Merito autem partitionis nostræ exemplum a *Theologia* ad Jurisprudentiam transtulimus, quia mira est utriusque Facultatis similitudo. Utraque enim *duplex principium* habet, partim *rationem*, hinc Theologia Jurisprudentiaque naturalis, (quarum illam *Raymundus de Sabunde* & *Theophilus Raynaudus*, hanc vero *Grotius*, *Hobbes* cæterique excoluere, quorum infra §. 70. mentio fiet,) partim *Scripturam* seu librum quendam authenticum leges positi-
vas,

vas, illic divinas, hic humanas continen-
tem. Male vero nonnulli huic comparati-
oni Medicinam quoque, Philosophiam, ac
Mathesin miscuere. Nam Hippocrates,
Galenus & Aristoteles erroris sæpe convicti
sunt; Euclidi non creditur quia dicit, sed
quia probat, quod secus est in legibus divi-
nis humanisq; ubi stat pro ratione voluntas.

§. 5. Nec mirum est, quod in Jurispru-
dentia, idem & in Theologia usu venire,
quia Theologia species quædam est Juris-
prudentiæ universim sumptæ, agit enim
de jure & legibus obtinentibus in repu-
blica aut potius regno Dei super homi-
nes; moralis de jure privato, reliqua de ju-
re publico: Nam, ut nostrammet *de arte
combinatoria* commentationem p. 29. ali-
quantisper exscribamus, infideles quasi *re-
belles* sunt. Ecclesia velut *subditi boni*; per-
sonæ ecclesiasticæ imo & magistratus politi-
cus, velut *ministri & magistratus subordi-
nati*; excommunicatio velut *Bannus*; do-
ctrina de Scriptura sacra & verbo Dei, velut
de legibus & earum interpretatione; de ca-
none librorum sacrorum, velut *de legum au-
thentia*; de erroribus fundamentalibus, qua-
si *de delictis capitalibus*; de judicio extremo,
& novissima die, & valitura illic satisfactio-
ne Christi, velut *de processu judiciario & ter-
mino*,

mino, & solutione pro alio; de remissione peccatorum, velut de jure aggratiandi; de damnatione æterna, velut de pœna capitali, aut quæ morti æquiparatur, perpetui carceris. Breviter: tota fere Theologia magnam partem ex Jurisprudencia pendet. Quoties testamenti, quoties hereditatis, quoties servitatis, quoties adoptionis apud D. Paulum mentio est? in explicatione testamenti magna pars controversiæ de cœna inter Augustanæ confessionis ac Reformatos Theologos consumitur. *Faustus* profecto *Socinus*, quia a Jurisprudencia ad Theologiam venit, mirum quantum cæteris omnibus facessiverit negotii. Unde non potuit melius refutari, quam ab eo viro, qui Jurisprudenciam simul ac Theologiam perrepererat, incomparabili illo *Hugone Grotio* in libro de satisfactione Christi. Socini vero discipuli quæ latibula sub juridica *acceptilationis* voce quærant, recensuit Cl. *Zimmermannus* peculiari dissertatione. Utrum & quatenus in rebus fidei obtineat præscriptio, nuper nobile par *Fratrū Walenburgiorum* disse-ruit; aliorsum iverat Cl. *Hulsemannus*, Augustanæ confessionis Theologus, peculiari itidem tractatu de præscriptione. Breviter: tanta in Theologia juridicarum controversiarum seges est, ut inter *aiëndortæ* egregii

Dor-

Dorschei posthumum opus Jurisprudentiæ theologicæ titulo restet.

§. 6. *Jurisprudentia didactica, Elementorum* nomine non inepte appellabitur ad imitationem *elementorum Euclidis*, quem in titulis suorum librorum *Th. Hobbes* elementis de cive & corpore, ac *Joh. a Felde*, & *Sam. Pufendorf* elementis Jurisprudentiæ secuti sunt. Elementa duobus absolventur: Explicatione terminorum seu *definitionibus*, quibus respondet titulus *de verb. sign.*; & propositionibus seu *præceptis*, quo pertinet titulus *de reg. jur.*

§. 7. *Definitiones* seu explicationes terminorum juridicorum peculiari libello tradendæ sunt, nullis admixtis præceptis seu regulis; hic possit appellari: *Partitiones juris*. Methodus ejus non sit alphabetica, sed accurata & solida. Mirum enim, quam in methodo solida & naturali res rem explicet, & memoria juvetur. Quam in rem commodissimæ sunt *tabellæ*, quarum ope licet uno obtutu primum in generali tabula totam scientiæ velut geographicam map-pam, deinde vero speciatim singulas quasi provincias lustrare. Hæ veteribus incognitæ, a *Petro Ramo* ejusque discipulis primum celebratæ sunt: Magnam quoque in illis diligentiam posuit *Theodorus Zwingerus*

rus in ethicis politicisque, & in jure *Joh. Th. Freigius*. Hos innumerabilium aliorum caterva secuta est, sed vix affecuta quod optamus, methodum, inquam, naturalem. Nam, ut recte *Petro Ramo* Ramistisque objecit incomparabilis *Verulamius*, effecere illi anxietate dichotomiarum, ut rem coangustarent magis quam comprehenderent, quæ interea velut anguilla elabebatur, aut pro grano proprietatum inutiles divisionum paleas relinquebat.

§. 8. Cum vero docendæ Jurisprudentiæ methodus, comprehendat & *methodum disponendæ*, videamus quas varii vias iniverint. Juris enim in artem redigendi vetus admodum cura est, quam & *Cicero* olim *Gellio* teste agitavit. Deinde in eandem curam incubuere Jurisconsulti veteres, neque enim tantum confusos quæstionum & responsionum libros, sed & *Digesta*, vel ipso nominis indicio ordinata, & *Institutiones* confecere. Sed quia eorum scripta & mutilata & discerpta sunt, licet tantum ex inscriptionibus legum Justinianearum nonnulla divinare. *Tribonianus* aliam in Institutionis, aliam in Digestis & Codice methodum tenuit. Illic enim tria *juris objecta* constituit, *personas, res & actiones*, ut *Personarum* capite explicuit *potestatem patriam*,
do-

dominicam, nuptias, tutelam, curam, omnem nempe potestatem in ipsas immediate personas sine rerum interventu. Alterum caput est, quoties res interveniunt, & vel principaliter, ut non certa persona proprie teneatur, sed certa res, ubicunque inveniri possit, quod est jus in re, aut inter vivos, hinc dominium, servitus, usufructus, usus, habitatio; aut ex successione, hic hereditas ab intestato vel ex testamento, legatum, fideicommissum, &c. Vel res interveniunt minus principaliter, ita ut teneatur certa persona, non vero certa res; tum dicitur jus ad rem. Jus ad rem est vel ex contractu vel quasi; vel ex delicto vel quasi. Ad tertium caput actionum pertinent, & exceptiones, replicationes, totusque processus, & denique judicis officium. In Digestis vero ac Codice meras solasque actiones ordine editi perpetui Tribonianus recensuit, cum duobus prope titulis, tantum de personis rebusque quiddam prælibasset.

§. 9. Jurisconsulti mediæ ævi nunquam ipsi de arte juris vel per somnium cogitarunt, satis habentes, si leges glossis, judices consiliis obruerent. Quemadmodum igitur Theologi illorum temporum ad Sententias & Thomam, Philosophi ad Summulas & Aristotelem, ita ipsi ad Juris Corpus sua
alli-

allinebant. Quin imo videntur pro certo habuisse, methodo legum semper esse utendum, quasi eæ & in Logicam exercerent imperium. Idque & cultissimo hoc ævo nonnullis insignibus viris placuit. *Ægidius Mommerius* in dissertatione *de studio juris*, negat alios haberi debere locos communes, quam leges; aliam methodum, quam legum; solas illas in numero habendas, cætera negligenda. *Meierus* quoque, Collegii Argentoratensis director, in præfatione oblique illis irascitur, qui suam methodum audent Imperatoriæ præferre. Et *Antonius Matthæi* in collegio fundamentorum juris, ex professo disputat, novam juris methodum inutiliter, imo damnose hoc rerum statu concipi. Fateri sese, Justinianeam optimam non esse; sed quid si, inquit, nec tua sit; fateri, optandum, ut aliud publica auctoritate juris corpus extet: Nunc vero quamdiu ad hoc recurrendum sit, novæ methodi commento laborem in duplum crescere, quia præter Justinianeam nova quoque methodus memoriæ imprimi debeat.

§. 10. Sed nos contra *methodi Justinianæ vitia*, novæ utilitatem explicabimus. Primum in ipsa methodo Justiniana labor crescit in duplum, dum alia est Institutionum, alia Digestorum Codicisque methodus. *In-*

stitutionum methodus per *personas, res & actiones* primum superflua est; actiones enim tam ex jure personarum, quam rerum descendunt; & ipsæ personæ, v. g. *serui & filii familias*, habentur pro rebus, datur enim non minus serui quam equi vindictio. Et in filios familias etiam est dominium, sed certis a republica modis restrictum. Et ut breviter dicam, est hæc methodus non ex *juris* sed *facti* visceribus sumpta. *Personæ* enim & *res* sunt facti, *potestas & obligatio*, &c. juris termini. Et si semel methodum *facti* eligere voluit, cur non continuavit, cur non subdivisit personas & res ex physicis & ethicis, v. g. *Personas* in surdos, mutos, cæcos; hermaphroditos, perfectos; viros, fœminas, impuberes, minores, adultos; divites, pauperes; nobiles, magistratus, rusticos, peregrinos; hæreticos, schismaticos, &c. *Res*: in dividuas, individuas, pretiosas, viles, mobiles, immobiles, se moventes, thesauros, nummos, *res fungibiles*; quadrupedes, equos, feras, &c. Cur, inquam, non ita titulos juris distribuit, & in singulis quid juris esset, explicuit? Agnovit scilicet, hac ratione secuturas infinitas repetitiones, nec posse rem ad universalialia redigi. Perinde ac si Geodæta non formæ sed materiæ ratione doctrinam suam parti-

re-

retur, & ageret de dimensione agrorum, pascuorum, camporum arenosorum, argilloforum, saxosorum. Quis non hunc novum Euclidem rideret? Ita igitur Jurisprudentiæ divisio a concreto sumpta, omnis confusionis principium est, & ad eos potius pertinet, qui vel tractatus vel indices scribunt, hi possunt ex variis titulis colligere jura sceminarum, mutorum, furdorum, &c. Illud quoque negari non potest, methodum legum hodierno ævo plane non esse accommodatam: Nullibi *jura ecclesiastica*, nullibi *feudalia*, nullibi materia *concurfus creditorum* commode inferitur. In *Digestis* certe & *Codice* perpetua ordinis causa est veteris juris ratio, quæ tantum ad hodiernam, quantum sus ad Minervam.

§. II. Methodus vero nova incredibilia commoda afferet, si accurata erit; ita enim primum mirabile orietur *compendium discendorum*, dum generalibus regulis infinitæ speciales simul discentur, & præmissis generibus gradatim descendetur ad species, dicenturque ea tantum, quæ nuda generalium subsumptione non constant. Nam ut recte animadvertit *Feldenus* in præfatione *elementorum*, quid opus est specialiter inculcare, minorem indigere curatore, alio loco furiosum, alio absentem: Cum gener-

nem referat ad jus personarum, tanquam contradistinctum juri rerum; cum tamen, ut infra ostendemus, in ipso jure rerum intercedat personæ possidentis obligatio, ex facto ejus tanquam quasi contractu, possessione nempe, orta, qua tenetur ad restituendum. Cætera particularius non persequemur.

§. 14. Sed quia de aliis judicium nobis sumimus, eandem in nos potestatem publicatione nostrarum meditationum faciemus. Demus igitur operam, ut solidam methodum ex ipsis rerum definitionibus eruamus. *Jurisprudentia* est scientia actionum, quatenus justæ vel iniustæ dicuntur. *Iustum* autem atque *iniustum* est, quicquid publice utile vel damnosum est. *Publice*, id est, primum mundo, seu rectori ejus Deo, deinde generi humano, denique reipublicæ: Hac subordinatione, ut in casu pugnantia, voluntas seu utilitas Dei, si ita loqui licet, præferatur utilitati generis humani, & hæc utilitati reipublicæ, & hæc propria. Hinc *Jurisprudentia divina, humana, civilis*. De propria autem utilitate dicere, non *Jurisprudentiæ*, sed *Politica* est.

§. 15. *Moralitas* autem, seu justitia, vel iniustitia actionis oritur, ex qualitate personæ agentis in ordine ad actionem, ex
actio.

actionibus præcedentibus orta, quæ dicitur: *Qualitas moralis*. Ut autem qualitas realis in ordine ad actionem duplex est: potentia agendi, & necessitas agendi; ita potentia moralis dicitur *Ius*, necessitas moralis dicitur *Obligatio*.

§. 16. *Subiectum qualitatis moralis est Persona & Res*. *Persona* est substantia rationalis, eaque vel *naturalis* vel *civilis*. *Naturalis* Deus angelus, homo. Sed Deus est subiectum juris summi in omnia, nullius vero obligationis. *Persona civilis* est *Collegium*, quod quia habet unam voluntatem certo signo dignoscibilem v. g. ex pluralitate votorum, sorte, &c. ideo obligare & obligari potest. *Res* quoque subiectum juris est & obligationis, v. g. si officio aliquid legetur, jus erit apud omnes successores; Si quis in officio existens, qua talis est alicui damnum det, ipsum officium tenebitur, transibitque in successores obligatio. Ita si equo aliquid legetur v. g. phaleræ, dubitandum non est, ad dominum equi, alienato equo, rem transire: idem de servo juris est, qui ipse non pro persona habendus, sed *re*. In omni vero jure reali res est subiectum obligationis. Porro ad subiectum pertinet tota *Successionum* materia. Quia successio est motus juris vel obligationis de subiecto

in subiectum. Tractandum & hic de iis, quæ pluribus *communis* sunt.

§. 17. *Objectum juris & obligationis est corpus subiecti, res, persona tertii.* Jus *in corpus meum*, tanquam subiecti, dicitur *Libertas*. Jus *in rem* dicitur *Facultas*, & habet species: *Dominium directum* in rei materiam; utile, seu jus utendi fruendi in formam; jus servitutis in partes formæ seu qualitates; jus detinendi, usucapiendi conditionem; & alia jura realia. Jus *in personam* dicitur *Potestas*, & multis modis variat, interdum vitæ & necis, interdum castigationis, interdum increpationis, &c. *Obligatio* est, ne alterius libertas, facultas, potestasque impediatur: Quæ impeditio dicitur *Iniuria*. Et obligatio, ne potestas alterius in me impediatur, est positiva, qua teneor aliquid facere vel pati, & dicitur κατ' ἐξοχήν obligatio. Cæteræ obligationes, ne alterius libertatem impediam, vel arripiam rem, sunt magis privativæ. *Objectum* porro juris mei est, quicquid mea interest, idque vel ipsummet, vel æquipollens seu æstimatio: Quo pertinent pretia rerum.

§. 18. *Causa Qualitatis Moralis est Natura & Actio.* *Natura* est causa libertatis & facultatis & correspondentis in alio obligationis de non impediendo. *Actio* est cau-

causa potestatis in persona agente, ad aliquid faciendum, vel in seipsa, aut rebus suis patiendum; estque vel *possessio*, vel *injuria*, vel *conventio*. *Possessio* tribuit *jus reale* primum in corpus meum, quia hoc ante omnia possideo; hinc *libertas*: deinde in res alias, quæ sunt nullius; hinc *facultas*. Unde mihi jus oritur, rem meam, ubi invenio, vindicandi: Et alteri obligatio, hoc non impediendi. *Injuria* in statu mere naturali dat læso jus libertatis, facultatis potestatisque omnimodæ, seu jus belli in lædentem societatis ruptorem. Sed in rebus publicis, imo & æquitate duce, ita restricta est hæc licentia, ut æstimatione debeat esse contentus, reservata reipublicæ pœna, si damnum consulto datum est. *Injuria* igitur fons est delictorum & quasi delictorum. *Conventio* vero promissiones acceptationesque omnes in se continet, quo pertinet doctrina *de verborum interpretatione*, *conditionibus*, &c. Quasi contractus vero ad jus reale pertinent. Multa vero, quæ ex his naturæ fontibus non videntur descendere, sed ex lege, illa omnia eo ipso ex eorum uno, nempe ex conventionem descendunt, quia populus in legislatorem compromisit.

§. 19. Quare & omnes obligationes publicorum judiciorum, sive ad pœnam cor-

poralem sive pecuniariam tendant, pertinent ad pactorum fontem: promisit enim quilibet subditus reipublicæ, se decreta eius vel universalia, ut leges: vel singularia, ut sententias; rata habiturum. Decrevit autem lex, ut, qui hoc faciat, illud persolvat. Ex ipso igitur pacto promissæ fidelitatis tenetur. Ita patet, ad hunc locum reduci die *Politen*. *Ordnungen*, ordinationes nempe politicas, quibus vita, conversatio, sumtus vestium, convivorum, omnes denique subditorum actiones formantur: Nec minus *criminalia*, quæ circa maiora, pacem nempe publicam, securitatem civium, honoremque Dei, & magistratus occupantur. Ex eodem pactorum fonte est *jus publicum*, & ipse denique processus tam civilis quam criminalis. Cuius finis est executio, quæ est realisatio qualitatum moralium, seu ut, qui habet potestatem vel necessitatem moralem, habeat & naturalem.

§. 20. Ita igitur *universi juris* summa capita deduximus. Nam modi acquirendi iuris sunt: 1) *Natura*, libertatis nempe & facultatis in res nullius agendi, §. 17. 2) *Successio* §. 15. quæ non producit novum jus, sed vetus transfert. Succedunt autem ab intestato mero jure soli descendentes, in stirpes, sed ita in ea tantum bona, quæ parentis erant,

erant, cum nascerentur, quia anima eorum per traducem ex anima parentis orta est: cæterorum successio ab intestato pertinet ad fontem pactorum, quia ex lege descendit. Testamenta vero mero jure nullius essent momenti, nisi anima esset immortalis Sed quia mortui revera adhuc vivunt, ideo manent domini rerum, quos vero hæredes reliquerunt, concipiendi sunt ut procuratores in rem suam. 3) Tertius acquirendi iuris modus est *Possessio* rei nullius, animo impofterum quoque possidendi. Ex quo ius impofterum quoque possidendi tractandique oritur, quod est reale. 4) *Conventio*, velut traditio incorporalis, per signa rei æquipollentia. seu verba; quo pertinet, quicquid ex jure civili seu lege descendit, ut criminalia & processus. Potest tamen conventio reduci non solum ad possessionem, sed & ad iniuriam; quia fallere, est damnnum animo dare. 5) *Injuria*, velut ruptio societatis humanæ in statu mere naturali omne ius mutuo tollens, imo alteri in alterum resque eius jus absolutum tribuens, quod tamen in republica legibus est restrictum.

§. 21. Causæ autem juris in uno, sunt modi amittendi juris in alio, seu acquirendæ obligationis. Modi autem amittendæ obligationis, sunt causæ recuperandi juris, seu libe-

liberationis. Qualis est 1) mors sine hæredibus; 2) solutio, quo reducitur compensatio; & 3) conventio, quo iterum reducitur lex. Ita igitur arbitror, summa juris capita ex meri juris evidentissimis principiis a me satis digesta esse. Neque enim alia juris obligationisque causa aut contrarium seu destructivum reperiri potest, quod in his non contineatur. Specialius rem deducere, peculiari operæ debetur. Hæc autem, quæ de methodo disponendi juris diximus, merito hoc loco præmittenda erant, quia non solum Jurisprudentia didactica, sed & polemica, accurata hac methodo disponi debet.

§. 22. Nec omittenda hoc loco, quæ de Jurisprudentiæ polemicæ inclusionem in potæria didacticæ magni viri consulere: Si extantiores controversiæ publica auctoritate decidantur, formeturque novum juris corpus accurate dispositum. Quam in rem illustrissimi *Baconi*, tum in *sermonibus fidelibus*, tum in *augmentis scientiarum præclaræ meditationes* extitere. Mihi breviter videtur, *tria* in novo corpore requirenda: Ut scilicet conscriptum sit *plene, breviter, ordinate*. Ita aberit repetitio, obscuritas, contradiçtio.

§. 23. Tempus est, ut ad nostra *juris elementa* redeamus, hæc supra §. 7. divisa sunt
in

in *definitiones & præcepta*. *Definitiones* includi possunt libro, qui ob formam appellari potest: *Partitiones juris* (quo nomine & Cl. vir, Dn. *Joh. Otto Thabor* suum aliquem laborem insignivit) in eo declarentur termini usitatiores, eorumque definitiones & divisiones explicentur methodo, quam dixi. Omittantur vero curiositates philologicæ, synonymiæ. Æquivocationes vero, sed insignes, & quæ confusionis principium esse possint, non quælibet obviæ colligantur, significatioque famosior eligatur. Interea Cl. *Rebhanii hodegeta juris* poterit non inutiliter legi, qui in vocabulorum explicatione in primis operam posuit. Causæ vero, contraria, effectus, objecta, subiecta, non pertinent ad definitiones seu terminorum explicationes, sed ad regulas seu præcepta.

§. 24. *Præceptorum Jurisprudentiæ* videamus *Materiam & Formam*. Materiam ratione: Inferantur ea tantum, quæ in legibus expresse extant, & certi minimeque *controversi* juris sunt: item ea tantum, quæ adhuc in usu versantur, minimeque *abrogata* sunt; ab hodierno enim jure tironi incipiendum esse, infra ostendemus. Omittantur item ea omnia, quæ ex ipso jure naturæ & sanæ rationis principiis ita constant, ut
vel

vel rusticus perceptis terminis (quos propterea præmisimus in definitionibus) agnitus sit. Nam tota fere conventionum doctrina ex jure naturæ fluit; sed hæreditates, processus & criminalia positivis scatent. Omittantur denique, quæ non tam sunt quæstiones juridicæ, quam vel historicæ, v. g. cur Justinianus dicatur Alemannicus, Francicus; vel philologicæ, v. g. an testamentum recte derivatum sit a testatione mentis; vel philosophicæ, v. g. rectene Justinianus definiat iter, actum, viam; an mutuum sit alienatio. Ponantur ea tantum, quæ decidunt, quid proposito aliquo factò sit juris. Omissis igitur his omnibus, nempe 1) incertis, 2) abrogatis, 3) manifestis, 4) alienis, mira erit huius *elementorum libelli* brevitatis facilitasque.

§. 25. *Forma præceptorum* consistit tum in dispositione *titulorum*, tum *subtitulorum*. Titulorum dispositio primum ea sit, quæ definitionum; unde non erit incommodum, si præcepta definitionibus aliis saltem typis interferantur. Deinde observetur in primis, ut, quantum fieri potest, abstrahantur universalialia. Sunt enim præcepta primum generalissima, quæ dicuntur *Brocardica*, & hæc a variis materiis etiam toto genere diversis abstrahunt, v. g. *Omnis modus*
omit-

amittendi juris est voluntarius, seu nemini jus suum invito auferri potest. Hæc regula tam est universalis, ut nullam penitus patiatur exceptionem. Cur igitur, inquires, vulgo excipiunt: *Nisi pœna loco a superiore?* Sed ideo illi hoc excipiunt, quia moralium principia non penetrarunt. Nam quod a superiore auferitur, volenti auferitur; quia in superioris actiones ratas habendas jam olim consensus est. Sed datur tamen superior, inquires, in quem consensus non est, v. g. Deus jure creationis. Is igitur Ægyptiis penitus invitis, jus suum abstulit. Sed sciendum, in comparatione ad Deum nullum dari jus, ideo nec juris ablationem. Mors proprie non est amissio juris, quia ipsa persona amittitur. Nec solutio (invito enim solvi potest) non magis, quam usufructus perit consolidatione. Nuditas juris perit, non jus; ius potius perficitur. Possem aliis infinitis exemplis ostendere, quoties Brocardica eiusmodi multis exceptionum spinis sine necessitate muniantur. Interdum vero formantur Brocardica quædam, plurimas exceptiones necessario habentia, sed talia ego inepta judico. Quoties enim regula in uno vitiatur, perdit officium suum. Officium enim regulæ, tranquillare animum, ut certus sit in omnibus
spe-

speciebus subiecti prædicatum obtinere. Quod si regulæ habent exceptiones, frustraneæ sunt, quia fidi illis non potest. Quod igitur vulgo jactatum est: *Nullam regulam esse sine exceptione*, mihi perinde esse videtur ac illud: *Nunc ego mentior*; vel illud scepticorum: *Nihil scitur, ne hoc quidem, quod nihil scitur*. Qualia nos collegimus in *Specim. Quæst. Philos. ex Jure*, quæst. 12. Nam hæc regula seipsam simul probat & improbat. Quia enim nulla regula sine exceptione, & hoc ipsum axioma est regula; ideo ipsum quoque non erit sine exceptione. Ergo aliqua regula sine exceptione. Quia igitur nulla regula sine exceptione est; ideo falsum, nullam regulam sine exceptione esse. Sed hoc obiter. Interea pro certo habendum, ignaviæ, ignorantiaque in dictorio isto latibulum esse. Nam & in grammaticis (unde ortum habet) olim *Sanctius*, postea *Scioppius* regulas tales exhibere, quarum non datur exceptio: Sed quicquid vulgo pro exceptionibus habitum est, aut ellipsis est, aut pleonasmus alicuius vocabuli. Idem vitium & in philosophicis vulgo regulis regnat, unde & in iuridicas manavit. Nam, ut Cl. vir *Joh. Adamus Scherzerus* in *manualis philosophici* præfatione monuit, dicta quædam inter regulas reposita

posita sunt, quæ plures habent limitationes quam exempla, v. g. *Qualis causa, talis effectus*. Quod ubi multis distinctionum sæpius defendere conati sunt, tandem tamen huc recurrunt, scilicet: *in causis univocis*. Quid autem est causa univoca? Ea nempe, ubi qualis causa, talis effectus est. Regula igitur sic concipienda erit: Ubi qualis causa, talis effectus; ibi qualis causa, talis effectus. Spectatum admissi, risum tenentis, amici! Quare regularum philosophicarum accuratam explicationem non inutiliter molitur Cl. *Thomasius*, & uti spero, propediem publico donabit. Nos quoque, si Deus vires dederit, *reformationem Brocardicorum* quam primum concipiemus, redigentes ad perfectam universalitatem omnia, & quæ hoc non patientur tanquam inepta reiicientes. Interea illas limitationes non est opus regulæ allinere, quæ ex aliis regulis in eodem libro traditis aut tradendis, per *combinationem* sumuntur, v. g. *Qui promisit, præstet; nisi præstiterit, nisi liberatio ei legata sit, nisi compensare possit, &c.* Quid hæc addere opus est? Per se ex regulis postea tradendis constant, & coacervantur hac ratione tantum inutiles repetitiones & grandes libri. His malis hætenus occursum non est, ideo nescio, quem inprimis *regularum juridicarum* autorem commen-

dem, laudantur tamen *Barbosa & Diaz*, ut eos præteream, qui regulas juris grandibus in folio lexicis complecti voluerunt.

§. 26. Et hæc de *præceptis* generalissimis seu Brocardicis. Sequuntur *intermedia* ad certas materias restricta, nondum tamen specialissima, v. g. *Cuicumque debetur reverentia, ille non est in jus vocandus*, v. g. pater, patronus, magistratus coercendi jus habens, &c. Idque demonstratur ex natura vocationis in jus. Quæ fit per vim; obtorto enim collo nolentes trahebantur. Cuicumque autem debetur reverentia, ille non est violandus. Quod est principium ex mero jure naturæ vel rusticis constans. Danda igitur opera est, ut ubicunque fieri potest, regulæ generales concipiantur, ad compendium discendi. Imo tentetur, an concipi possit regula aliqua habens gradum necessitatis, qui dicitur: *καθ' ἑλκ πρῶτον* ab Aristotele, seu reciproca, ut subiectum æquale sit prædicato, nec possit subiectum generalius ad hoc prædicatum reperiri. Quo pertinent ea, quæ in arte nostra combinatoria meditati sumus, v. g. Omnis & solus, qui res alienas in potestate habet, tenetur ad inventarium aut juratam specificationem. Et contra, qui tenetur ad talem certam specificationem, ille res alienas in potestate habet.

Nam

PARS SPECIALIS.

Nam & hæres, hæreditatem, quæ solvendo non est, resignaturus ad eiusmodi specificationem tenetur, quia ex postfacto apparet aliena possedisse. Similiter in materia *torturæ* hanc mihi generalem regulam concipio: *Omnis & solus qui condemnaretur rebus sic stantibus si causa esset civilis, ille in causa criminali est torquendus.* Quia in causa criminali nemo condemnatur, nisi confessus. Ad confessionem igitur cogendus est, qui criminis convictus est. Unde ille etiam torqueri debet, qui exceptionem suam probare non potest, sondern er muß sie auf der Tortur erhalten. Quia qui in civilibus exceptionem probare non potest, condemnatur. Hæc una regula est instar multarum, quæ de indiciis ad torturam sufficientibus vulgo extant. Ita in plerisque materiis res ad talem propositionem reciprocam reduci posset. Qua de re multa admonuit Cl. *Feldenus* tum in notis ad Hugonem Grotium, tum in elementis Jurisprudentiæ. Et hæc de præceptis intermediis. *Specialissima* vero ut plurimum juris positivi sunt, & in solennitatibus consistunt, suntque generalibus demtis admodum pauca. Sæpe enim una regula, aut altera, totus aliquis titulus absolvetur. Specimen huius rei Deo juvante daturus sum aliquando in *Menochii & Masc.*

scardi libris de præsumtionibus & probationibus, qui quanticunque sunt, poterunt tamen in paucas vix plures quam 100. naturalissimas regulas ita contrahi, ut liceat inde cætera omnia, manifesta consequentia derivare. Laborem illum nostrum: Compendium *Menochii & Mascardi* de probationibus & præsumtionibus, inscribemus.

§. 27. A titulis eorumque dispositione veniamus ad *Subtitulos*. Subtituli autem hi sunt: Forma seu definitio, subiectum, causa, effectus, contrarium seu destructivum. Non ignoro, varie a variis hæc assignari, sed si accuratius dispexeris, omnia ad hæc reducuntur. In his digerendis imprimis diligens est *Wesenhecius*, & illi quoque qui classes actionum scripsere: *Oldendorpius & Haersolte*. Sed de subtitulis fusiùs dicere ad doctrinam topicam pertinet. Hi igitur subtituli in quolibet titulo seu materia sunt observandi.

§. 28. Et hæc de Jurisprudentia didactica, seu elementis juris, quæ non JCtis solum, sed & Theologis Medicisque tenenda sunt. Nam Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinamque didacticam decet Theologos, JCtos, Medicos, singulos cunctas scire; etsi interea necesse non sit unum in controversias & subtiliora alterius se intromittere,
quæ

quæ ad partem cuiusque polemicam pertinent. Et scio magnos viros in senectute penitentiam egisse spretæ in juvena Jurisprudentiæ, quæ quantum Theologo prodesse possit, demonstravimus supra §. 5.

§. 29. Tantum de *Jurisprudencia didactica*, nunc ad *historicam* pes promovendus. Jurisprudentia historica est vel *interna* vel *externa*: Illa ipsam Jurisprudentiæ substantiam ingreditur, hæc adiniculum tantum est, & requisitum. *Historia juris interna* est, quæ variarum rerum publicarum jura recenset: qualia extabant olim opera *Aristotelis* & *Theophrasti*, sed quibus ad nostram usque ætatem vita non superavit. Habemus *leges Mosaicæ* in sacra scriptura, quarum cum Romanis comparationem paulo post Justinianum Græculus aliquis instituit, hodie vero diligentiore in ea in re operam *Zepperus* navavit. Legum *Ægyptiarum*, *Persicarum*, *Scythicarum* extant reliquiæ apud *Herodotum*, in *fragmentis Ctesie* & *Diodoro Siculo*. *Græcorum* instituta diligentissime persecutus est *Pausanias*, & nostri ævi velut alter *Pausanias*, *Meursius*. Jura *Romanorum* satis cognosci ex variis eorum monumentis possunt, de quo mox. *Gentium* primo *barbararum* postea *excultarum* jura, scilicet Longobar-

dorum, Gothorum, Francorum, leges Salicæ, aliaque id genus vetustatis monumenta collegit unoque volumine edidit *Lindenbrogius*. Nihil dicam de bullariis Pontificum, nihil de Gallico codice, *Land-Recht* & *Reichsbild* Saxonum, statutis Polonorum, corpore juris Prutenico, consuetudinibus Italicorum magnam partem collectis a *Cardinali Tusco*, nihil de juribus Saxonum Hungaricorum, consuetudinibus Marchicis, aliisque id genus gentium moribus prope infinitis. Ex his aliisque omnibus undecunque collectis, Deo dante, conficiemus aliquando *theatrum legale*, & in omnibus materiis omnium gentium, locorum, temporum placita *παραλλήλως* disponemus. Historia juris romani in specie etsi a *Forstero* in *historia juris*, & *Jac. Gothofredo* in *manuali* adumbrata sit; desidero tamen specialiozem recensionem, quid a quolibet tribuno per plebis scita, aut a quolibet consule per SCta, prætorum per edicta, & Imperatorum per constitutiones ordine innovatum sit, donec in hanc formam jus Romanum crevit. Hoc igitur nos, libello: de *autoribus iuris Romani* aliquando exequemur, qui libenter ab aliis neglecta aggredimur.

§. 30. *Historia externa* ad Jurisprudentiam

tiam necessaria est. *Historia Romana* ad intelligendum jus civile; *ecclesiastica*, ad intelligendum jus canonicum; *medii ævi* ad intelligendum jus feudale; *nostrorum temporum*, ad intelligendum jus publicum.

§. 31. *Historia Romana* est quadruplex: *Reipublica libera*, *historia Augusta*, *historia Imperatorum Græcorum ante Justinianum*, & denique *post Justinianum*. *Historia reipublicæ liberæ* per compendium tradita est tum a *Lucio Annæo Floro* in compendio rerum Romanarum, per *Freinshemium* exornato; tum in alio *Floro* Livii epitomatore, de quo Martialis:

*Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capit.*
denique in *Justino* epitomatore Trogi, quem *Matth. Berneggerus* accurate perpolivit. Fusius vero res Romanas ante Augustum describere: *Titus Livius Patavinus*, *Dionysius Halicarnassæus*, *Plutarchus* in *parallelis*. *Dio* vero transitum Romæ a *democratia ad monarchiam* memoriæ consecravit. Nec inutiliter recentiores addentur: *Ioh. Zamoscius*, *Carolus Sigonius*, *Fr. Robortellus*, *Manutius*, *Turnebus*, *Lipsius*, *Iosp. Scaliger*, *Th. Demsterus a Muresk*, *O&avivus Ferrarius*, *Fortunius Licetus*, *Janus Gruterus*, inprimis eius *fax critica* (velut

tractatus tractatum philologicorum,) & *inscriptiones*, quarum supplementis Cl. vir *Th. Reinesius* immortuus est. Nihil de *Salmasii pallio & militia romana*, *Budei asse*, *Gronovii sestertio*, *Bartholini penula*, *Barthii adversariis*, variis denique variorum in rem Romanam curis dicam. Addi poterunt ii, qui in notis ad autores sua collectanea per occasionem effuderunt. Ex hac historia haurientur *leges XII. tabularum*, *jura pratoria*, *origo Ictorum*, & quæcunque *Ciceronis ævo* vel antea apud Romanos obtinuerunt. Illo tempore Jurisprudentia Romana nihil a naturali recesserat, quia nondum ad libidinem dominantium leges inflectebantur.

§. 32. *Historia Augusta* est ab Augusto usque ad Constantinum magnum. Unde & ita inscribuntur variorum Historicorum libri a *Frid. Sylburgio editi*, & in Belgio aliquoties aliter formati. Hanc nobis reliquere *Dio Cassius*, *Suetonius*, *Tacitus*, *Vellejus*, *Herodianus Græcus scriptor*, *Ælius Lampridius*, aliique minutiores. Nec parum ad illustrandam illam conferunt *panegyrici* variorum, qui nunc ut plurimum *Plinii junioris* epistolis adiunguntur. Addendi, qui sub Imperatoribus florere: *Philo*, *Josephus*, *Martialis*, *Stattius*; & scriptores eccle-

ecclesiastici: *Tertullianus, Cyprianus, Eusebius*. Sub Imperatoribus autem jura Romana multum a prisca simplicitate recesserunt. Primus Augustus *fideicommissa* introduxit & *codicillos*; sub Hadriano *edictum perpetuum* concinnatum est; quid Marcus, Verus, Commodus, Severus & Antoninus, Diocletianus denique & Maximianus contulerint, partim *codex*, partim Jurisconsultorum reliquæ docent.

§. 33. *Historia Græca ante Iustinianum* a Constantino magno usque, hauriri potest ex scriptoribus historiæ ecclesiasticæ, & profanis: *Ammiano Marcellino, Zonara, Orosio, Jornande; Procopio*, tum in *historia* dudum vulgata, tum imprimis in *historia arcana*, ubi Justiniani vitia detexit, quæ a *Nic. Alemanno* primum edita, a *Cl. Eichelio Helmestadii* revisa est. *Th. Rivius* Anglus scripsit apologiam Justiniani contra *Procopium*, & *Paganinus Gaudentius* tractatum elegantem de moribus seculi Iustiniani. Legantur huc *Sidonius Apollinaris, Ausonius, Claudianus, epistolæ Symmachi*. Addatur *notitia imperii orientalis & occidentalis* per *Guidonem Pancirolum* cum notis edita, ad intelligendum *librum 1. 10. u. 12. Codicis*. Nec inutiliter legetur *Fr. Hottomanni Anti-Tribonianus*.

supplicii veterum Christianorum Nic. Gallo-
nii; item vitæ sanctorum per Laurentium
surium grandibus tomis comprehensæ. In
Patribus, qui scripta nobis reliquerunt,
 variorum diligentia se exercuit: Olim *Hie-*
ronymus scripsit *de scriptoribus ecclesiasticis,*
 hodie *Bellarminus* ex Romano - Catholicis;
Job. Gerhardus Lutheranus reliquit *patro-*
logiam, And. Rivetus Reformatus *criticum*
saerum. Eodem argumento occupatur
 censura *Coci; & Raynoldi de apocryphis, &*
contra Hartum liber. Quo pertinent *scripta*
patrum orthodoxographa simul edita, &
 cuius hæc præludium fuere, ipsa *bibliotheca*
Patrum recusa aliquoties, & nunc demum
 Parisiis vasto labore edita.

§. 37. *Historia dogmatum ecclesiastico-*
rum, seu quid quolibet tempore & loco
 quisque in quolibet articulo senserit, dili-
 genter collecta est a *Dionysio Petavio* ex Ro-
 mano - Catholicorum sententia in grandi
 illo *de dogmatibus* opere totam Theologi-
 am complexo; a *Job. Gerardo* in laborio-
 sissima *confessione catholica* pro Lutheranis,
 quam filius *Job. Ernestus Gerhardus* in com-
 pendium contraxit; quo pertinet & *catalo-*
gus testium veritatis Matth. Flacio direttore
 collectus. Pro Reformatis vero in colligen-
 da Patrum harmonia laboravit *Job. Forbe-*
sius

sius in nobili opere *instructionis historico-theologicæ*. Dogmata autem ut plurimum in conciliis stabilita sunt: huius igitur loci est historia *conciliorum*, quam contraxere *Fr. Longus Coriolanus* in *summa conciliorum*, & *Barth. Caranza* in *summa conciliorum & pontificum*. Ipsi vero *tomii conciliorum* *Colonix* primum editi sunt; postea aliquoties in *Gallia*, & postremum sumtuosissimo illo opere, regia pecunia accurato. Aliam, ut audio, editionem minus splendidam sumtuosamque Galli compressioribus literis moliuntur, ne plane destituatur utilissimo opere, cui arctiores paulo res sunt. Dogmatum in his conciliis reiectorum seu *heresium catalogum* scripsit olim *Augustinus* ad *Quodvultdeum*, cui notas addidit *Lamb. Danaus* *Reformatus*; scripsit & *de heresibus Alphonsus a Castro* *Romano-Catholicus*, & *Conrad. Schlüsselburgius* *Lutheranus* in *catalogo hereticorum*.

§. 38. Historiam *regiminis ecclesiastici* seu hierarchiæ fuse pertexit *M. Antonius de Dominis* in *republica ecclesiastica*. Adde scripta *de potestate Pape Roberti Bellarmini*, & contra *Bellarminum Guilielmi Barclaji* & ipsius regis magnæ *Britanniæ Jacobi*, cui se opposuit *Matthaus Tortus* personatus scrip-
ptor

ptor pro Bellarmino, quem excepit edita pro rege *tortura Torti*. Addantur varii scriptores de *hierarchia ecclesiastica Romano-Catholici*; item qui scripsere de *libertate & privilegiis ecclesie Gallicane*, quorum posset texti catalogus ingens. Item, qui pro *Ludovico Bavaro imperatore* contra potestatem Pontificum scripsere: *Marsilius Patavinus, Guilielmus Occam*, aliique, quorum reliquias in unum volumen collegit *Melchior Goldastus*. Historia Pontificum extat *Platina, Onuphrii Panvinii, Stelle, Dieterichii, &c.* Huc pertinet *historia Cardinalium*, & prodiit sane nuper de *Cardinalibus commentarius*: extat & tractatus *Freinsheimii*, in quo ventilatur quæstio *precedentia inter Sac. Rom. Imperii Electores, & Cardinales*. Episcopatum, monasteriorum, templorum, aliorumque quæ posterioribus ecclesie temporibus invaluerunt, historia collecta est a *Rud. Hospiniano* Reformato in libris *de origine templorum & monasteriorum*: Cui jungi potest *Himmelius de canonicatibus*. Et historia *academiarum Joh. Middendorpii, Lansii, Linnæi*. Quo pertinet *historia theologiæ scholasticæ*, quam in prolegom. ad *Petr. Lombardum* perstrinxit *Lambertus Danaus*. Possem hic longum catalogum eorum texere, qui variorum

Or-

Ordinum in specie *annales* scripsere, v. g. Minoritarum, Dominicanorum, Cisterciensium, Carmelitarum, Augustinianorum, Carthusianorum, Minimorum, Societatis Jesu, &c. si necessaria esset Jurisconsulto specialis horum cognitio. *Societatis* tamen *Jesu historia* in primis digna legi, ea maxime, quæ Romæ in folio prodiit & toties continuatur, quoties aliquis Generalis decessit. Item *bibliotheca societatis Jesu*, quam edidit *Phil. Alegambius*. Ita igitur historiam ecclesiasticam absolvimus Jurisconsulto Politicove hodierno accurate cognoscendam, ne plebis more imperito zelo rapiatur, sed ut, cognitis omnium opinionum principiis, possit sine affectu defæcata mente judicare; multum enim negotiis civilibus religionis tractatio immiscetur. Plerumque autem in singulis historiæ ecclesiasticæ capitibus ex omnibus Religionibus in Imperio approbatis, autores adduximus, ne quis ab adversæ partis homine sibi imponi vereatur.

§. 39. Historiam ecclesiasticam ad intelligendum jus canonicum sequitur *historia rerum Germanicarum*, seu mediæ ævi ad intelligendum jus feudale. Huc pertinent plurimi illi minuti scriptores, quales Otto Frisingensis, Abbas Urspergensis, Adamus Bre.

Bremensis, Albertus Stadensis, Gobelinus Persona, Luitprandus, Guntherus in Ligurino, Sigebertus Gemblacensis, Saxo Grammaticus, aliique passim a *Simone Schardio*, aliisque in tomis rerum Germanicarum editi. Nil dicam de iis, quos in Anglia eruit *Seldenus*, quos in Polonia recensuit *Starovolscius* in *hecatontade scriptorum Polonicorum*. Nec inutiliter accedent chronica: *Lehmanni* Spirense, *Kyriandri* Trevirense, *Nic. Scrarii* Moguntinum. Item annales Danici *Joh. Is. Pontani*; & omnino res septentrionales *Olai Magni*, res Islandicæ descriptæ per *Jonam Arngrin*; res Anglicæ per *Cambdexum*, Scoticæ per *Buchananum*, Hybernica in edita non ita pridem *lyra Hybernica* Gallicæ per *Paulum Æmili-um*, *Joh. Tili-um*, *Serranum* in inventario; Hispanicæ per *Marianam*, Lusitanicæ per *Oforium*; Bohemicæ per *Dubrævium*, Polonicæ per *Cromerum*; Misnicæ per *Fabricium Chemnicensem*, Frisicæ per *Uhhonem Emmium*, Westphalicæ nuper per *Ioh. Iustum Winckelmannum*, Belgicæ per *Ant. Thyssum*, Silesicæ per *Cureum*, Carinthiacæ per *Megiserum*, Austriacæ per *Cuspinianum* & *Gerhardum a Rhoo*; Helveticæ per *Stumpfium*, Slavicæ per *Hel-noldum*; Venetæ per *Bembum*, Siculæ per *Fazellum*; Sue-

Suevicæ per *Crusium*, Bavaricæ per *Aventinum*; Ungaricæ per *Ortelium*, & *Nadaſtii* *Florum Ungaricum*. Omnes congerere nihil opus. Addantur, quod res Germanicas attinet, scripta *Freheri*, *Goldaſti*, *Meyhomii*, *Lindenbrogii*, *Conringii*, & *Beſoldi*. Addantur, qui de originibus feodorum ſcripſere, imprimis *Cujacius* & *Hottomannus*. *Hottomanni* item Franco-Gallia, multique alii gloriæ nunquam intermori- turæ viri: Item lexica Germanica, de quibus in *Jurisprudentia exegetica* infra.

§.40. Historiam mediæ ævi ad intelligendum jus publicum. Hodiernam autem appello, quæ proximum & præſens ſeculum; XVIum & XVIIum, complectitur. Superioris ſæculi res plerumque religioni involutæ ſunt. Eas deſcripſere *Sleidanus*, & æmuli *Sleidani*: *Gennepius* & *Laurentius Surius*. Huc pertinet *Cochlei* apud Romano-Catholicos, & *Mathæſii* apud Auguſtanæ confeſſionis ſocios historia Lutheri. Episto- læ *Eraſmi*, item *Philipp. Melanchthonis*, non ſine fructu legendæ, fuit enim vir ille pacis amantiſſimus. *Chytræi* historia auguſtanæ confeſſionis, *Hospiniani* concordia diſcors, & contra *Hutteri* concordia concors; Hi- ſtoria concilii tridentini *Petri Suavis Polani*, in eſt *Pauli Sarpii Veneti*, de qua judicium

suum exposuit *autor dissertat. de tribus historicis concilii Tridentini*. Instar omnium est *Jac. Aug. Thuanus*, vir veterum laudibus nihil cessurus Livius nostri ævi, in stupendo historiarum volumine. In rebus Belgicis excellit *Em. a Meteren*; & nulli veterum virtute secundus, Tacitus nostri seculi: *Hugo Grotius* in annalibus Belgicis. Bellum Cyprium a foederatis cum Turca gestum descripsit *Petr. Bizarrus*. Nostro seculo legendus est *Grammondus*, & de bello Germanico *Caraffa* in Germania sacra restaurata; & brevis, sed elegantissimus *autor compendii rerum Germanicarum anonymus*, qui a primis Bohemicis initiis ad Lipsiam usque a *Torstensohnio* captam pervenit; nec prætereundus *Bogeslaus a Chemnitz*, si verum hoc eius nomen est, qui fuscæ res Germanicas explicuit. *Grammondi* quædam de proximis temporibus adhuc premuntur ut audio, edenda cum periculum abfuerit. Commendatur & historia horum temporum *Vi&. Syri*. Nihil dicam de *Theatro*, nihil de *Diario Europæo*, vastis operibus semperque crescentibus. Vigilandum vero imprimis est in colligendis, scriptis publicis varia occasione prodeuntibus: Manifestis, pasquillis, aliisque, ex quibus singularis rerum cognitio hauriri potest. Talia collegi-

Hortt

Hortlederus in libro von Ursachen des Kriegs in Deutschland, *Lundorpius* in Actis publicis nuper recufis, eiusque continuator *Meyerus*. Inprimis quoties controversiæ Jurispublici scriptis editis ventilatæ sunt, danda ICto opera est ut potiatur, quales: Causa tutelæ Palatinæ, Donawerdensis, Brunsvicensis, Erfordiensis, Wildfangiatus, juris coronandi inter Moguntinum & Colonieensem, aliæque publice celebratæ: consulantur, quæ nuper Cl. vir *Job. Th. Sprengerus* de prætensionibus illustribus & alias juri publico illustrando, composuit. Etsi autem & *Dominicus Arumæus* & *Joh. Limnæus* de jure publico grandibus libris disseruerint, tam multa tamen aliena immiscuere, ille ex jure privato hic ex historia & philologia, ut ego non dubitem, quin omnia quæ revera juris publici sunt, ex iis in brevem libellum contrahi possint: unde molior *compendium juris publici ex Arumæo & Limnæo*, nihil superflui admissurum, nihil necessarii omissurum. Interea *Lampadius* legatur, in quem notas egregii viri *Herm Couringii* dudum expectamus. Præ *Hippolyti a Lapiæ* de ratione status famoso prope in domum Austriacam libello legatur commentarius de ratione status Cl. viri *Ioh. Wolffg. Textoris*, & *Stephani de Monzambano* nuperrimus, ambo lectu digni.

§. 41. Hoc loco operæ pretium esset conscribi *historicam irenicam* a primis schismatis initiis ad nostra usque tempora. Tentarunt enim conciliationem *Erasmus Roterodamus, Phil. Melanchthon, Mart. Bucerus; Julius Pflug* Episcopus Numburgensis, cæterique, quorum consilio, bono sane si successum habuisset, Interim confectum est. Inde concordiam moliti sunt, rationesque eius ineundæ partim ediderunt *Georg. Cassander, Georg. Wicelius, Andreas Fricius Modrevius, Cardinalis Lotharingius* in Colloquio Posliaceno cum *Theod. Beza* recensente *Thuano*; deinde *Jac. Acontius*, in libro de stratagematis satanæ, *Marcus Antonius de Dominis, Pareus* in *Irenico*, ipse *Thuanus* in præfatione *Historiarum*, *Grotius*; *Calixtus*, in *Helmeſtadiensi*, *Dreierus* in *Regiomontana academia*; autor, sed minime ferendus, *irenici irenicorum* cum *Comenio* velitatus; *Joh. Duræus* Scotus, *Joh. Matthæi* Episcopus Suecus in ramo olivæ septentrionalis; denique proxime collocutores *Rintelenses* & pacificatores *Marchici*. Hi, ut iterum dicam, propterea lecto cognoscendi sunt necessario, ut discat distinguere controversias, desinatque in alios ob qualemcunque opinionis vel cæremoniarum dissensum fulminare.

§. 42. A Jurisprudencia historica pergo
ad

ad *exegeticam*. Nam etsi exegetica quodammodo historica fit, enarrat enim, quis de facto sensus fuerit legislatoris; tamen, quia latissime fusa est, merito separatim tractatur. Duplex autem est, alia *ex textu*, alia *ad textum*. Illa ex variis textibus simul, non ordine textuum, sed alio aliquo colligitur; hæc *κατὰ πρόδα* ad ipsos textus accommodatur, librisque immediate alligata est. Illa pertinet ad *Philologiam juris*, ad imitationem *Philologiæ sacræ Sal. Glassii*; hæc ad *commentarios juris*.

§. 43. *Philologia juris* consistit in applicatione Disciplinarum ad Jurisprudentiam; & dividitur in Grammaticam, Didacticam, Rhetoricam, (quo pertinet & Poëtica) Historiam, Ethicopoliticam, Logico-Metaphysicam, Physicam denique legalem: de quibus pluribus in nostro *specimine questionum philosophicarum ex jure collectarum*. Add. Cl. viri *Christ. Woldenbergii* Icti Rostochiensis manipulos juris. Si cogitata nobis exequi licuerit, cuius rei tunc specimen dedimus, totam aliquando tentabimus elaborare, ac titulo: *Philologiæ ac Philosophiæ legalis*, in medium producere; quam in rem multa non vulgaria a nobis sunt observata.

§. 44. *Grammatica legalis* ante omnia

requirit *Concordantias juridicas*. Ea enim in parte hæctenus Theologi ICTos vicerunt. Nolim tamen rem ad eam nimietatem, qua Theologi ipsi nunc laborant, excrefcere. Possent & theologicæ & juridicæ concordantiæ esse *portatiles*, si observarentur tantum loca insigniora, & in iis usus vocis singularior, quid enim opus, omnia penitus similia colligere? Observetur autem vocis 1) *significatio*; 2) *derivatio*; 3) *apposita*, quando substantiva coniunguntur, v. g. voces: *vis* & *potestas*, sæpe coniungi observatum est, ut in definitione *Tutela* vulgo annotant; 4) *epitheta*, quando adiectiva coniunguntur; 5) *opposita*; 6) *constructio* vel *declinatio*, v. g. *vis* in genitivo apud ICTos usurpatur: huius *vis*. Sunt igitur hæc juris Concordantiæ nihil aliud, quam index verborum.

§. 45. Has sequitur *Lexicon juridicum*, quod refert ea quoque ad vocem; quæ in libris legum reperta ad eam pertinent, et si non nominetur, v. g. quoties vocabuli synonymia vel periphrasis, non ipsum vocabulum ponitur, hoc non potest in Concordantias, sed in *Lexicon* sub illud vocabulum referri. Huc pertinent & homonymiæ ex variis legum locis colligendæ. *Lexicon* etiam non ad solos juris libros restrictum est, sed per omne interpretum genus volitat, usumque vocabulorum ex iis ob-

fer-

fervat; Quia hodie communis doctorum modernorum opinio magis sæpe in decidendis controversiis, quam vetus Romanorum lex, valet. Lexicon autem juridicum non tam opus est novum confici, quam augeri vetera, qualia sunt: *Oldendorpii, Schar-dii, Calvini, Speidelii* Latina; ex quibus sequens ut plurimum præcedentem exscripsit, auctoque parum eius labore, minime laudanda ambitione suum nomen indidit: Deinde *Wehneri* in observationibus, *Besoldi* in thesauro practico, *Speidelii* in notabilibus; Germanica. *Speidelius* vero cæterorum supplementis auctus, titulo *speculi*, in folio prodiit; *Besoldum* quoque *Clar. Dietherrus* revidendum augendumque *Noribergæ* nunc sub manibus habet. Cumque voces in his Lexicis occurrentes ut plurimum sint aut Germanicæ, aut barbaræ ex Germanicis in Latinas detortæ: hinc legendi, qui de Germanicis vocibus commentati sunt, quales *Ioh. Goropius Becanus* in variis operibus, *Ioh. Isaacus Pontanus* in originibus, *Schottelius* in der Deutschen Sprachkunst, multique alii *Schottelio* citati. Voces Latino-Barbaras collegit *Gerh. Ioh. Vossius* in opere de vitiis sermonis; Græco-Barbaras *Meursius* in glossario.

§. 46. Sunt & alia grammatica ex jure observanda, v. g. Orthographia legalis

Olingerii prodiit; & pretium operæ est, considerare *rationem scribendi* in *Pandectis Florentinis* mire diligentem, & accuratam, & retinentem antiquitatis. Nec prætereundæ notæ veterum, quarum hinc inde fragmenta supersunt; Memini, videre me peculiare veteris cuiusdam auctoris *de notis* opusculum. Addatur & *Iusti Lipsii* elegans de notis epistola, ac super eam Comm. Meisneri in Misnia rectoris. Nec negligendæ singulares quædam in jure loquendi rationes examinatæ a *Laur. Valla*, defensæ a *Budeo*. Priscianismos quin etiam juris observare sibi visus est *Ant. Matthæi* in collegio fundamentorum juris. Nec abluunt ab hoc loco derivationes quædam juridicæ ridiculæ, v. g. *Varronis* de fundo, qui mitti possit funda; *Accursii* de irenarchis, quod iram arceant; nescio cuius de ecclesia Laterana, quæ dicatur quasi latens rana, quam ibi Nero evomuerit, &c.

§. 47. Nec contemnenda ad *Rhetoricam* colligi ex *ICtis* veteribus possent. Quemadmodum enim de *Tropis* Scripturæ scripsit *Barth. Westhemerus*, ita de *tropis legum* neminem adhuc scripsisse miror, nisi, quod *Cl. Woldenbergius* quasdam juris metaphoras, adagia, versusque *Glossæ* collegit. *Formulas* etiam *ex jure* operæ pretium esset colligi, v. g. inchoandi, finiendi, increpandi,

refutandi, laudandi. Ita posset Jurisconsultus in scribendo, stylo legum uti, quemadmodum Theologi sacro, quod esset ei ornamentum insigne. Huc pertinerent *adagia juris*; vid. *Dn. Brandes*, id admonentem in tract. de vera Jurisprudencia: Specimen dedit *Dn. Woldenbergius*, quemadmodum adagia sacra scripsit *Martinus Del-Rio*, & *Zehnerus*, adagia Patrum *Aloys. Novarinus*. De charactere etiam seu forma orationis in legibus multa non contemnenda dici possent, quæ alia est in Digestis & Constitutionibus Imperatorum veterum; & alia prolixior longe & loquacior in Constitutionibus Imperatorum Græcorum. Unde insignes viri sæpe latentem sub veterum Jurisconsultorum nomine Tribonianum, præminentibus velut Arcadici pecoris auribus, styli judicio deprehenderunt. Ad *poeticas* h. l. observationes pertinent versus casuales, seu qui autoribus præter opinionem excidere. Tales nonnullos ex jure *Bachmannus* & *Helvicus* observavere in poetica Giessensi. *Gothofredus* quoque nonnunquam in notis, *Barthius* in adversariis, & *Vossius* in institutionibus oratoriis.

§. 48. *Didactica juridica* est hæc ipsa quam nunc scribimus, in qua methodus disponendi, docendi, discendi juris explicatur: quo

pertinent variorum reperta *mnemonica*, vel per versus, v. g. memoriale juridicum *Bucksylberi*, vel per figuras picturasque. Quidam virginem commenti sunt vario ornatu, per cuius lacinias & mundum muliebrem tituli juris concordantes iusto ordine diffundebantur. Fuit & qui asini figura omnes juris materias repræsentare conatus est; posses hanc vere pontem asinorum dicere. Sed rutissimum *mnemonicæ* genus est: *Methodus* solida & accurata. Pertinent ad *didacticam* & *gradus legum*, qua in re prodiit non ita pridem opusculum Heidelbergæ, mira diligentia concinnatum, cuius autor, perlectis expensisque legibus, omnes totius Corporis in 5. gradus distribuit necessitatis & utilitatis. Qui labor mire poterit juvare eum, qui Juris Corpus perlecturus est; habet enim in illo libello *δακτυλοδείκτην* utiliorum & maxime necessariorum. Operæ pretium esset, si in nova aliqua editione Corporis Juridici pro singulis gradibus certa legibus signa adderentur; ita haberet lector uno obtutu, quid quando sibi legendum vel transfiliendum esset. Add. catalogum legum difficiliorum, & ut ipse vocat, candidatoriarum in manipulis Cl. *Woldenbergii*.

§. 49. *Historia legalis* dudum prælibata est

est §. 29. ubi occasione historiæ externæ, quæ magis requisitum quam pars Jurisprudentiæ est, internam quoque præoccupavimus: Hoc tamen loco addenda, quæ ad *exegeticam* immediate pertinent, *coherentia legum in Digestis apud suos autores*, quam ope τῶν ἐπιγραφῶν magno studio in *indice* suo concinnavit *Iac. Labittus*, cuius opera effectum est, ut *Paulum, Ulpianum, Cajum, Modestinum* non laceratos, sed continuos habere nobis videamur. Quatuor eius usus per exempla demonstravit *Labittus*; potissimus est, quod cognita hac ratione συναφεία textus, lex legem explicet, & ἐναντιοφανεΐαι tollantur. Pertinet & ad historiam legum catalogus *abrogatorum Bigonii*. Et αἰμαστῆματα μνημονικὰ multis insignibus viris multis insignibus viris non vitata, qualia in *tit. de orig. jur.* nonnulla admisit *Pomponius*, aut potius quod volebat *Hottomannus*, sub eius nomine *Tribonianus*.

§. 50. *Ethica & politica legalis* sequitur, qua de re *Olingerus* in *ethica legali*, *Vincenzius Turturetus* in *parallelis ethico-juridicis*, *Ad. Keller* in *Offic. iurid. polit.* *Bodensteinus* in *Jurisprudencia politica*. Multa etiam ad *ethicam politicamque* pertinentia in suo *Commissario* requisivit & explicuit *Rutgerus Rulant*. *Jacobus Gothofredus* quoque in suo *manuali* per totum *Juris Corpus*

axiomata quædam magnam partem ethico-politica collegit, quibus ordo tantum certus systematicus, facili negotio addendus, deest. Add. sententias ethico-politicas in Cl. *Woldenbergii* manipulis. *Physica* vero juris fuse explicata est in *Pauli Zacchia* quæstionibus medico-legalibus, & *Joh. Bapt. Codronchii* methodo testificandi in quæstionibus medico oblati. *Geometriæ juridicæ* specimen dedimus in ratione reddenda l. ult. D. fin. regund. *Specim. Quæst. Philos. ex jur.* quæst. 3. *Arithmeticæ juridicæ* copiosa in Legibus est messis, addatur *Budeus* de asse, & *Joh. Bapt. Costa* tr. de quota & rata. Et nos in *arte combinatoria problem. 3. n. 16.*

§. 51. Sed Logica imprimis & Metaphysica juris omittenda non est, seu regulæ quædam philosophicæ in jure obtinentes, quas regulis juris vulgo male immiscent. In regulis talibus studium posuere autores plurimi logicarum juridicarum: *Fr. Hottomannus* in institutionibus dialecticis, *Joh. Th. Freigius* in Logica Jurisconsultorum, *Mart. Schickardus* Logica juridica; *Nic. Vigelius*, *Matth. Stephani* & *Dan. Otto* in Dialecticis juris; *Nic. Everhardus* in locis argumentorum legalibus, & *Georg. Adamus Brunerus* in synopsis topicorum Everhar-

hardi; *Job. a Felde* manuscriptis notis ad topica Aristotelis, ubi cunctas fere in illis regulas longe supra millenarium numerum excrescentes, selectis exemplis juridicis illustrat. Dignum opus, cui ab autoris manu ultima lima accedat, & typis publicis digna vestis. Hi igitur ex professo regulis philosophicis ex jure abstrahendis operam dedere. Idem obiter ac passim fecere barbari illius ævi Icti in suis ad leges commentariis, quorum non minima pars erat regularum generalium ex lege eliciendarum cura, adeo ut ad extremum nimia ac pene superstitiosa esset. Quid barbarius, quam ex *L. Barbarius. D. de offic. prætor. exsculpere* regulam: *Quod error communis faciat jus?* Non tamen ob hos nævos veterum nobis regularum & Brocardicorum studium plane abiiciendum est, quod *Iac. Cujacius* & *Claudius Cantiuncula* nimio vehementius suaserunt. Ad hanc Logicam juris pertinent Jurisconsultorum rationes definiendi, dividendi, casus formandi per artem combinatoriam; quæ *Iac. Gothofredo* in manuali, *artis casuandi* nomine veniunt: *Pauli Bursi* subtilitates juris. Item legum παραλογικά & petitiones principii, quarum aliquas peculiari dissertatione, *collegio fundamentorum* inserta collegit *Ant. Matthæi*.

Ob.

Observavimus & syllogismos eorum nonnullos in forma peccantes. Huc pertinet & methodus in qualibet materia tractanda seu titulo observata, quæ in Digestis satis bona est, in Codice nulla, ibi enim Tribonianus non rerum sed temporum secutus est ordinem.

§.52. Ad hanc Logicam juridicam pertinet & *concliatio antinomiarum*. Hic vexatissima quæstio: dentur in jure antinomiarum? De quo ego non magis dubito, quam de veritate *Horatiana* sententiæ: *Atque opere in magno fas est obrepere somnum*. Præsertim cum plures operis socios non iisdem semper credibile sit consiliis usos. Imo quicumque vestigia juris veteris in Digestis superesse tradunt, eo ipso admittunt antinomias. Volebat enim Justinianus, & profitebatur Tribonianus vetera omnia sublata. Quid dicam de contrariis inter se Jurisconsultorum sententiis? Et sunt leges quædam, ubi in terminis unus alium dissentientem allegat, cuius deinde dissensus alio in Digestis loco expresse reperitur. Idem Cl Ictorum docent, ab aliis longo agmine introducti: Solius sacra scripturæ est, sibi ubique constare. Ars solvendi antinomias consistit in eo, ut tueamur, aliud subiectum vel prædicatum esse in hac aliud in illa lege vel propositione, vel utrumque esse

esse idem. Quibus autem modis probari Aristoteles diversitatem & identitatem posse ostendit, tot modis solvi possunt antinomix. Quod nos in *peculiari commentario de arte solvendi antinomias* plenius ostendemus. Antinomias porro juris nobilissimas jam olim plerasque glossatores veteres ante aut circa Accursium collegere: non ita multæ a posterioribus Ictis inventæ & superadditæ sunt, sed contra conciliatio solida ut plurimum recentius reperta est. Accursius conciliationibus abundat, sed incertissimis, quod ipse perpetuo illo suo, *vel dic*, fatetur. Sed magni illi Jurisprudentiæ restauratores *Duarenus, Cujacius, Hottomannus* Gordios hosce nodos plerosque secuerunt. Ex quorum scriptis conciliationes in unum collegere *Hub. Giphanius, Pacius* centur. ἐναρτισοφάειων. *Nicol. a Salis* in *Sicilimentis juris, Nic. de Passeribus* in suo illo libro, ubi se jactat antinomias omnes solvisse; & reliqua ignobilior turba. Nos desideramus brevem antinomiarum recensionem vix quatuor plagulis constantem, ubi addatur una solum primaria solidaque solutio, allegeturque eius primus inventor; aut si insolubilis antinomia est,

id

id quoque magni alicuius viri autoritate breviter admoneatur. Tale breviusculum, opus, sed discantibus utilissimum, cum otium erit, *Antinomici minoris* titulo moliemur; *maior* enim est, qui fuse varias autorum solutiones rationesque earum ac difficultates enarrat.

§. 53. Philologiam ac philosophiam legum absolvimus tanquam interpretationis præliminaria. Sequitur *Interpretatio legum* ipsa, quæ est vel *simultanea*, unius legis cum alia, vel *solitaria* cuiuslibet pro se. *Simultanea* est, quando vel *series* legum ostenditur vel *summa*, vel *paratitla* conficiuntur. *Series* legum haberi non potest, nisi habita *serie titulorum*. *Series titulorum* a multis adumbrata est in suis œconomis juris, ut a *Wesenbecio* & *Giphano*: Tabellis usus est *Wilh. Schmuccius* in nervosa synopsi juris civilis & canonici, cum cæteri plerique posterius neglexerint. Ex recentioribus laudantur tum tabulæ Cl. viri *Ioh. Ottonis Thaboris*; tum series titulorum juris civilis inserta egregio manuali *Iac. Gothofredi*, ubi ille plurimos nodos ex historia & edicti perpetui ordine dissolvit. *Series legum* cuiuslibet tituli in *Digestis* & *Decreto* ad certam aliquam ex re sumtam rationem, atque ita ad tabulas reduci potest; quod non patiuntur

tiuntur Codex & Decretales, in quibus temporum ordine Rescripta locantur. Sed nec illic quisquam huc processit, ut ipsas leges in tabulas redigeret, qua in re Theologorum diligentia victi sumus, qui tabellas & analyses suas ad ipsos usque versiculos produxere.

§. 54. Seriem *Summa* sequitur, quæ est vel *universalis* vel *particularis*. *Universalis* omnium juris librorum, nempe Pandectarum, Codicis, Novellarum, Juris Feudalis, Pontificii, Recessuum Imperii simul. Hanc voco *Institutiones juris universi*: Quæ in eo differunt ab Elementis juris §. 22. seqq. descriptis, quod hic etiam abrogata & vetus jus breviter recensetur, quod & in suis Institutionibus fecit *Justinianus*; illic tantum usu recepta hodierno. Methodus interim eadem esto quæ Elementorum. Quod perpetuo observandum censuimus, ne methodorum varietate discentes turbentur. *Juris universi institutiones* qui hætenus composuerit, non recorder.

§. 55. *Summa particularis* est vel *librorum* seu operum, vel *titulorum*. *Summa librorum* est varia pro librorum juris varietate. Compendium *Institutionum Justinianearum* elegans præmittitur in Corpore juris *Gothofredi*. Sed cum ordinem titulorum legumque

fervet, legum potius in Institutionibus, quam ipsarum Institutionum summa dici debet. *Digesta & Codicem* separatis aphorismis egregie contraxit *Arnoldus Corvinus* V. Cl. Jus novissimum seu *Novellarum* in unum collectum est per *Gudelinum*. Institutiones *juris canonici* confectæ primum a *Lancelloto* privato studio, a cuius morte, accedente approbatione publica, insertæ sunt Corpori canonico. Extant & institutiones *juris canonici M. Ant. Cucchi* & aphorismi I. canonici eiusdem *Arn. Corvini*. Institutiones *juris feudalis* dedit omnium optime *Herm. Vultejus*, quas ipsas iterum sub finem in brevissimam synopsis contraxit. Desiderantur adhuc Institutiones *juris Cæsarei*, seu compendium *Recessuum Imperii Ordinationumq; Cameralis* &c. Desiderantur item institutiones *juris Saxonici* methodicæ ex Corpore *Juris Saxonico* collectæ. In quibus conficiendis tamdiu cessatum esse, semper miratus; Sed quia dum alius alium expectat, „intermittunt omnes; nos propediem, si „Deus adiuverit, tum Cæsarei, tum Saxo- „nici *Juris* Institutiones moliemur; nisi interim antior aliquis prævenerit. Interca pro *Jure Cæsareo* legi possunt, inprimis quod *Procellum* attinet, *Pandectæ Camerales Rodingeri*. Pro *Saxonico* vero *Geo. Schulzi* syn-

synopsis institutionum Iustinianearum, quibus loca parallela ex jure Saxonico adiecit.

§. 56. *Summa Titulorum*, quæ in Glossato Corpore reperitur, & manca & superflua & inordinata est. Quemadmodum & *Gothofredæ* superflua & inordinata, dum legum in titulo ordinem persequitur; manca, dum ponit tantum terminos simplices, non totam propositionem. Optimæ in hunc finem sunt *Iulii Pucii a Beriga* analyses, nuper in Belgio auctiores reculsæ. Nos specimen tituli contracti dabimus, tum ex Digestis & Codice, tum ex Novellis. Talis titulorum summa omnium maxime necessaria est in Codice & Novellis, in quibus Constitutiones a sequioribus Imperatoribus confectæ; nam garrulitate, longis proœmiis, & nescio quibus rhetoricationibus, lectorem non detinent modo, sed & confundunt.

§. 57. Ex *Digestis* placuit tit. 3. lib. 3. de Procuratoribus & Defensoribus diffusus per leges 78. brevissimo sermonis genere scriptus. Nos tamen universalia abstrahendo sic contraximus, ut omnes tituli leges ex nostris regulis liceat derivare. PROCURATOR est, qui alterius consentientis negotia administrare consensit. Inprimis autem h. l. sermo erit de judiciali. *Dare eum potest*, cui suis rebus præesse jure licet

l. 8. 33. 35. §. 1. l. 43. §. 1. Dari, qui non prohibetur, *l. 43. pr. §. 1.* Prohibetur in litibus miles, (nisi agat nomine sui numeri vel in rem suam *l. 8. §. 3.*) fœmina, (nisi pro parentibus in casu necessitatis) *l. 41.* duplex pro uno, *l. 31. §. 1. 2. l. 33.* unus pro pluribus in ea causa adversis *l. 43. §. 6.* Constituitur mandato domini *l. 27. 47.* cum consensu Procuratoris, *l. 1. §. 2. l. 3. 5. 6. 7. 8. §. 1.* vel litis contestatione, postquam sera est exceptio procuratoria, *l. 8. §. 3. l. 40. §. 3. l. 57. §. 1.* In causis civilibus omnibus nisi exceptis, exceptæ sunt: Actio popularis quando privatim agentis non interest *l. 42. 45. §. 1. l. 74.* & plerumque famosa *l. 39. §. 7.* Oritur hinc 1) Obligatio Procuratoris erga Dominum Mandati, *l. 42.* ad administrandum *l. 15.* & quæ consecutus est ex hac causa, restituendum, *l. 46. §. 4.* Erga Adversarium ad suscipiendum iudicium, si consentiente ipso Dominus cavit iudicatum solvi, *l. 8. §. 3. l. 17.* nisi utrobique necessitate *d. l. 8. §. 3. l. 9. 19. 21.* vel maiore utilitate sua *l. 10. 20.* vel inimicitia cum domino *l. 14. 21.* vel dignitate *l. 8. §. 3.* vel præsentia domini liberetur *l. 10. 11.* nisi & his casibus periculum sit in mora *l. 12.* tenetur & adversario iudicati; si in rem suam egit, si se obtulit sciens cautum non esse *l. 61.* Oritur hinc 2) Obligatio Adversarii, ut cum

cum Procuratore velut Domino, iudicio congregiatur, vide tamen *l. 29. 43. §. 5.* si, cum pro Actore est, de rato caveat *l. 39. §. 1.* nisi sit ex liberis, parentibus, fratribus, affinibus, libertis *l. 35. pr. l. 40. §. 4.* aut dominus rata se habiturum gesta eius testetur *l. 65.* aut si pro reo, iudicatum solvi *l. 39. §. 4.* porro mandatum ad finem continet media necessaria *l. 56. 62.* non tamen generale transactionem *l. 60.* Oritur hinc quoque obligatio Adversarii vel fidejussorum erga Dominum, ut utilem in eos actionem habeat *l. 27. §. 2. l. 28.* nisi procurator sit in rem suam *l. 56.* Oritur hinc 3) Obligatio Principalis erga procuratorem, mandati *l. 42. 46. §. 5. 6.* nisi procurator (qui non est in rem suam ex necessitate *l. 33. §. 5. l. 34. adde l. 79.*) defendere recusavit *l. 33. §. 4. l. 35. pr. §. 2. in primis l. 43. §. 4.* Defendere potest quivis *l. 34. §. 2.* convenibilis facile *l. 54. cum tuto effectu l. 51. absentem d. l. 34. §. 2. l. 64.* si de rato caveat *l. 39. §. 7. l. 40. §. 2. l. 76.* & satisdet iudicatum solvi *l. 28. 46. §. 2. l. 53. 76.* posterius si fecit etiam cogitur defendere *l. 43. §. 6.* nisi talis intercedat causa, quæ alias a procuratore liberat *l. 43. §. 6. l. 44.* defendere autem est eandem vicem cum reo subire *l. 35. §. 3. l. 51. §. 1.* *Finitur procuratio* excusationibus procuratoris, de quibus supra. A Domino

vero libere ante litem contestatam *l. 16.* tum aliis modis, tum si alium postea, vel simul in solidum prævenientem, dedit *l. 31. §. 1. l. 32.* Lite contestata non nisi decreto Prætoris, ob eas causas quibus alias se procurator excusat, item ob suspicionem *l. 17. §. 1. usque ad l. 27.* plane autem remove procuratorem non potest, si in rem suam est, vel retentionis jure utitur *l. 25.*

§. 58. Ex *Codice* delegimus titulum *50. l. 6.* de CADUCIS TOLLENDIS, & rerum difficultate & multiloquentia Justiniani oneratum. Huius nucleum (reliqua enim verborum sunt cortices) sic extraximus: Si relicta a defuncto §. 14. deficient, id est, fiant impossibilia, morte nempe honorati, vel defectu conditionis, (nam quæ ab initio seu tempore testamenti conditi talia sunt, *pro non scriptis* habentur) fit hoc vel vivo testatore, quæ olim *in causa caduci* esse, vel mortuo, antequam dies relicti cedat, quæ proprie *caduca* dicebantur, jure veteri dies cedebat non nisi apertis tabulis. Hæc ex §. 2. Ast Justinianus constituit, ut morte testatoris; nisi quod in diem incertam relicta cedunt existente demum die §. 7. Hæreditas eorum qui sui non sunt §. 5. & libertates §. 6. aditione, quam Justinianus & ante apertas tabulas admisit §. 1. Cæterum jure veteri

lege

lege Papia Poppæa, sub Augusto caduca redigebantur in fiscum exhausto bellis ærario *pr. §. 1.* Sed Justinianus, quæ pro non scriptis, in causâ caduci & caduca dicebantur, omnia iussit ad substitutum vel coniunctum venire, §. 3. 4. 5. ad substitutum & verbis coniunctum, & cohæredem cum onere §. 11. personæ non affixo, sed vicarii patiente §. 9. ad cohæredem vero & necessario si cohæres esse velit, & pro portione (non, ut alias virili §. 11.) sed hæreditatis. §. 10. Ad re coniunctum sine onere §. 11. sed præfertur ei verbis coniunctus §. 10. His deficientibus manent apud eum, a quo relicta sunt §. 8. & hoc quoque deficiente demum cedunt Fisco §. 13.

§. 59. Ex *Novellis* contraximus tertiam de MONACHIS. Monachus esse quis potest, si triennium in monasterio fuerit, sine vestitu ut Laicus, ut appareat an ipsi monasterium & contra, placeat; Sed servum ob scelera in monasterium fugitivum dominus retrahere hoc tempore potest. *c. 2.* Triennio elapso monachus esse incipit, & bona, quæ quis tum habuit, sunt monasterii *c. 6.* ita tamen ut quarta ad liberos perveniat. *c. 5.* Monasterium ædificatum sit consecrabitur: Episcopus tollat manus ad cælum, locumque oratione & signo Crucis consecret *c. 1.* Monachi cœnobiorum unum habeant cœnaculum

& dormitorium *c. 3.* Abbas, ex monachorum grege ab episcopo eligatur *c. 9.* Monachus esse desinit, qui voluntarie reedit in seculum (sed pœnæ loco inter officiales Judicis provinciæ statuetur) *c. 6.* Item qui uxorem ducit, quod ei licet, qui cantoris & lectoris gradum non excessit, sed pœnæ loco ab officiis & militia excludetur. *c. 8.* Transitus autem de monasterio in monasterium plane prohibetur. *c. 17.*

§. 60. *Paratitla* sunt systema legum ad eandem materiam pertinentium ex variis titulis contractarum. Talia *Paratitla* non habent summæ rationem, sed ipsis interdum legum libris magnitudine non cedunt. Suntque aut *universalia* aut *particularia*. *Universalia* sunt, quæ ex toto corpore Juris sunt, qualia pauca esse arbitror. Omnium tamen maxime quadrant huc *Hug. Donelli* commentarii juris civilis; & *Nic. Vigelii* methodus juris civilis, utilissimus liber & ordinatissimus. *Particularia* paratitla sunt *Wesembecii*, *Cujacii*; Super *Digesta* & *Codicem* separatim: & diligentissimum *Meieri* collegium Argentoratense, super *Digesta* tantum; quod tamen non minimam partem *Vigelii* vitula exaratum est. In *Codicem* habemus *Peresium*. *Wesembecio* *Bachovius* *Hahnusque* supplementa adduxerunt. No-
lo

lo enumerare innumerorum prope, similes curas; quia eos tantum nominare certum est, quibus utendum suaferim.

§. 61. Sequitur *Interpretatio Solitaria* ipsius Textus, cuiuslibet pro se; seu Commentarii. Tales ad *Instituta* sunt innumerales vel freto Danico sternendo suffecturi. Commendantur *Hottomannus, Baldinus, Bachovius, Vinnius, Ludwellus*. Sed si verum amamus recte *Cujacius*, Institutiones vix interprete indigere, nisi breuiusculo marginali & mere textuali annotatore, quemadmodum parvula editione tum *Crispini & Pacii* tum etiam *Arnoldi Vinnii* factum est.

§. 62. Super Digesta Codicemque habemus grandes commentarios veterum, *Bartoli, Baldi, Jasonis, Decii, &c.* In quorum stercore multa latent aurea sagaci ingenio eruenda. Restaurata eruditione prodire annotata *Budaei, Zafii, Duareni* ad plerasque leges. *Cujacius* alia via collegit in unum unius alicuius Icti Responfa, & super eum commentatus est, ut super Paulum, Papinianum, Modestinum, &c. Posteriores raro sunt textuales, sed vel Paratitlis vel controversiis exercentur. Nisi quod nuperrime *Dn. Brunneannus V. Cl.* egregio diligentiae exemplo omnes Codicis leges ordine est

persecutus, idemque in Digesta promittit. Cæterum effecit diligentia *Dion. Gothofredi*, viri immensorum in Romanam Jurisprudentiam meritorum, (quod de eo elogium est *Cass. Barthii*) ut commentariis novis textualibus vix indigeamus. Ille enim pleaque tum glossatorum commentatorumque veterum, tum eruditissimorum superioris ævi hominum observata mirabili diligentia congeffit. Unde non tam decebat novos commentarios cudi, quam supplementa mitti Gothofredo ex ICTis inprimis huius seculi, quod & in Batava editione Corporis Gothofredi factum titulus promittit. Sed nec illud laudo, quod aliorum observationes novis Gothofredi inferuntur editionibus, ita enim aut priores fiunt inutiles, aut posterior habenti priorem, non emitur. Decebat potius, ad imitationem florum sparforum *Hug. Grotii*, separatim, velut supplementa Gothofredi, ordine textuum imprimi, quæ in eo non extent? Antequam hinc abeam, observandum est, cum in cæteris Theologi nos vicerint, *Dion. Gothofredum* effecisse, ut aliquando saltem superiores firmis. Neque enim tales perpetuas marginales ad Scripturam notas tam plenas simul & breves, unquam habuerunt. Incepit aliquid in Nov. Test. *Waleus*, sed multum a
finæ

fine abest. Sed contra habent illi *Biblia numerata*, ex quibus imprimis *MSta Dorscheana* in multorum hodie manibus versantur. Nos vero *leges numeratas*, id est, in quibus singulis annotentur autores, qui eam legem, vel titulum, vel librum explicuerunt, nondum habemus, nisi quod magnus vir, *Dn. Marci*, cancellarius Martisburgensis, & senior scabinatus Lipsiensis, Codicem numeratum possidet.

§. 63. *Interpretatio* autem alicuius textus est vel *realis* vel *textualis*. *Realis* est, quæ elicit certas propositiones ex lege, easque absolute tractat, *probando* & *obiiciendo*, objectionesque solvendo, si ita videtur. Illis legem offensive, hic defensiva propugnant. *Probatio* fit per *autoritates* & *rationes*. *Autoritates* sunt leges aliæ seu *loci paralleli*, item *opiniones doctorum*; tanquam autoritates universales, particulares sunt historiarum, seu *res judicatæ* in variis dicasteriis, quo pertinent & *consilia*. *Obiectio* fit iisdem modis; leges autem obstantes in specie constituunt *antinomiam*. *Rationes* utrobique pro & contra variaz sunt.

§. 64. *Interpretatio textualis* est *æκρὰ τῶν ὀδῶν*, ad legis verba; & vel *totalis* ad totam legem, vel *partialis* ad singula verba. *Totalis* agit de *connexione* legis cum aliis legibus, sum.

summa & partitione legis, de *autore & historia* legis, & *occasione* qua lata est. Quo pertinet *inscriptio & subscriptio*, quarum illa Autorem, hæc *locum & tempus* complectitur. Ad historiam pertinet & enarrare, quid ea lege profectum sit, quamdiu duraverit, quid alioqui circa eam notabile acciderit, quomodo aliquis veterator ea callide sit abusus; quo pertinent alia memorabilia, v. g. ubi in legibus recensentur tria juris præcepta: *Honeste vivere, neminem ledere, suum cuique tribuere*; annotari potest acutum illud dictum Barclaji in Euphormione; moliri se ille ait catalogum legum abrogatarum, in quibus has tres primo loco positurus sit. Item ubi in legibus dicitur, *licere seruo in corpus suum sævire*; ex quo nonnulli probare volunt autochiriam jure Romano esse licitam. Ibi annotari potest: insignem aliquem virum Noribergæ non multis abhinc annis Theologo mærorem suum melancholicum solanti obiecisse textum hunc & licentiam *αυτοχελίας* probare voluisse; Cumque Theologus nihil ad textum responderet, sed aliud jure divino & naturali dictari diceret, confirmatus ille in sententia mortem sibi paulo post conscivit.

§. 65. Et hæc de Interpretatione totali. *Partialis* consistit in *textu constituendo*, & con-

constitutum *explicando*. *Constitutioq; textus* absolvitur: Variis lectionibus, & arte critica in specie sic dicta, de qua insignis extat commentatio *Scioppii*, in qua regulæ traditæ sunt constituendi textus. *Constitutio explicatio* est vel per aliam linguam necessario seu *versionem*; vel per quamlibet. *Versio* legum nostrarum græca ad interpretationem multum facit. Græci enim paraphrastæ & scholiastæ vetustiora nostris exemplaria habere, historiasque legum accuratius pernovere. Unde versio Institutionum *Theophili* valde commendatur. *Basilica* vero sunt Græca quædam reliqui juris versio. Ut de Novellis nihil dicam; quarum textus originalis est Græcus. Ex quibus collectæ sunt *Authenticæ* per *Irnerium*, ut vulgo putant: sed contrarium ostendit magnus *Ictus*, *Dn. Job. Strauchius* in *diff. Irnerius non errans*, quam *Wisembachii* erroribus *Irnerii* opposuit. Germanicam juris versionem dudum moliti sunt egregii viri. & promovit valde institutum *ERNESTVS* Princeps Saxo-Gothanus, pietate ac prudentia inclutus. Difficilis labor, inprimis in Digestis ob inimitabilem prope styli, in tanta simplicitate brevitatem. Sed quoties velocissimos historicorum eisdemque acutissimos sententiis: *Salustium* ac *Tacitum* non incom-

mo-

mode Germanos factos cogito; apparet rem vastam magis quam arduam esse. Præsertim cum terminos juridicos Latinos plerosque satis bene Germanicis expresserint Speculum vetus Saxonicum & Suevicum, Recessus Imperii, & hodiernus Curiarum Stylus. Et scio, in celeberrimis quibusdam diæsteriis studio caveri, ne qua Sententiis vox Latina inferatur.

§. 66. *Interpretatio per linguam quamlibet* siue eandem, siue diversam, vel sensum explicat & dicitur *Paraphrasis*; vel artes dicendi ad verba applicat, & dicitur *analysis*. *Paraphrasis* ita se habet ad orationem, uti definitio ad vocem. Neque enim ad paraphrasin sufficit, ut fiat per verba synonyma, nisi fiat per clariora. Huc pertinet inter alia *casus formatio*, ob quam Accursius merito commendatur. Cæterum præcepta verum sensum eruendi, hic enim potissimus est exegeticæ Jurisprudentiæ finis, diffusa sunt admodum. De quibus diligentissime *Justus Brauen* in commonefactione logica per *Gerh. Boddonium*, & *Bernard. Gosmannum*, Rostochiæ edita, ubi sub specie tradendæ logicæ nihil aliud quam ars hermeneutica, specialissime, sed breviter nimis ac sine exemplorum luce, diducitur. De eadem re accurate admodum autor anonymus Arminia-

nianus, ut videtur, in *Philosophia Scripturæ interprete* nuper in Belgio edita. Nec spernenda, quæ *Steph. de Phedericis* in lib. de ratione interpretandi leges, & *Alciatus* in libris de verb. sign. tradidit. Consuluntur quoq; non inutiliter *Rhetores*, ubi de genere judiciali *περὶ ἑνὸς ἢ δύο νομίας*, *περὶ ἐπινομίας*, aliisque locis affinibus, docent.

§. 67. Mihi breviter Hermeneuticæ totius fons sic aperiri posse videtur. Paraphrasis, ut diximus, est ita ad orationem, uti definitio ad vocem. Ad faciendam igitur paraphrasin seu ad interpretandum ponantur primum omnium vocum definitiones: cumque una vox possit esse homonyma, seu habere definitiones varias; tentetur cum quibus combinari possit, seu quot fieri possint combinationes definitionum in unam paraphrasin utiles, seu quarum singulæ possibiles sunt; inutiles reiiciantur. Ut vero ex hætenus retentis veræ eligantur, fiat porro combinatio cum verbis antecedentibus & consequentibus, locis parallelis, historia, loco, tempore, ratione; quia in dubio autor, nisi alia id probent, præsumitur non errasse: & si autor est sacer, certum est eam interpretationem reiiciendam, quæ cum ratione & historia, seu cum veritate pugnat. Fiat item, & quamprimum quidem, applicatio ad mentem autoris, affectus, ingenium,

voluntatem, v. g. prudens non præsumitur ineptum aliquod & frustraneum, neque exitum habens in testamento constituisse: Unde semper actus interpretandus, ut valeat potius, quam infirmetur. Item interdum mens est auctoris obscure loqui, explicite interdum. Obscure v. g. dedita opera loquebantur oracula, veteres Pythagorici, autores ænigmatum, Philosophi chymici. Quoties hi explicandi sunt, fugiendus sensus obuius. Attendatur item ad accentum loquentis, manum scribentis. Quod si vero his complicationibus fiat, ut nulla denique paraphrasium tolerari possit: Ibi necesse est, transponi literas, & quæcunque sunt artis *steganographicæ* vel *cryptographicæ* præcepta; Observari, an corruptus sit textus vel distinctio, an non voces traiciendæ, an non aliquæ omissæ vel superflue; adhibendique alii tropi seu immutationes probabiles & possibiles non jam dictionis, sed orationis. Quod si jam nulla paraphrasis seu sensus est tolerabilis, oratio dicitur obscura. Si vero multæ simul, ambigua; plerumque tamen una aliqua ex combinationum cum circumstantiis capite est probabilior. Ex quo patet breviter, fontem hermeneuticum esse duplicem: I) combinationem variarum cuiusque dictionis, phraseos, commatis, periodi;

odi; inter se & cum circumstantiis; ut appareat, quæ possibilis, & si plures possibiles, quæ probabilior; 2) si vero nulla tolerabilis significatio illa combinatione emergat, levem ac probabilem immutationem seu tropum, orationis interpretandæ.

§. 68. *Analysis* est applicatio regularum alicuius ex artibus dicendi ad orationem præsentem. Estque *grammatica, rhetorica, logica*. *Grammatica* voces in se, earum orthographiam, prosodiam, etymologiam, syntaxin, distinctiones ad syntaxin pertinentes eiusque velut signa, (uti accentus signa sunt prosodiæ) persequitur. Voces autem *in se* cum considerat, enarrat earum significationem, derivationem, apposita, epitheta, opposita, synonyma, periphrases. vid. sup. §. 43. 44. 45. *Analysis rhetorica* est troporum dictionis, orationis; schematum, omniumque de quibus supra §. 46. motorum item affectuum. *Analysis logica* est: Occurrentium definitionum, divisionum, propositionum, syllogismorum, ordinis; & singulorum non solum ratione inventionis seu locorum ex quibus sumta sunt, sed & ratione iudicii seu maximarum ad quas exigenda sunt consideratio. Non mirandum est hic quædam recurrisse supra in Philologia juris monita, quia illic ex variis textibus

colliguntur, hic ad unum textum annotantur. Quemadmodum in *antinomico* colliguntur omnes antinomix, in singulis tamen textibus fufius & separatim folvendæ, ut ex illo in textum faltem digitus intendi poffit. Et ita in univerfum in Philologia juris & Philofophia æquum eft loca legum faltem allegari & colligi, non vero fingula fufe tractari, quod ipfi textui refervandum.

§. 69. Ita omnes *interpretationis fontes breviter, fed dilucide* ut fpero, & *profunde* (claritate enim & altitudine fontes commendantur, magnitudo ex iis vel lacus vel æmnes efficit) aperuimus, iisque, ut fpero, facem præluximus, qui Philofophia levius tincti ad textum aliquem explicandum, ut academiæ mos eft, accedunt. Nam vulgare carmen:

*Præmitto, fcindo, summo, cafumque figuro,
Perlego, do caufas, connoto & obijcio.*

quo in textibus explicandis vulgo utuntur, in noftram methodum refolvitur. *Præmitto* pertinet ad interpretationem textualem totalem §. 63. *Scindo* ad analyfin logicam. §. 67. *Summo* eft fpecies interpretationis fimultaneæ §. 53. *sqq.* *Cafum figuro* ad paraphrafim §. 65. 66. *Perlego* ad analyfin grammaticam, rhetoricam §. 67. *Do caufas & obijcio* ad principalem textus propofitionem; *connoto* ad fe-

GUN-

cundarias ex textu propositiones, utrobique interpretatione reali §. 62. Nunc admoneamus coronidis loco quando quibus ex his fontibus utendum sit. Et arbitror *analysin* logicam, grammaticam, rhetoricam tum demum cum aliquod singulare & observatum dignum occurrit adhibendam; nam specialior omnium *analysis* ad informationem puerorum pertinet, qui vulgaria etiam grammaticæ, logicæ, rhetoricæ præcepta adhuc imbibere debent. Et optandum, ut illi qui Jurisprudentiæ præparantur, etiam grammaticam, logicam, rhetoricam ex libris juris discerent; Theologi ex Bibliis Castellionis, libris ecclesiæ cuiuslibet symbolicis; Medici ex Galeno, Celso, & recentioribus quoque, quia & illorum stylus spernendus non est. De *interpretatione reali* distinguendum, vel enim commentarius scribitur super textum tantum, v. g. *Beust* ad l. admonendi de jurejur. *Del-Rio* ad l. transigere. *Jac. Gotbofredi* ad L. Rhodiam de Jactu. *Richter* ad Auth. Habita. C. ne filius pro Patre; quo casu permixtum est ob inopiam alioqui dicendorum, effundere se in materiam, quæ in textu continetur, eamque absolute & realiter tractare: talem interpretationem quondam dicebant *solemni apparatu* factam; vel commentarius

scribitur super totum librum, quo casu propter multitudinem alioqui dicendorum tantum permiffum est propositiones ex textu elicere, & controversias quæ occasione textus moventur, annotare. Sed ratione propositionum permiffa est tantum probatio per locorum parallelorum adductionem. & defensio per locorum obstantium solutionem. Ratione vero tam propositionum, quam controversiarum licitum est interpreti, tantum remittere lectorem ad autores, qui quæstionem absolute & realiter tractarint: Exceptis controversiis de sensu legis, quæ proprie ad munus interpretis spectant & ab eo accurate sunt pertractandæ. Antinomix solutio fiat ad eam legem, quæ inter pugnantes maxime obscura est, & sedes difficultatis. In altera fiat tantum ad illam remissio.

§. 70. Ita tandem Jurisprudentiæ exegeticæ pelagus emensum sumus; sed videmur nobis ad fretum Gaditanum pervenisse, ubi ex mediterraneo mari in oceanum transitus panditur. *Jurisprudentia enim polemica* ita infinitum diffusa est, ut exhauriri non possit, novi enim quotidie casus emergunt. Interea danda Jurisconsulto opera est, ut cognitas saltem regiones lustret, id est, casus jam ventilatos colligat & decidat; ita cum
ad

ad nova littora tempestate deferetur, id est, in novos casus incidet; ope magnetis, id est, juris naturalis facile se explicabit.

§. 71. Dicemus autem tum de *principiis decidendi*, tum de *collectione decisionum*. *Principia decidendi sunt ratio ex jure natura; & similitudo, ex jure civili certo*. Nam si accurate rem consideremus, omne jus civile magis facti est quam juris: Quia probandum est non ex natura rerum, sed ex historia seu facto. Probandum enim est, legem esse promulgatam, consuetudinem introductam; deinde probandum etiam est, qui legem tulit, eius rei potestatem facto & pacto sibi acquisivisse. Unde patet, legem ex conventionem populi valere. Cumq; certi juris sit, in iis ubi pactum non intercessit, obtinere jus merum; patet in iis casibus, de quibus lex se declaravit, secundum jus naturæ esse judicandum. Quemadmodum in casu cessantium statutorum judicatur secundum jus commune. Si observarent hoc decisionarii, facilius se extricarent; verum illi ad similes potius materias jure civili decisas respiciunt, & ex illis ad has argumentantur, quæ res illis magnam perplexitatem parit; sunt enim plures uni similes et unus ad hanc alius ad aliam similitudinem confugit. Ideo tutiq; arbitror, referre se ad merum immutabileq; jus naturæ. Et perinde mihi videtur,

ac si quis quæ in statutis passim de equorum evictione placuerunt, velit & ad asinos trahere. Ad mulos tamen trahi an possint, dubium est. Et puto non posse: Mulus enim magis est asinus quam equus, quia partus sequitur ventrem, mater autem est asina. Confugiendum tamen nonnunquam ad alias leges civiles *similes*, vel *ex verbis*, vel *mente legislatoris*. *Ex verbis*, quando legislator vel *semelin universum*, vel *in certa materia* declaravit se hoc velle. *Semelin universum*, v. g. in jure Saxonico longa consuetudine dicasteriorum receptum est (qui mos valet pro lege) casus dubios decidendos potius ad similitudinem aliarum legum Saxoniarum, quam juris communis. *In certa materia*, v. g. jure civili cautum est, ut quæ de viris dicuntur, eadem de fœminis intelligantur, nisi singularis lex vel ratio impediatur. *Ex mente legislatoris*, quoties eadem ratio subest, v. g. Jus Saxonicum vetus dicit: *Der Pfaff nehme Gerade*. Quæritur jam an Canonici sumant geradam, qui proprie non possunt dici Pfaffen, quia eos sacramentum Ordinis accipere necesse non est. Et respondendum est: Sumere illos quoque per rationem legis. Quia gerada in compensationem iis data est, qui non sunt capaces suppellectilis castrensis, *des Hergerâtthes*, quales sunt

funt fœminæ & ecclesiasticæ personæ. Canonice enim interdictum bellum esse, inde patet, quia effuso sanguine humano contrahitur irregularitas, qua tollitur præbenda. Cum igitur duo sint principia decidendi: Jus naturæ & lex similis; & a materia una ad aliam valere argumentum, quoties siluit legislator, non aliunde constet, quam ex similitudine rationis, ratio autem legis pendeat ex Politicæ illa parte, quæ dicitur nomothetica; apparet Jurisconsulti in dictionario sedentis duos oculos esse *scientiam juris naturalis*, & *scientiam nomotheticam*. Quemadmodum casus jam tum decisi per *historiam* retroactorum, & *exegesin* legum cognoscuntur; de quibus supra.

§. 71. *Juris naturalis* non minutissima quæque, sed *principia* tantum persequemur. Eaque primum *ex sententia aliorum*, deinde & *nostra*. Alii qui circa jus naturæ philosophati sunt, videntur esse hi potissimum: *Plato, Aristoteles, Epicurus, Cicero*. Et temporibus recentioribus: *Hugo Grotius, Sfortia Pallavicinus, Th. Hobbes, Joh. a Felde, Rob. Scharrok*. *Plato* passim *juris fundamentum* statuit, τὸ κοινὴ συμφέρον, publicam utilitatem. In libris de republica *Thrasymachus* disputat *justum esse*: Potentiori utile. *Aristoteles* & eum eo *Stoici* statuere *juris naturæ*

turæ esse fundamentum: Naturæ convenienter vivere; & quicquid naturæ rerum, id est, statui earum optimo & perfectissimo conveniat, id justum esse. *Epicurus*, statuit juris naturæ esse, quicquid mihi revera utile est, quicquid nempe producit voluptatem animi & tranquillitatem mentis. *Cicero* in libro de officiis & alibi eo imprimis utitur fundamento: Neminem sibi soli natum, partim patriam, partim parentes, partim amicos sibi vindicare.

§. 70. *Recentiores* ita tradunt: *Hugo Grotius*, juris naturæ esse, quicquid convenit cum natura societatis ratione utentium, seu quicquid cum societate compatibile est; sumit igitur quod ab *Hobbio* negatur, hominem esse natura sociale. *Sforzia Pallavicinus* in libro eleganti de bono, post multas disceptationes ita statuit: Justum esse, quicquid naturæ placet. Naturæ autem nomine intelligit: Principium motus & quies in mundo quod necesse est sapiens esse, quia motus tam pulcher ordinatusque est. *Th. Hobbes* in subtilissimis de cive elementis sic procedit: Statum hominum esse vel extra superiorem, vel sub superiore seu in civitate. Illic esse jus merum omnium in omnia seu jus belli; sed cum status belli sit exitiosus, teneri quemlibet sana ratione ducere, ut se disponat ad pacem, seu statum in una civi-

civitate, *quantum in se est*; constituta autem civitate, simpliciter juris esse, *quicquid civitati placuit*, neque aliud ibi naturæ jus obtinere. *Joh. a Felde* in elementis Jurisprudentiæ principia Aristotelis reduxit & expolivit. *Rob. Scharrok* in lib. de officiis secundum jus naturæ ita arbitratur: Summum bonum, *cum Epicuro* esse voluptatem animi: Peccata autem ideo fugienda, quia sunt contra voluptatem animi, esse enim velut verba incorporalia. Unde κερήριον iniustitiæ esse, si quid animo quodammodo repugnantem fiat. Putat igitur Deum sic creasse animum nostrum, ut naturalis quædam inter ipsum & ea quæ peccata dicuntur, sit ἀντιπάθεια.

§. 73. Hos facile inter se conciliabimus, explicata *nostra sententia*. Scilicet *juris naturæ* tres sunt gradus: *Jus strictum, equitas, pietas*. Quorum sequens antecedente perfectior, eumque confirmat, & in casu pugnantia ei derogat. *Jus strictum* seu merum ex terminorum definitione descendit, & est, si recte expendas, nihil aliud quam jus belli & pacis. Nam inter personam & personam tandiu est jus pacis, quamdiu alter non inceptit bellum, seu læsit. Inter personam autem & rem, quia res non est, intelligens, perpetuum est jus belli. Et licet leoni hominem discerpere, & monti hominem ruina opprimere: Contra

homini frenare leonem , perfringere montem. Victoria autem personæ super rem reique captivitas dicitur possessio. Possessio igitur dat personæ jus in rem , jure belli, dummode res sit nullius. Nam si res est alicuius, non magis illam lædere aut auferre licet, quam alterius servos occidere, aut alterius perfugas recipere. Si igitur alterum alter vel in *persona*, vel *rebus* suis læsit, dat ei jus quod habet in rem seu jus belli. Est autem & inter læsionis species deceptio perniciosa, qua damnum datur *menti*, ex qua descendit servandorum promissorum necessitas. Ex quo patet juris naturæ meri unicum præceptum esse: *Neminem lædere*, ne detur ei jus belli. Huc pertinet justitia commutativa, & jus, quod *Grotius* vocat facultatem.

§. 74. *Æquitas* seu æqualitas, ist est, duorum pluriumve ratio vel proportio consistit in harmonia seu congruentia. Et coincidit cum principiis *Aristotelis*, *Grotii* & *Feldeni*: Hæc requirit, ut in eum qui me læsit, non bellum internequinum instituam, sed ad restitutionem; arbitros admitti, quod tibi nolis, alteri non faciendum; item ut puniatur non tam imprudentia, quam dolus & malitia; item ut infirmentur contractus subtiles, & circumventis subveniatur. De cætero jus strictum observari ipsa æquitas jubet.

jubet. Huc pertinent *Hobbii* dispositiones ad pacem. Sed æquitas dat solum jus laxè dictum, seu *Grotii* stylo aptitudinem uni; alteri vero obligationem plenam, v. g. Æquum est, ut qui dolosis subtilitatibus se a meo debito liberavit, mihi nihilominus teneatur, sed mihi non datur in eum actio persequendi; actio enim vel exceptio, vel quæcunque postulatio ex jure mero descendit (nisi aliquid Lex addat) ille tamen est obligatus ut mihi det. Hinc illud præceptum: *Suum cuique tribuere*. Sed lex aut superior dat æquitati exitum, & ex ea nonnunquam actionem vel exceptionem tribuit

§. 75. Tertium juris principium est voluntas Superioris. Et huc quæ *Trasymachus* apud *Platonem* supra dicebat: Justum esse potentiori utile. Superior autem est vel natura, Deus: Eiusque voluntas iterum est vel naturalis, hinc *pietas*, vel lex, hinc jus divinum positivum; vel superior est pacto, ut homo hinc jus civile. Pietas igitur tertius est gradus juris naturæ, tribuitque cæteris perfectionem & effectum. Nam Deus, quia omniscius & sapiens est, jus merum & æquitatem confirmat; quia omnipotens, exequitur. Hinc coincidit utilitas generis humani, imo decor & harmonia mundi, cum voluntate divina. Ex hoc principio jam ne bestiis quidem & creaturis abuti licet. Huc redu-

cuntur meditationes *Sforzie Pallavicini*. Ex hoc fundamento, ne se ipso quidem abuti licet, quia nos ipsimet sumus Dei, cui omnipotentia tribuit jus in omnia. Hinc illud præceptum: *Honeste vivere*. Cumque jus strictum & æquitas careat vinculo physico; Deus accedens efficit, ut quicquid publice, id est, generi humano & mundo utile est, idem fiat etiam utile singulis; atque ita omne honestum sit utile, & omne turpe damnosum. Quia Deum justis præmia, iniustis pœnas destinasse, ex eius sapientia constat: Et quæ destinavit, perfecturum, omnipotentia ratio evincit. Existencia igitur Entis alicuius sapientissimi & potentissimi, seu Dei, est juris naturæ fundamentum ultimum; quæ a nobis mathematica certitudine demonstrata, cum prodibit in publicum, disiectura est penitus nebulas ab atheis veritati offusas.

§. 76. Alter Jurisconsulti in casibus decidendis oculus est *nomothesia*, cuius principium utilitas reipublicæ, quæ ita est ad rempublicam, uti pietas ad mundum & rempublicam universalem. De nomothesia præclare disseruere *Hopperus* in *Seduardo*, *Conringius* tum in præfatione *Hopperi*, tum in civili prudentia & propolitico. Consistit autem salus populi, suprema reipublicæ lex,

lex, in bono ipsorum civium tanquam materiæ, & conservacione regiminis tanquam formæ. Nam & *Lipsius* duo ait inspicienda; naturam populi & naturam regni; quod commendat *Bœclerus* in diss. de politica Lipsiana. Bonum regiminis consistit in jure publico, & tali cæterarum quoque legum formatione, ut mutatio præcaveatur. Bonum civium consistit in εὐδαιμονία & αὐταρξεία, seu bonis animi & fortunæ: Quamquam egestas homines non solum ridiculos, ut ait poëta, sed & improbos facit. Ad εὐδαιμονίαν, seu virtutem pertinent omnes ordinationes politicæ, in primis quibus educatio & conversatio, tanquam principia malorum & bonorum morum formantur; item præmia virtutibus, pœnæ vitiis. Ad αὐταρξείαν pertinent leges de commerciis, manufacturis, sumptuariæ, &c. Ad utramque simul pertinent leges, quæ jus privatum & Judicia formant; nam si cuilibet jus suum tribuitur, evitantur peccata retinentium, & paupertas amittentium. Danda autem opera non solum, ut cuilibet jus suum tribuatur, sed & cito. Quo pertinent *ordinationes processus*. In his omnibus præclaræ sunt meditationes *Orav. Pisani* in *Lycurgo*, qui docuit, quomodo formata conversatione & educatione in ipsa radice possunt evelli scelerata; & quomodo, si omnia coram magistratu

autoritate publica gerantur consignentur-
que libris publicis, ut Venetiis in Banco, pos-
sint evitari Processus. Sed huc perfectionis
non veniemus; det tamen Jurisconsultus
operam, ut ad eam, quantum potest, accedat.

§. 77. Hactenus diximus de principiis
decidendi. Dicamus nunc de *collectione de-
cisionum* seu controversiarum: Ubi facili-
or dictu est, quam in exegetica, sed difficili-
or factu. Nam non tam multa puncta sunt,
nec tam multi conficiendi libri, sed quo pau-
ciores, tanto grandiores. Collectio contro-
versiarum est vel *brevis*, vel *diffusa*. Colle-
ctio *brevis*, videamus *quomodo fieri debeat*,
& *quomodo facta sit*. Fieri debet libro, qui
vocari potest *breviarium controversiarum*;
quale est in theologicis manuale *Becani*, aut
breviarium Hülsemanni. *Breviarii Juridici*
videamus *materiam & formam*. *Materia*
consistit in quæstionibus 1) *dubis*, ita exclu-
ditur pars didactica, ea nempe quæ legibus
expresse decisa sunt; 2) *juridicis*, ita exclu-
duntur philologicæ, philosophicæ; 3) *hodi-
ernis*, ita excluduntur abrogatæ; 4) rario-
res quoque *Pandectis* infra explicandis re-
servantur. Ponendæ enim hic sunt *illustri-
ores*, dissensionibus nobilitatæ.

§. 78. *Forma* consistit in *ordine & modo
tractandi*. *Ordo* sit idem, qui *Elementorum*

§. 7. seqq. usque ad §. 26. & Institutionum §. 54. *Modus tractandi* consistit in *rationibus dubitandi & decidendi*. Utrobique allegentur tantum loca Elementorum & legum, quæ vel obstare, vel pro nobis esse videantur. Elementa enim ita comparata esse debent more mathematico, ut ex iis omnes quæstiones possint decidi. Et quemadmodum *Isaacus Barrovius* in sua *Euclidis* editione Cantabrigiensi, certis signis brachygraphicis utitur: Ita h. l. si argumentum ex textu Elementorum vel legum sit a simili, contrario, causa, effectu, genere, toto, parte, alioque loco topico, pro quolibet sit certum signum; ita qui textum evolvat, & signum intuebitur, vim argumenti facile perspiciet, eoque ipso ingenium exercebit, nec quicquam brevitati ei officiet: Sed hæc aliquando exemplo magis & factis, confecto tali Breviario, quam nunc verbis ostendemus. v. g. pro loco a contrario esto signum \backslash (a simili \cdot). a causa O — ab effectu — O . a genere \frown . a specie \smile . a toto \sqsupset a parte \sqsubset . Et quoties duæ leges vel duo loca Elementorum coniuncta demum vim concludendi ostendunt, ibi potest adhiberi signum, † v. g. l. 20. D. V. O. † l. 10. D. de Leg. Ex autoribus vero citentur ii tantum, qui quæstionem præclare tractarunt, & argumenta pi^o &

& contra plurima firmissimaque collegerunt ; item, qui plurimos alios citant.

§. 79. Diximus, quomodo *Collectio Controversiarum* brevis fieri debeat ; videamus, *quomodo facta sit*. Et sane habemus multorum libros exercitationum, controversiarum, decisionum, resolutionum, questionum, disputationum ; sed qui scopo nostro accommodati sint penitus, si verum amamus, nullum. Nam si quæstiones philologicas v. g. de origine & usu vocabulorum ; historicas v. g. de titulis Imperatoris Justiniani, de legum autoribus, tempore, &c. ; philosophicas de definitionum, divisionum, methodi rectitudine, physicas & ad factam pertinentes, v. g. de partu octimestri, de notis virginitatis, de purgationibus vulgaribus ; item vetustate abolitas, quid Justiniani, Theodosii, Constantini ævo in usu fuerit, demas : sæpe dimidius liber & ultra, simul auferetur. Quid autem opus, tantopere his rebus occupari, quæ substantiam juris non ingrediuntur ; aut quid opus, tantopere abolita jura curare, nisi veremur fortasse, ne aliquando revoluto anno Platonico, sub Arcadio, Honorio & Justiniano, iudices, assessores, antecessores & advocati fiamus ? Quos igitur potissimum commendem, non invenio : eligant, ut cuique placet,

cet, *Forsterum, Sutholt, Ludwellum, Treutlerum*, curis *Bachovii & Hunnii* nobilitatum, resolutiones ipsius *Hunnii, Hackelmanni* quæstiones illustres ad allegandos inprimis autores accommodatas. Nihil de *Arumæo, Fomanno, Locamero*, cæterisque dicam, continua exscriptione eandem ferram reciprocantibus. Ut taceam. esse autores plerosque mixtos, ut præcepta, exegesis, historiam controversiasque coniungant, in quibus Cl. *Struvii* syntagma commendatur. Inprimis vero Cl. viri *Joh. Strauchii* Proto-Syndici h. t. Brunsvicensis dissertationes placent, quibus ille, deserta methodo Justiniana, naturalem secutus est, & elementa a controversiis typorum forma separavit. Hunc ego cum *Ludwello* ac *Treutlero* maxime suaverim. Nec contemnendus est *Schnobelius* velut *Treutleri* epitomator.

§. 81. *Collectionem Controversiarum* brevem excipit *diffusa & plena*. Eaque iterum, tum *qualis facta est*, tum *qualis fieri debet*. *Qualis facta est*, nimis manifestum est. Huc enim pertinent grandes libri decisionum ex variis dīcasteriis, rōtis. Parliamentis, v. g. rotæ Romanæ, Genuensis, senatus Pedemontani, Tholosani, *Sandæ Frisicæ, Guil. Grotii Belgicæ, Molinæi* consuetudines Parisienses, *Royz* decisiones Lithuanicæ, *Fabré*

Sabaudicæ, *Gailii*, *Mynfingeri*, *Gylmanni* Camerales, *Schepliz* consuetudines Marchicæ, decisiones Facultatis juridicæ Lipsiensis in *Sigism. Finckelthufii* observationibus, & *Scabinatus Lipsiensis* in *magni Carpzovii* variis. Jenensium responsa collegit *Richterius*: Huc aliarum Facultatum academicarum consilia, Tubingensium, Ingolstadiensium, Marpurgensium, Altorphinorum. Et consilia privatorum: *Pauli a Castro*, *M. Ant. Natta*, *Coleri*, *Klockii*, *Wesembecii* junioris, *Mundii*, & quis omnes fando comprehendat? Sed verum est iudicium *Hug. Grotii*, præf. lib. de jur. bell. ac pac. Autores consiliorum magis ad gratiam consulentium, quam æqui bonique naturam responsa sua accommodasse. Prætereo jam multos alios per omne jus diffusos, ut opera *Prosperi Farinacii*, *Menochii* arbitrarias iudicum quaestiones, & variorum: Communes opiniones, ut *Villalobii*, *Vivii*, eorumque ex quibus suum jus controversum contraxit *Nic. Vigelius*, unus omnium maxime adhibendus; nec spernendus *Petr. Greg. Tholosanus* in syntagm. jur. univ.

§. 82. In his autoribus *laudabile* est, quod novos emergentes casus perpetuæ memoriæ consignant, orbemque iudicum continua auctione locupletant, quod non faciunt

au-

autores exercitationum & commentariorum, semper vetera ruminantes; quapropter & Practico atque in rerum usu versanti, hi parcius legendi, illi diligentissime per-
volutandi sunt. Sed *desidero* ratione *materie*, quod immiscent etiam casus pervulgatos atque aliis dudum decisos, item casus per se manifestos, & ex generalium, quæ certi juris sunt, subsumptione mera determinabiles. Deceret potius, ad alios autores tantum supplementa addi, ne inutilibus repetitionibus orbis oneretur; aut, si quid ab iis dissentias, vel novam aliquam rationem objectionemque habeas, id quoque admoneri; non omnia denuo exscribi, sumtusque typographis & lectoribus sine necessitate confari. *Ratione forme*, ordinem illis optarem, qui vel nullus esse solet, vel non naturalis. Nec nimis fuscè una quæstio tractanda est, ut faciunt autores consiliorum, qui ut tanto grandiore & pretiosiore, si diis placet, laborem suum reddant, in omnibus propositionibus obiter occurrentibus tamdiu distinentur, quam in quæstione principali. Unde fit, ut in vulgatissimis certissimisque axiomatibus, textibus & autoritate doctorum stipandis desudent, propositionem vero principalem & maxime controversam sæpe sine ulla probatione relinquunt, aut

jeiunis frigidisque tantum ratiunculis topicis, non accuratis demonstrationibus muniunt. Quod jam olim admonuere *Conr. Summenhart* in lib. de contract & *Thominguus* Facultatis juridicæ Lipsiensis quondam Decanus ordinarius, in sua oratione de studio juris. Utinam imitarentur illos, quos toties citant & crepant, Jurisconsultos veteres, qui paucissimis sæpe lineis magnam argumentorum vim prefferunt. Ego non dubito, responso aliquo Ulpiani vel Scævolaë vix paginam occupante, nostros illos bonos decisionarios supra 10. plagulas impleturos. Ab hoc tamen vulgi grege seiunxit se *Anton. Faber* in codice Sabaudico, egregieque nostris hominibus præluxit facem, quomodo solide simul breviterque disputari possit. Laudabilis quoque & ad veterum Jurisconsultorum dicendi rationem compositas mos est, quo Facultates Scabinatusque Saxonici, Lipsiæ imprimis, in suis consiliis Germanicis, (vocant *Informat. Urtheil*.) rationes utrinque summa brevitate & nervositate ventilant.

§. 83. Huc pertinent & tractatus variorum de variis materiis: hisque vel juris, v. g. de fideicommissis *M. Ant. Peregrinus*, de mutuo *Salmasius*, de pignoribus *Negusantius*, de pactis *Alexander ab Exea*, de matrimonio

monio *Th. Sanchez*; vel de terminis facti sed ad jus applicatis, ut de surdis, mutis *Michalorius*, de foeminis *Carpzovius*, de molen-
dinis *Hering*, &c. Interdum non certum aliquem titulum, sed aliquid a variis materiis tam juris quam facti abstractis tractant: Uti *Corsetus* de geminatione, *Joh. Bapt. Costa* de retrotractione; ut innumeras id genus disputationes taceam, quales collectae sunt in *tomos disputationum Basileensium*. Tractatus veteres omnes fere collecti sunt in *tractatum tractatum*, vastum opus aliquoties editum. Additus est plenus admodum & diligens index, totum unus volumen absolvens. Sed desidero nimias repetitiones, dum non nucleus autorum insertus est, sed integri. Cum tamen saepissime inclusi sint plures autores de eadem materia, quorum unus pleraque cum altero eadem habet. Recordor, me in tractatu tractatum aliquando legisse duos de ludis tractatus, unum *Paridis de Puteo*, alterius nomen non succurrit: Horum unus alterum ad verbum exscripserat. Ita fit, ut in certis materiis nimis dives sit opus, in aliis vero pauperrimum. Quare imposuit *Drexelio*, qui ei persuasit, ut ipse narrat in *Aurifodina*, hoc opus in jure, aliorum librorum omnium instar esse. Operae pretium esset, si re-

formarentur hi tractatus tractatum, omittentur aliena, contraherentur varii auctores de iisdem materiis in unum; & adderetur nucleus ex plurimis tractatibus, de variis materiis interim, hoc inprimis seculo, editis. Id olim potuisset facile fieri, eadem opera, qua index cum summariis contextus est, nunc quoque index ad eam rem multum adjumenti præstare potest. Sunt speciales tractatus tractatum, v. g. tractatus de pactis uno volumine editi sunt, item de testamentis, &c. Tractatui tractatum juridicorum apud Theologos quodammodo respondent *Biblia critica Anglicana*, in quibus variorum selecti tractatus theologici, ad loca Scripturæ sunt collecti. Est & aliud opus iuridicum, tractatui tractatum non absimile, quod vocatur: *Repetentes*. Angli, ut audio, moliuntur in Philosophia curiosa simile aliquid, quod inscribent *Bibliothecam philosophicam*, in quam variorum scripta philosophica, physica, mechanica, mathematica, curiosa, selectis contemplationibus & experimentis plena compingent. Sed ut ad tractatus iuridicos redeam, confectis illis Pandectis iuris, de quibus mox, poterimus tractatibus facile carere; præsertim cum in iis sæpissimè vix dimidia pars ab ipsam materiam

per-

pertineat. Legat mihi aliquis ex. gr. *Th. Sagittarii* de Comitibus Palatinis tractatum, mirabor, si decimam partem de proposita materia agere dicet.

§. 48. Diximus de *collectione controversiarum diffusa*, qualis facta est; dicamus, *qualis fieri debeat*. Ubi iterum videamus tum de præparatoriis, nempe *repertoriis*; tum de syntagmate ipso, quod dicemus *Pandectas Juris*. *Repertoria ab aliis varia confecta sunt: quid nobis videatur*, subiciemus. *Aliorum conatus* quod attinet, extat *Brederodii* repertorium juris civilis, tanquam index legum Justinianearum, quem utilissimum sane ad usum quotidianum, miror non recudi. Ex doctorum placitis collectum est repertorium *Bertachini*, & conclusiones *Cardinalis Tuschii*. Huc pertinent lexica, ut *Speideli* thesaurus, *Reigeri* loci communes, *Brunori a Sole* cum additionibus *Jac. Schultes*. Huc pertinet bibliotheca juris, extruenda magis de novo, quam ab ullo pro dignitate fundata. Nam quod olim *Nevisanus* & *Freymonius* tentarunt, exiguum admodum & mancum est. *Bolduani* & *Draudii* bibliothecæ juridicæ (illius separata, hujus in bibliothecam classicam inserta) sunt ex catalogis librorum confectæ, ubi multi recensentur libri, neque editi, neque

unquam edendi, ova nunquam posita, unge-
 legte Eyer, ut ille dicebat. Deinde, cum li-
 bros ipsi non aspicerent, sed tantum titulos
 in catalogis, effectum est, ut sæpe quid in li-
 bro tractaretur, non assequerentur; sunt
 enim tituli librorum haud raro nimis ma-
 gnifici multumque a materia abludentes. E-
 rant præterea uterque Jurisprudentiæ im-
 periti, unde etsi liber revera extaret, & titu-
 lus libro corresponderet, ignorabant ta-
 men, sub quem titulum in sua bibliotheca
 referrent. Unde tutissime se facturos cre-
 diderunt, si referrent sub titulum ab autore
 præscriptum, sed revera ineptissime ege-
 runt, quia tituli autorum libris præfixi, ut
 plurimum sunt oratorii magis & pomposi,
 quam technici & accurati. Optandum
 igitur esset, ut bibliotheca *Draudii* classica
 non continuaretur solum (pervenit enim
 ad annum 1625.) sed & reformaretur. Con-
 tinuationem eius molitus est Meisnerus,
 Torgaviæ Rector, sed reformationem addi-
 disse non puto; mortuus opus interruptum
 reliquit. Bibliothecam practicam promisit
Jac. Gothofredus, in sui manualis partem
 practicam adhuc edendam inserturus, sed
 nihil aliud, quam promisit. Miror vero,
 nullum Jurisconsultorum præstitisse, quod
 in scriptoribus medicis *Joh. Antonides van*
 der

der Linden, & in bibliotheca theologica *Gieb. Voëtius*. Promisit tale aliquid *Paul. Busius* in præfatione commentarii sui ad Pandectas, sed nec ille fidem suam liberavit. Interea aliquid huc faciunt vitæ Jurisconsultorum Germanorum *Melch. Adami*. Et hæc de *bibliothecis juris*. Quibus affines sunt *sedes materiarum*. Solebant enim Jurisconsulti sequioris ævi ad certas leges materiam aliquam plene & solenni apparatu tractare; indicem igitur talium habere, operæ pretium est, ut quærendi labor absit. Talis index, sed nimis brevis insertus est Institutionibus *Julii Crispini*, plenior ordine alphabetico in *Cl. Woldenbergii* manipulis. Deceret, similem indicem apud Philosophos condi, ut hæc obiter dicam, ut constet, ad quæ loca *Aristotelis, Magistri, & Thomæ*, quæ quæstiones a commentatoribus ex professo tractentur. Respondent proportionem *loca classica* Theologorum. Hæc possent in allegando singulari aliquo charactere vel nota ad differentiam, tam apud Theologos quam Jurisconsultos designari.

§. 85. De repertoriis vidimus aliorum conatus. Dicamus, quid nobis videatur *de locis communibus juris instituendis*. De quorum videamus *causa efficiente, modo causandi, materia, forma, sine* seu usu vel effe-

Etu. Differunt alioqui de locis communi-
 bus præclare *Bartholomæus Keckermannus*,
 sed maxime in ordine ad Politicam. *Causa*
efficiens esse debet societas aliqua ex multis
 correspondentibus conflata, neque enim
 unius hominis opus est. Quemadmodum
 igitur in Italia conspirant academiæ, seu
 collegia eruditorum, de quibus vide *Sachsi-*
um in præfatione ampelographiæ, & *Be-*
soldum in diss. de universitatibus, corpori-
 bus, academiis: in Gallia celebre est colle-
 gium illud nobile aliquantisper silens, nunc
 redivivum, *de l'esprit*: in Anglia collegi-
 um Londinense Medicorum, & nobilis illa
 Societas Britannica cui primarii quique to-
 tius regni eruditissimi que viri interfunt, ex
 qua nuperrime prodiit *R. Hooke microgra-*
phia seu de rebus non nudo, sed armato per
 microscopium visu spectabilibus: in Ger-
 mania collegium Medicorum naturæ curi-
 osorum; nomine, *Curioso* illi Gallico, cujus
 meditationes in Germanicum nuper versæ,
 consonans: Ita decebat & ICTos per Ger-
 maniam, præsertim qui in academiis otio
 fruuntur, ad rem tam præclaram, qualis est
 index juris universalis, seu loci communes
 juris, conspirare. Neque enim facile cre-
 ditu est, quantum coniunctæ vires possint.
 Hinc Romano-Catholicis præclara edendi,
 ma-

magna commoditas est, in libro enim, qui unius hominis nomine prodit, sæpe laborant tota monasteria. Ita *Dav. Doringius* bibliothecam juris universalem laudabili magis voluntate quam facto molitus, variorum manibus usus est, sed ultra literam A non pervenit in suo alphabeto.

§. 86. *Modus causandi* in eo consistit, qua ratione labor inter eos distribuendus sit. Quidam statuere materias aliis alias assignandas, unum debere omnia colligere, quæ ad tutelam & curam, alium, quæ ad hæreditates ab intestato, alium, quæ ad substitutiones pertinent &c. Nam ita & olim moris fuisse in Italia, ut quidam doctor in certa aliqua materia excelleret, in aliis esset plane infans: quemadmodum de quodam narrant, qui omnes pervenerit substitutionum difficultates, in cæteris hæserit. Et decere hodie quoque, ut in academiis Professores non ratione librorum juris, sed ratione materiarum distribuerentur: alius haberet materiam successionum, alius juris inter vivos; alius criminalia, feudalìa, ecclesiastica quasi semi-publica; alius Processum; alius denique Institutiones seu synopsis omnium. Ego, quod ad rationem distribuendi Professiones, non reprehendo, nam & Medici sic distribuere: Sed in locis communi-
bus

bus colligendis obstare iudico, quod ita singulis collectoribus pervolutandi sint omnes libri. Decet igitur potius, non materias, sed libros in eos distribui; hac ratione, ut aliis assignentur autores veteres Bartolus, Jason, Alexander; aliis recentiores: Aliis theorici, aliis practici; aliis Germani, aliis Itali; aliis consilia, aliis dictionum decisiones; aliis tractatus, aliis commentarii. Adde, quæ suavit *Janus Cæcilius Frey* in via ad scientias & artes.

§. 87. *Materia*, seu obiectum sunt autores, & quæ ex iis excerpuntur. Autores adhibeantur ante omnia ii, qui alios solent citare, & allegationibus paginas complere; ex iis allegationes transcribantur, vel saltem ad eos fiat remissio. Deinde fiat gradus ad eos, qui libros miscellaneos scribunt, v. g. observationes *Cujacii*, *Salmasii* ad jus Romanum & Atticum, *Hottomanni* quæst. illustr. emendationes *Anton. Augustini*, &c. Quod enim in his boni reconditum est, non facile apud eos quæritur. Deinde promoveatur pes ad scriptores tractatistas: Et ex iis annotetur sub titulum quidem materiæ, de qua agunt, nihil aliud, quam nomen auctoris, qui de hac materia scripserit; de cætero nihil excerpatur ad illam materiam pertinens, sed ea potius, quæ aliena interse-

run-

runtur. Similiter ex commentatoribus nihil aliud excerpatur, quam sicubi aliquid ad textum annotant, quod ad eum non pertinet. De cætero annotetur ad *leges numeratas*, (de quibus sup. §. 62.) quis de eo textu in specie scripserit. Nam si ad totum librum scripserit, ad totius quoque libri frontispicium hoc annotetur.

§. 88. *Forma* excerpendi est, ut perlegatur primum autoris index (vel summaria); qui si diligens est, excerpatur ipse, & perlegi liber cursorie tantum deinde potest. Annotentur autoris non libri & capita, hoc enim nimium, sed paginæ; dummodo prænotes, qua editione sis usus. Et potest deinde & alius facile obiter supputare in sua editione. In titulis autem maxima diligentia est adhibenda, ut accurate assignentur; sed bene fieri poterit ex *Elementis*, ubi in partitionibus termini juris enarrantur. Ad datur *Bern. Lavinheta*, monachus ordinis Minorum, in Com. ad artem magnam *Lullii*, ubi terminos juridicos non inepte recenset: Ut tamen titulos assignari denuo necesse non sit, commodissimum est, Dictionarium charta pura distingui, & cuilibet voci in latere annotanda adscribi. Porro quoties autor de materia tota agit, annotetur locus ad vocem simpliciter, v. g. de dominio. Sin de certo

certo aliquo subtitulo, ad illum annotetur, v. g. de modis acquirendi dominiū seu causis. Vel denique de certa in aliquo subtitulo quæstione, v. g. sitne donatio modus acquirendi dominiū. Et cum formantur tales quæstiones, ut plurimum duobus locis fieri debet annotatio, v. g. ista proxima annotari debet ad dominiū causam, & ad donationis effectum. Ideo ex uno loco ad alium fiat remissio, ne idem bis annotari debeat. Quæstioni addatur signum A. vel N. vel D. ut sciamus, num autor affirmet, neget, an dubitet: Item signum, unde sciamus, tractetne fusc, accurate, &c. quod & adinonet *Drexelius*, in aurifodina.

§. 89. *Vsus, finis & effectus* locorum communium hic esto: Ubi quilibet pensum absoluerit, fiat deinde collectio in unum; sed ita, ut jam fiant tot libri, quot personæ in conficiendis ipsis *Pandectis* adhibebuntur, & quot distributiones. Cum enim *Pandectarum* confectio fieri debeat secundum materiarum distributionem, sit v. g. uni assignata materia institutionum, alii legatorum, alii codicillorum; ita in unum librum conscribantur collectanea de legatis, in alium de codicillis, &c. & cuiilibet suum detur, ut evolutis autoribus ex iis nucleum conficiat in *Pandectas* referendum.

§. 90. Syntagma ipsum juris universi, seu *Pandectæ* fiant, ut dixi, ex locis communibus, eodem ordine, quo *Elementa*, *Institutiones*, *Breviarium*. Ponantur propositiones, quantum fieri potest, universales, & controversiæ casusque tantum ii, qui sunt dubii. Addantur rationes demonstrativæ ex elementis, & sicubi difficilis obiectio est, illa solvatur, leves omittantur. Si casus in legibus decisus est, non allegetur alius autor, nisi ille rationem aliquam egregiam decisionis afferat, aut obiecta diluat. De cætero in qualibet quæstione vel casu annotetur unus tantum autor, qui primus eum attulit ac determinavit; addantur illi tantum, qui novas quasdam rationes de suo attulerunt, aut solverunt. Et allegata quidem addantur margini. Nec erit incommodum, si in uno libro *Elementa*, *Breviarium*, *Pandectæ* imprimantur, sed diversis typis. Talem *pandectarum* librura certus sum, supra duo volumina in folio non impleturum; quia in nulla disciplina & Facultate plus librorum, minus rerum est quam in *Jurisprudentia*, & cumulantur repetitiones in infinitum. Perfectis jam *Pandectis* fastigium impositum erit *Jurisprudentiæ*. Iamq; silere cogentur loquacissimi illi exscriptores & confarcinatores tractatistæ, quia index harum ff.

in-

instar omnium tractatum erit. Ii tantum audebunt aliquid in jure scribere, qui novum aliquem dubium casum observarunt. Nam theorica ad Jurisprudentiam exegeticam & historicam pertinentia proprie ad jus non spectant, ideo nec Pandectis inferenda. Quicumque autem aliquid in jure confectis Pandectis scribet, non repetet quæ in Pandectis continentur, sed supplementa tantum novasque observationes emittet. Hæc, quæ de conficiendis locis communibus & Pandectis diximus, ridebunt illi, qui ignorant, quid diligentia & ordo possint. Ego vero certus sum, 30. homines opus hoc, quantumcunque est, triennio absolvere posse. Sed, quod recte in alio argumento suavit *Janus Cæcilius Frey*, incipiat ab autoribus vetustissimis ordine temporum, ut haberi semper ac consecrari memoriæ primus inventor possit. Nisi vero quamprimum suscipitur negotium, vereor, ne, succrescente quotidie nova segete, ita oneretur denique, suffoceturque inutili librorum mole Jurisprudentia; ut facilior nunc labor, omnem tandem humanam diligentiam vincat.

§. 91. Delineavimus *ideam Jurisprudentiæ perfectæ*, absolvimusque, quod difficillimum erat, magnitudinem rei vel votis assequi. Sequitur, ut *viam grassandi ad ejus adyta*

adyta designemus. Illic diximus, quæ doctori; hic, quæ discipulo necessaria sint, dicemus. Illic explicata sunt, quæ ad perfectissimum ICtum, in dicasterio aliquo operæ pretium facturum, requiruntur; hic enarrabimus, quæ ad ponendum tyrocinium & prima boni advocati rudimenta pertinent. Quemadmodum & in parte generali didactica primo in idea de ipsis subjectis, causis, objectis seu speciebus habitus usque ad §. 41. in reliquis 4. paragraphis tanto brevius de ipsa discendi ratione usque ad finem sumus meditati: Ita hoc loco imperfectius, methodum nempe discendi docendique, prout cujusque intentio est, vel ad summa contendendi vel in secundis tertiisque consistendi, restat sub finem explicemus. Toties autem aliquis sibi ipsi præceptor esse potest, quoties non admonebimus præceptore indigere, adhibito tamen manu ductore & illa jucundius faciliusque discet. Cæterum *tria* erunt *Curricula* huius viæ: unum *elementare*, alterum *exegeticum*, tertium *polemicum*.

§. 93. Notandum hic, cum certum tempus assignabimus, 1) non exacte sed circiter definiiri; 2) hoc esse pro mediocribus ingeniis, neque enim tardos subsistere, neque celeres prævenire veto; 3) non debere aliquem esse assiduum &

accubuum. Satis erit & plus satis, si quotidie horæ juri impendantur ad summum *sex*. Cujus duæ horæ cum præceptore, si quis est; duæ ruminatiōni; reliquæ duæ lectiōni volitanti maxime historiciæ impendantur. Lectiō autem *historica*, de qua in posterum non amplius dicemus, instituat̄ hoc modo: Historia universalis studiose cognoscenda est: deinde historia nostrorum temporum, & hæc tempore curriculi elementaris, in primis historia religionis hodierna §. 35. 41. & dogmatum §. 37. Imperii, status rerum publicarum per orbem hoc tempore. §. 40. Quando vero gradus fiet ad compendium librorum authenticorum, seu tempore curriculi exegetici, legatur diligentius historia Romana. §. 31. 32. 33. 34. Denique cum ad breviarium controversiarum, seu curriculum polemicum peruentum erit, legatur historia iuris interna seu leges variarum rerum publicarum §. 29. historia ecclesiastica regiminis §. 38. historia rerum Germanicarum & mediæ ævi §. 39. Ita singula singulis accurate correspondebunt.

§. 94. Nunc age, ad ipsa curricula studii juris progrediamur. *Curriculum elementare* continet *historiam iuris rudem, terminos usitatiores, & præcepta elementaria*. Diximusque supra §. 69. optandum, ut pueri, qui

qui Iurisprudentiæ destinantur, prima Latinitatis rudimenta discant ex libris iudicis, v. g. Institutionibus Justinianeis, tit. de origine juris, verborum significatione, & regulis juris. Sed cum hoc vulgo non fiat, de ordinariis saltem dicamus. Diximus enim *parte generali* §. 42. ab anno 12mo usque ad 18vum primario exercendos in ea professione, ad quam destinantur. Vt autem reliqua studia ibi enumerata ne omittantur, studio iuris ut §. 93. dixi, non dabuntur horæ quotidie plures quam quatuor. Vnde non omnia hæc tria curriculi elementaris membra coniungenda, sed ita separanda sunt, ut *historia juris rudis* ante omnia cognoscatur, ab urbe Roma condita ad nostra tempora usque deducta, exemplo tituli de origine juris. Poterit hæc in tres plagulas contrahi, & ita accurate pernosci duabus septimanis. Interea in defectum alterius legatur *Jac. Gothofredi & Guil. Forsteri historia*; sed deest illis historia juris recentis. Sic cognoscet nomina, tempora, autores & differentias librorum authenticorum. Libros autem authenticos voco, ut semel in universum moneam, non tantum leges veteres, sed & recentes, ut recessus Imperii, corpus Saxonicum, & cujusque reipublicæ statuta vel reformationes. I 2 §. 94.

§. 95. Historiam sequuntur *termini usitatiores*: et incredibile est, quantum in qualibet disciplina valeat terminorum cognitio, quos Mathematici non immerito præmittunt. Hi quomodo dispositi esse debeant; per *partitiones*, diximus §. 7. & 22. In defectum vero *libelli* sic, ut optamus, confecti, adhibeatur *compendium jurisprudentia Vulteji*, in Belgio forma 12. editum; sed desunt hic quoque termini juris Germanici medii & recentioris. Hic præceptore opus est, qui ad meliorem definitionis intellectionem *casum* aliquem, eumque maxime notabilem ridiculumve, ex historiis veris data occasione confingat, v. g. ad exemplum *testamenti inter liberos*, introducat regem Philippum inter filium Demetrium & Persea controversias testamento componentem; & similiter de cæteris. Nam notæ, quo sensibiliores sunt & notabiliores, hoc plus valent ad memoriam per §. 14. & 23. *part. general.* Nec incommode *termini* inter discipulos a præceptore sic distribuentur, ut unus hujus, alius alterius termini historias memoriter recitare possit. §. 13. *part. general.* & quia interrogando excitatur iudicium, (*v. præfat. ubi de exemplo Socratis*, unde *Junstonus* in *idea Hygieines* collegia interrogatoria commendat) jubeantur ipsi, casus applicare ad terminos & contra. Detur & opera, ut pro pluribus terminis fiat unus casus, ut tanto plus connexio memoriam juvet. His poterunt impendi menses duo cum dimidio.

§. 96. Post terminos sequantur *præcepta elementaria*;

laris: ea, cum omittenda sint, quæ ex terminis ipsis manifesta sunt, & cuilibet rustico patent, si terminos intelligeret; remanebunt pauca fere, in solennitatibus tantum consistentia. Omittendum præterea est *Jus vetus & abrogatum* (ut diximus supra §. 23.) Cuius rei ratio reddenda est hoc loco; Erunt enim fortasse nonnulli, qui vulgari modo a *Iustinianeis institutionibus* incipiendum, deinde ad *digesta codicemque* progrediendum putabunt. Quorum mihi nunquam placuit ratio. Sic enim 1) orientur inutiles repetitiones: 2) singuli hi libri juris veteris proprium ordinem habent, hinc confusio discipulorum: 3) sæpe ille ordo est ineptissimus: 4) illi libri continent multa ab usu remota; nemo autem, alicui *Latinam linguam* traditurus, incipit a fragmentis obsoletis *Ennii & Pacuvii*; tametsi tempore priora *Cicerone* fuerint, & eorum, qui cum iudicio usum a non usu separare possint, stylum juvent. Imo volunt præclari quidam docendi magistri, in Latinitate instillanda a recentioribus incipiendum, quorum & phrasæ & res nostro ævo commodiores. Frustra respondent, leges veteres originem hodiernarum esse, quæ ex illis fluxerint; nam & obsoleta Latinitas *Cicéroniana* origo est. In discendo autem non semper natura rerum, sed *commoditas spectanda est*. Originem iudicio confirmato deinde facile discant. 5) illi libri ob multa vetustatis vestigia statumque reipublicæ a nostro abhorrentem sunt difficiliore; hinc 6) confusio si Jurisprudentiæ exegeticæ & didacticæ, & 7) tiro præter rerum difficultatem etiam verborum obscu-

ritate oneratur: 8) imo inferuntur juventuti falsæ opiniones de republica hodierna & regimine Romani Imperii, ut eundem cum veteri esse arbitrentur statum, nempe monarchicum; in quem errorem lectio juris veteris, & hodierni ignoratio plurimos ICtos duxit, quod non male conqueritur pessimus alioquin autor *Hippolytus a Lapide*. Quem vero librum potissimum commendem interim, qui in defectu conficiendorum *elementorum juris* legatur, quique *jus hodiernum* methodice breviterque tractaverit, non inveno; magno, nescio, an pudore meo, an jurisprudentiæ dedecore. Porro, ut *præcepta elementaria* hodierna tanto melius retineantur; detur opera præceptorum inter explicandum, ut cuilibet placito juris, etiam arbitrario, rationem assignet, aut congruentiam quandam interdum ridiculam excogitet, v. g. testes in testamento requiri septem, quia 7. sint syllabæ horum verborum: *testes in testamento*. Talibus utuntur Judæi in docenda lingua Hebraica. Porro tam in definitionibus, quam præceptis allegentur ad marginem *loci legum classica*, eaque inter docendum evolvantur, ut paulatim assuescant stylo legum, & acquirant memoriam in illis localem, promptitudinem evolvendi, & confusam cognitionem. Cognitis igitur *terminis*, impendentur *præceptis elementaribus* 3. menses. Et ita curriculum elementare anno dimidio absolvetur.

§. 97. *Curriculum exegeticum* sequitur. Sed nunc quidem ad ipsorum juris librorum ordinatam
 tota-

totalemque perfectionem tiro ducendus est, antequam combiberit *breviarium controversiarum*, seu curriculum polemicum absolverit: Quia alioqui nullo usu leget, non intelligens, quo quid collimet. Sed si controversias pernoverit: non solum scopum videbit, sed & inter legendum, proprio Marte nova ab aliis non deprehensa ipse, ad hujus vel illius controversiæ decisionem spectantia observabit. Ut tamen quoad summa rerum capita perinde sit, ac si libros legum authenticos legisset, proponantur. 1) *Series titulorum*, 2) *Institutiones juris universi*, seu compendium librorum authenticorum, 3) *Antinomia*. *Series titulorum* per tabulas optime disceatur, imaginando sibi fortiter *methodum Triboniani*; et, quantum fieri potest, titulos unius libri sub unum genus commune redigendo. Adde supra §. 52. Nos certe libros Codicis 12. versibus sic complexi sumus, unoque sic cujuslibet titulos comprehendimus, ut, qui hosteneat, facile e vestigio judicare possit, ad quem librum pertineat quilibet titulus, cum tamen in Codice tam multi sint unius libri tituli. *Series titulorum Jac. Gothofredi* maxime placeat; & poterit mense absolvi, dum accedat postea evolvendi exercitatio.

§. 98. *Institutiones juris universi* seu *compendium librorum authenticorum* quomodo conficiendum sit, diximus §. 54. Hoc jam Juris cultori pervolvendum est, ut non solum, *quid juris sit*, sed & *quid juris fuerit*, discat; quorum il-

lud ex *elementis*, hoc ex *institutionibus* hauriet. Institutionibus enim his, seu *cōpendio* inferenda erunt & *abrogata*, quemadmodum in suis *Institutionibus* Justinianus ipse eorum non obliviscitur. *Alleganda* sunt ad marginem & evolventa *loca legum*, non solum *clasica*, ut in *Elementis* §. 96. *fin.* sed omnino *omnia* ad rem pertinentia, ita tamen, ut *clasica* singulari signo vel *charactere* dignosci a cæteris possint. Pro *institutionibus juris interni* in defectum adhiberi poterit *Jurisprudentia Romana Vulteji*, non brevis illa, in Belgio forma 12. edita, de qua §. 95. sed grandior in forma 8. edita Marpurgi, quæ munus hoc non incommode implet. Quia vero plurima *elementis* præoccupata sunt, poterunt tribus mensibus absolvi *Institutiones*; evolutio enim non in *collegio* fiet, sed domi. Præceptor aliqua tantum loca extra ordinem huic vel illi evolventa proponat in ipso *collegio*, diligentiae excitandæ causa. *Antimonie* quomodo in brevem libellum colligendæ, quem diximus *Antinomicum minorem*, explicatum §. 52; sed sic tractandus. Primo evolvantur *juris loca*, & tentet *juris studiosus*, an possit proprio Marte penetrare, tum in quo *leges* obstant, tum quomodo conciliandæ. Deinde consulat alios, qui *antinomiam* solverunt; non quod eorum solutionem *memoriæ* mandare necesse sit, sed ut artem solvendi ipsis exemplis discat assuescatque *leges* etiam ab aliis non conciliatas ad *harmoniam* redigere.

Sed

Sed eas, quas magni viri insolubiles judicant, diligenter memoriæ mandet. Igitur poterit *antinomicus* mense uno non difficulter absolvi. Sed talis, qualem requiro, scriptus non est, poteritque quatuor plagulis comprehendi. Quare totum *exegeticum curriculum* itidem semestri finiatur. Interim durante curriculo exegetico, poterit juris cultor *collegiis disputatoriis* paulatim assuescere, *Curias* etiam & *Judicia* frequentare, & *Acta publica* evolvere, quæ res incredibiliter ad praxin & realia præparat.

§. 99. *Curriculum polemicum* sequitur, quod alterum studii juridici annum sibi deposcit. Nunc igitur ad *breviarium controversiarium* accedat studiosus juris; non quasi jam *judex*, sed hætenus ut cognitor tantum. Breviarium quomodo conficiendum & ab alienis segregandum sit, diximus §. 78. (sed cum tale nondum confectum sit, cogenmur interim ingratis nostris *Trentlero* uti.) Quomodo autem adhibendum sit, nunc dicemus, remque plane singularem in publicum proferemus: Mixturam nempe *collegii disputatorii & practici* in isto super *breviarium* collegio experiendam. Scilicet sint discipuli ad minimum 12. horæ dici impendendæ duæ. Quæstiones quolibet bihorio tractentur 12. 6. discipuli sint respondentes, 6. opposcentes, seu 6. actores & 6. rei. Quilibet 2. quæstiones minimum defendat vel oppugnet. Modus tractandi non sit diffusus syllogisticus, sed Germa-
I 5 ni

nicus practicus, ut in *judicio*. Inde discent *boni* Mund aus in die Feder verfahren, seu oretenus proponere, & ex tempore respondere & replicare. *Actor* formet casum in seinem Satz, in sua propositione, & afferat argumenta pro; *Reus* respondeat & afferat argumenta contra, brevissime sine inutilium verborum coacervatione: hæc reciprocatio his fiat. Præses vero, tanquam *judex*, concipiat sententiam, cique rationes decidendi inferat. Ita aderit hoc compendium quod multa argumenta simul congerentur in unum, non proponuntur syllogistice, nec invitationibus tempus teretur, aut assumptionibus, aut gratiarum actionibus. Et quia in foro, aut deliberationibus, orationibusque publicis argumenta non proponuntur syllogistice; discet ita juris cultor vim argumenti percipere, & latentem errorem detegere, etsi non sit syllogisticum. Neque enim Logicæ, neque Latinæ linguæ discendæ causa tale *collegium disputatorio-practicum* habetur. Erit & hæc utilitas, quod in responsionibus & replicationibus extemporaneis, quolibet suum sermonem sine alterius interpellatione, ut in publicis magnorum virorum orationibus moris est, deducente, meminisse necesse est multorum alterius argumentorum vel responsionum; quod, nisi assuetus, non potest, assuescet autem optime juvenis tali collegio disputatorio-practico. Vulgaris enim in Academiis disputandi mos in communi vita non est usitatus, tum quia Latinus, tum quia interruptionibus creber: Sed in publicis confessionibus,
de-

deliberationibus, concertationibus *senatorum, legatorum, & advocatorum* non licet alterius sermonem interrumpere; Quare & juvenes in Academicis paulatim ad usum communis vitæ sunt præparandi. Porro *actor* casum formatum *reo* ac *judici* communicet die proximo antecedente. Brevitate autem summa opus est, ut qualibet hora possint absolvi 6. Quæstiones. Sed hic abhiberi potest egregium artificium; nempe plures quæstiones cognatæ ejusdem materiæ possunt commode in unum casum compingi, quemadmodum & in *Judiciis* multæ controversiæ simul concurrunt. Ita res facillime exitum sortietur, poteritque anno absolvi *breviarium*, etsi 3600. quæstiones contineat. Ad argumentum autem pro & contra habenda, *disputantes loca legum & doctorum* in *breviario* citata evolvent; ita poterit unus alterius rationes prævidere.

§. 100. Atque ita totum studium juridicum biennii spatio finietur, & plus fortasse efficietur, quam quinquennio illo vulgari, quod auctor *Menippi* anonymus, sed, ut conjicio, *Joh. Valentinus Andrea* in *magia Christiana* ad tam exiguum temporis spatium, si inutiles occupationes subtrahantur, reduxit, ut melustri hujus pudeat misereatque. Decurso hoc biennio, desinet studiosus juris discipulus esse, jamque ipse sibi controversiarum judicium arrogabit, &

*tandem custode remoto,
in aprici gramine campi*

per Jurisprudentiæ vasta spatia volitabit, leget *libros legum authenticos* pedetentim, *titulos legesque* maxime necessarias prima vice; cæteras pro gradibus in libro illo supra §. 48. laudato assignatis, subinde addet; eliciet inde, quæ ad variarum *controversiarum decisionem* faciunt, & novas regulas, nova universalia, ab aliis neglecta fabricabit; adhibebit *commentarios*, penetrabit in *rationes legum*, & sibi paulatim ipse *legislatoris* prudentiam saltem. nisi & personam sumet. Deinde in vastum *controversiarum pelagus* progressus, observabit *diasteriorum consuetudines*, traditasque eis a majoribus sententias, pugnas dissensusque invicem & pro ratione populorum, pro rerumpublicarum diversitate variantia jura notabit; discetque ex immotis juris naturæ principiis & utilitate publica continuo nexu firmas demonstrationes deducere, & inanes pragmaticorum argutias, & allegatiunculas, & contortos ex *doctorum* auctoritate impertinente, & applicatione Brocardicorum inepta nodos, scientiæ invictæ gladio secare. Hunc ego verum *juris philosophum*, hunc *justitiæ sacerdotem*, hunc *juris gentium* & quod ex eo pendet, *publici atque divini consultum* dixero; cui possit committi respublica, quem neque ineptæ *status ratiuncula* ad novandum impellant, neque a promovenda publica salute inanis juridicarum quarundam spinarum metus deterreat; concident sponte sua *Macchiavellistarum* convicia, (ipsi se *Politicos*, & si diis placet, etiam *Statistas* vocant) qui Jurisconsultos rerum imperitos, cautelarum scientes,

tes, ineptos *Legulejos* vocant; desinentque Principes gulonum quorundam *aulicorum consilia*, aut verius jugum pati, quando egregius vir autoritate & eloquentia munitus, consiliis suis non æquitatem magis quam utilitatem, (inseparabiles recte æstimanti socias) circumponet.

§. 101. Hoc omine finiremus, nisi præstaret *dispersa* quædam in superioribus in unum contrahi; primum *computationem temporis*, deinde *catalogum desideratorum* ad imitationem *Fr. Baconis* in augmentis scientiarum.

Computatio temporis hæc est:

Anni, menses, septimanæ	A.	M.	S.
Pro historia juris rudi	-	-	2
terminis juris	-	2	2
præceptis elementaribus	-	3	-
Summa curriculi element.	-	6	-
Pro serie titulorum	-	1	-
institutionibus univers.	-	4	-
antinomico minore	-	1	-
Summa curriculi elementaris & exegetici simul.	1	-	-
Pro curriculo polemico seu breviario controversiarum.	1	-	-
Summa studii juris	2	-	-
Reliquum tempus lectioni liberæ, peregrinationibus, praxi, et negotiis vitæ tribuendum.			

CATALOGVS DESIDERATORVM

hic esto:

Ad perficiendam jurisprudentiam fiant

1) <i>Partitiones juris</i>	§. 8.
2) <i>Sciagraphia juris in artem redigendi</i>	21
3) <i>Novum juris corpus</i>	22
4) <i>Elementa juris</i>	24
5) <i>Reformatio Brocardicorum</i>	25
6) <i>Compendium Menochii & Mascardi de probationibus & praesumptionibus</i>	26
7) <i>Theatrum legale</i>	29
8) <i>Historia mutationum juris</i>	29
9) <i>Historia irenica</i>	41
10) <i>Philologia juris</i>	42
11) <i>Philosophia juris</i>	43
12) <i>Concordantia juridica</i>	44
13) <i>Tropi, formula, adagia juris</i>	45. 46.
14) <i>Arithmetica juris</i>	50
15) <i>Antinomicus minor</i>	52
16) <i>Institutiones juris universi</i>	54
17) <i>Institutiones juris Caesarei</i>	55
18) <i>Institutiones juris Saxonici</i>	55
19) <i>Summa titulorum</i>	56
20) <i>Leges numerata</i>	62
	21)

21) <i>Versio legum Germanica</i>	§. 65
22) <i>Ars hermeneutica</i>	66
23) <i>Iuris naturalis elementa demonstrative tradita</i>	71. sqq.
24) <i>Scientia nomothetica</i>	76
25) <i>Breviarium controversiarum ju- ridicarum</i>	79
26) <i>Traclatus tractatum reformatus</i>	84
27) <i>Bibliotheca juris</i>	85
28) <i>Loca classica seu sedes materiarum</i>	85
29) <i>Vita jurisconsultorum</i>	85
30) <i>Repertorium juris</i>	86
31) <i>Pandecta juris novi</i>	91

Plura nunc non succurrunt , et aliquid mihi ser-
vandam est; revelavi tamen plura quam destina-
ram. Nullus prope paragraphus sine nova vel
inventione, vel contemplatione abiit. Non glo-
riam, sed utilitatem quæsi publicam, alioqui no-
men præscripsissem. Si quid me effecisse videro,
tentabo minuere propositum proxime *ca-
talogum desideratorum*: Sin minus; ego me invidiæ
nota absolvi. Contemptoribus satis supplicii igno-
rantia erit. Veniet fortasse aliud tempus dignius
nostro, quo dobellatis odiis, veritas triumphabit.

Hoc mecum opta, Lector, et vale!

F I N I S.

Adde & corrige:

Pag. 2. l. 28. suum *lege*, suum *χαιρε*.
Pag. 65. lin. 14. feudale, sequitur *historia ho-*
dierna ad intelligendum jus. Pag. 106. l. 16. pro
pertinet, leg. *pertinet*. ibid. lin. 19. pro ist,
leg. *id*.

DIDACTICA est vel
Generalis omnium Habituum, §. 1. 2. quorum
causa, §. 8. subjectum,
objectum, §. 27.
cujus ratione
Habitus sunt

Inanimatum, §. 3.
 Brutum, §. 4. 5. 6. ubi de *Esca* illecebris.
 Homo, §. 7. ubi de *Honoris* blandimentis.
 Supernaturalis, *Infusio*, huc *Preces*, §. 9.

Naturalis { communis { inanimatas *Affuefactio*, §. 10.
 per Actionem { *multitudinem*, §. 11. huc *Repetitio*, §. 12. *Artificium Schickardi*, §. 13.
 { *magnitudinem*, §. 14. huc *Climax* discendi, qualis *Milonis*, §. 15.
 { propria hominis, *Institutio*, §. 21. 22. { *Memoria*, hinc *Mnemonicæ*, §. 23.
 { *brutis Doctrina*, §. 16. 17. 18. per actionem *jucunditatem*, ratione finis, §. 19. *mediorum*, §. 20.
 { *Inventionis*, hinc *Topica & Ars Combinatoria*, §. 24. } utraque uno nomine
 { *Judicii*, hinc *Analytica*, §. 25. } *Logica*.
 { *Dispositionis & applicationis* horum inter se, *Metaphysica*, §. 26.

Corporis { opus relinquentes seu *Opificia*, ubi summæ differentiz *Artium Mechanicarum*, §. 28.
 facti transcuntis, seu *Exercitia*, varii generis, §. 29.

Animi, §. 30. 31 { Formæ in *Historias, Observationes & Theoremata Scientiarum*, §. 32.
 circa propositi- { *Materiæ* vel { *Simplices*, qualitates { *Genere Metaphysica*, §. 33. { mente
 ones, quæ divi- { *Termino-* { *simpliciter*, recensendo earum subjecta & { *Specie*, quia sentiuntur vel { *iola*. { *Cogitatio*, de qua *Logica*, §. 34.
 duntur ratione { rum qui { *qualitates connexas* hinc *metaphysica*, de { *Voluntas* seu actio incorporalium ad
 sunt { *Compositi* seu species vel subjecta, recensendo eorum qualitates & subjecta connexa, hinc { *extra huc Philosophia Practica*,
 { *decompositi* seu locus & tempus recensendo eorum qualitates, subjecta & connexionem inter { *Physica, Optica, Musica*, §. 36.
 se, seu statum mundi, hinc *Cosmographie*, §. 38. { *Sensibus corporeis*: Numerus, Spatium, Motus (& qualitates Tactus, Saporis, Odoris) Lux, Sonus; hinc *Arithmetica, Geometria*,
 Temporis, huc *Cursum Studiorum*, cujus *Curricula* 4. a *nativitate* ad annum 6. §. 39. inde 12. §. 40. inde 18. §. 41. inde ad *promotionem*, §. 42.

PARS II.

Specialis DIDACTICA JURIS,
§. 1. estque tum in

Idea Jurisprudentiæ, cuius

Divisio, §. 2. 3. 4. ejusque ratio, Harmonia cum Theologia, §. 5.

Positiva §. 6 { *Definitiones terminorum eorumque*; Formam seu Methodum { *Jurorum vet. & Tribonianorum*, §. 8. 9. 10.
 Continens, { *Juris disponendi*, §. 7. { *Novam*, §. 11. { *Aliorum*, §. 12.
 { *Materiam*, §. 22. { *Nostram*, §. 14-20. { *Execuendam in novo Corpore*, §. 21.

Historica §. 27 { *Præcepta Elementariorum* quorum videnda { *Materia*, §. 24. { *Titulorum* tum { *Generalissimorum*, huc *Brocardica*, §. 25
 { *Forma*, eaque { *Subtitulorum*, §. 27 { *Specialium*, §. 25.
 { *Interna*, variarum legum apud gentes, seu *theatrum legale*, §. 29.

Externa, §. 30 { *Romana* { *Reipublicæ liberæ*, §. 31.
 { *Ecclesiastica* { *Angusta*, ante *Constantinum*, §. 32. *Justinianum*, §. 33. post *Justinum*, §. 34.
 { *Totalis*, §. 35. { *Partialis*, { *Rituum & sanctorum*, §. 36. *dogmat. concilior. hæresium*, §. 37
 { *Medii ævi*, §. 39. { *Regiuninis: pontificam, ordinum*, §. 38.
 { *Hodierna*, §. 40.

Exegetica, §. 41 tum { *Ex textu* { *Philologia juris*, §. 43. { *Grammatica* huc *concordantiæ*, §. 44. *Lexicon*, §. 45. *Phrases* seu formulæ juris, §. 46.
 { *Philosophia legalis* { *Rhetorica legalis*, §. 47. { *Didactica*, §. 47. huc *gradus legum, Historia*, §. 49.
 { *ubi* { *Erctica, Politica, Physica, Mathesis Legum*, §. 50. { *Logica & Metaphysica*, §. 51. huc *Antinomias*, §. 52.
 { *Ad textum interpretatio* { *Simultanea ubi* { *Series* { *Titulorum & Legum*, §. 53.
 { *Summa* { *Universalis Institutiones Juris universi*, §. 54.
 { *Particularis librorum*, §. 54.
 { *Paratitla*, §. 60.
 { *Solitaria ad* { *Instituta*, §. 60. *Digesta & Codicem*, §. 62.
 { *Leges singulas* { *Realis*, §. 63.
 { *Textualis* { *Totalis*, §. 64.
 { *Partialis, huc textus* { *Constitutio, Lvar. lect. Constituti explicatio, in lingua* { *alia Versio*, §. 63. quacunq; { *Paraphrasis*, §. 66. { *Analysis*, §. 67.

Polemica p. 69. ejus { *Principia*, §. 71. { *Ius Naturæ, de quo sententia* { *aliorum veterum*, §. 70. *recentiorum*, §. 71.
 { *Nomothesia*, §. 76. { *nostra, secundum Jus strictum*, §. 73. *æquitatem*, §. 74. *pietatem*, §. 75.
 { *Collectio controversiarum* { *brevis, ut* { *fieri debet, huc Breviarii Materia*, §. 79. *Forma*, §. 80
 { *diffusa, ut* { *facta est, huc variorum Disputationes, &c.*, §. 81.
 { *facta est, huc variorum Decisiones, Confilia*, §. 82. 83. *Tra-ctatus*, §. 84.
 { *fieri debet, ejusque* { *preparatoria, nempe Repertoria*, §. 84. (ubi de *Bibliotheca Juris, vita Ictorum, sedibus materialium*) §. 85-88. ubi de modo colligendi.
 { *Syntagma ipsum seu ff. novi*, §. 89. 90.

Existentiæ ubi { *Curricula Studiorum*, §. 91. 92. in { *Specie* { *Elementare* { *Historiarum*, §. 92. 93. { *Terminorum*, §. 94.

DIDACTICA

Generalis omnium Habitum, §. 1.
 causa, §. 2.
 objectum, §. 27.
 cujus ratione
 Habitum sunt

Naturalis
 Corporis
 Animi, §. 30. 31

Propria hominis, *Institutio*, §. 21. 22. *Memoria*, hinc *Mnemonicum*, §. 23.
Inventionis, hinc *Topica & Ars Combinatoria*, §. 24. *Judicii*, hinc *Analytica*, §. 25.
 Dispositionis & applicationis horum inter se, *Methodologia*, §. 26.
 Utraque uno nomine *Logica*.
 Brutis *Doctrina*, §. 16. 17. 18. per actionum *jucunditatem*, ratione finis, §. 19. *mediorum*, §. 20.
 opus relinquentes seu *Opificia*, ubi summa differentia *Artium Mechanicarum*, §. 28.
 facti transeuntis, seu *Exercitia*, varii generis, §. 29.
 Formae in *Historias, Observationes & Theoremata Scientiarum*, §. 32.
 Materiae vel Terminorum qui sunt
 Simples, qualitates sensibiles, recensendo earum subjecta & qualitates connexas hinc *zoologia*, de quibus in
 Compositi seu species vel subjecta, recensendo eorum qualitates & subjecta connexa, hinc *zoologia*, §. 37.
 Decompositi seu locus & tempus recensendo eorum qualitates, subjecta & connexionem inter se, seu statum mundi, hinc *Cosmographie*, §. 38.
 Temporis, huc *Curfus Studiorum*, cujus *Curricula* 4. a nativitate ad annum 6. §. 39. inde 12. §. 40. inde 18. §. 41. inde ad promotionem, §. 42.

P A R S II.

SPECIALIS DIDACTICA JURIS,

§. 1. estque tum in

Idea Jurisprudentiae, cuius

Divisio §. 2. 3. 4. ejusque ratio, Harmonia cum Theologia, §. 5.
 Positiva §. 6. *Continens*, *Definitiones terminorum eorumque*; *Formam seu Methodum Juris disponendi*, §. 7. *Materiam*, §. 23. *Legum vet. & Tribonianum*, §. 8. 9. 10. *Novam*, §. 11. *Aliorum*, §. 12. *Noltram*, §. 14-20. *Exequendam in novo Corpore*, §. 21.
 Praecepta Elementariorum quorum videnda *Materia*, §. 24. *Forma*, eaque *Titulorum tum Generalissimorum, huc Brocurdica*, §. 25. *Subtiliorum*, §. 27. *Specialium*, §. 25.
 Interna, variarum legum apud gentes, seu *rearrum legale*, §. 29.
 Externa, §. 30. *Romana* *Reipublicae liberae*, §. 31. *Augusta, ante Constantinum*, §. 32. *Justinianum*, §. 33. *post Justinum*, §. 34.
Ecclesiastica *Totalis*, §. 35. *Rituum & sanctorum*, §. 36. *dogmat. conciliorum. haeresium*, §. 37. *Regiminis: pontificum, ordinum*, §. 38.
Medii aevi, §. 39. *Hodierna*, §. 40.
 Ex textu *Philologia juris*, §. 43. *Grammatica huc concordantiae*, §. 44. *Lexicon*, §. 45. *Phrasae seu formulae juris*, §. 46.
Philosophia legatis *Rhetorica legalis*, §. 47. *Didactica*, §. 47. *huc gradus legum, Historia*, §. 49. *Erbica, Politica, Physica, Mathematicae Legum*, §. 50. *Logica & Metaphysica*, §. 51. *huc Anziuonia*, §. 52.
 Ad textum interpretatio *Simultanea ubi* *Series Titularum & Legum*, §. 53. *Summa Universalis Institutiones Juris universae*, §. 54. *Particularis librorum*, §. 54. *titulorum*, §. 56. *Digestorum*, §. 57. *Codisus*, §. 58. *Neoplatonica*, §. 60.
Solitaria ad *Instituta*, §. 60. *Digesta & Codicem*, §. 62. *Leges singulas* *Realis*, §. 63. *Textualis* *Totalis*, §. 64. *Partialis, huc textus* *Constitutio, sive lect.* *Constituti explicatio, in lingua* *alia Versio*, §. 63. *quacunq;* *Paraphrasis*, §. 66. *Analysis*, §. 67.
 Principia §. 71. *Ius Naturae, de quo sententia* *aliorum veterum*, §. 70. *recentiorum*, §. 71. *Nomothetica*, §. 76. *nostra, secundum Jus strictum*, §. 73. *aequitatem*, §. 74. *pietatem*, §. 75.
 Collectio controversiarum *brevis, ut fieri debet, huc Breviarii Materia*, §. 79. *Forma*, §. 80. *diffusa, ut facta est, huc variorum Disputationes, &c.* §. 81. *facta est, huc variorum Decisiones, Consilia*, §. 82. 83. *Tractatus*, §. 84. *fieri debet, ejusque preparatoria, nempe Repertoria*, §. 84. *(ubi de Bibliotheca Juris, vita Ictorum, sedibus materialium)* §. 85-88. *ubi de modo colligendi.* *Syntagma ipsum seu ff. novi*, §. 89. 90.
 Curricula Studiorum, §. 91. 92. in specie *Elementare idque* *Historiarum*, §. 92. 93. *Terminorum*, §. 94. *Praeceptorum*, §. 95. *Exegeticum* *(seriei titularum)*, §. 96. *Institutionum universalium & Antinomiarum*, §. 97. *Polemicum, circa Breviarium*, §. 98. *Liberum*, §. 99. *Summa, ubi tempus, computatum*, §. 100.

Catalogus desideratorum